

**ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ
BAĞLAMINDA KANADA'NIN GÖÇ POLİTİKASI**

**2022
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ**

Eda DEMİRBAŞ

**Danışman
Doç. Dr. Metin ÖZKARAL**

**ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BAĞLAMINDA KANADA'NIN GÖÇ
POLİTİKASI**

Eda DEMİRBAŞ

Doç. Dr. Metin ÖZKARAL

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

KARABÜK

Eylül 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	3
TEZ ONAY SAYFASI.....	5
DOĞRULUK BEYANI	6
ÖNSÖZ	7
ÖZET	8
ABSTRACT.....	9
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	10
ARCHIVE RECORD INFORMATION	11
KISALTMALAR	12
ARAŞTIRMANIN KONUSU	13
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	13
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	14
1.1. Göç Kavramı.....	14
1.2. Göçün Nedenleri	19
1.3. Göç Türleri.....	23
1.4. Uluslararası Politik Ekonomi ve Göç.....	29
2. KANADA’NIN SİYASİ VE YÖNETSEL YAPISI.....	35
2.1. Kanada Hakkında Genel Bilgiler	35
2.2. Kanada’nın Tarihi.....	36
2.3. Kanada’nın Siyasi Yapısı.....	39
2.4. Kanada’da Yürütme Organı	45
3. ULUSLARARASI POLİTİKA VE KANADA’NIN GÖÇ POLİTİKASI....	55
3.1. Çokkültürlülük Kavramı.....	55
3.2. Kanada’da Çokkültürlülük Politikası	63

3.3. Kanada’da Çokkültürlülük Politikasının Değerlendirilmesi	68
3.4. Kanada’nın Çokkültürlülük Politikası ve Göç	79
4. DEĞERLENDİRME	93
KAYNAKÇA	102
ÖZGEÇMİŞ	109

TEZ ONAY SAYFASI

Eda DEMİRBAŞ tarafından hazırlanan “ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BAĞLAMINDA KANADA’NIN GÖÇ POLİTİKASI” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Metin ÖZKARAL .....

Tez Danışmanı, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Çokluğu ile Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 16/09/2022

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Doç. Dr. Metin ÖZKARAL (KBÜ) .....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Utku AYBUDAK (KBÜ) .....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Vahap GÖKSU (SÜ) .....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Doç. Dr. Müslüm KUZU .....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Eda DEMİRBAŞ

İmza :

ÖNSÖZ

Tez çalışmam sürecinde her türlü desteğini esirgemeyen danışman hocam Sayın Doç. Dr. Metin ÖZKARAL'a, hayatımın her anında ve her alanında olduğu gibi bu süreçte de maddi ve manevi anlamda varlıklarını esirgemeyen annem Fatma Demirbaş, babam Rafet Demirbaş, ablam Selen Erbaltaç ve ismini saymadığım birçok arkadaşına sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Göç kavramı, tarihten bu yana dünyada insanların her türlü ihtiyaçları için bir şekilde ve bir amaç için yer değişme eyleminin karşılığı olarak kullanılır. Göç kendi içerisinde türlerini ve neden-sonuç ilişkisini barındırır. Bu sonuçların arasında küreselleşme kavramının ortaya çıkması ve bu kavramla beraber insanların kültürlerarası etkileşimini de doğurmuştur. Küreselleşme anlayışının da ortaya çıkışı ile beraber uzakların artık eskisi gibi uzak olamadığı daha yakın olduğu, insanlar arası iletişimin artık hiç imkânsız olmadığı, gelişen teknoloji ile beraber iletişimin de çok kolay hale geldiği ve günümüz topluluklarının karşılaştığı sorunları da doğurmuştur. Bu sorunların başında farklı kültürlere, dillere, dinlere, etnik kökenlere sahip olan bireylerin arasında oluşan uyumsuzluklar diyebiliriz. Dünyada ABD ve Avustralya örnekleri gibi Kanada da keşif ve sonrasında ise göç ile meydana gelen ülkeler arasında yer alır. Kanada için tam bir toplama ülkesi denilebilir. Birçok ırk, din, dil ve etnik kökenlerin bir arada yaşadığı ülkedir. Bu sebeple de dünyaya örnek olabilecek çokkültürlü ülkelerden de birisidir. Fakat çokkültürlülük anlayışı ve politikaları ülkeler arasında maalesef farklı seyreder. Kanada'nın tarihi, siyasi yapısı ve yasaları birçok çokkültürlü ülkelere kıyasla çokkültürlülüğe ne kadar önem verdiğini uyguladığı politikalar ile gösterir.

Anahtar Kelimeler: Kanada; Göç; Çokkültürlülük

ABSTRACT

The term migration, since history, has been used in the world for all kinds of needs of people, in some way and for a purpose corresponding to the act of moving. Migration includes its types and cause-effect relationships within itself. Among these results, the emergence of the concept of globalization and the intercultural interaction of people with this concept have also become matter of subjects. With the emergence of the understanding of globalization, the distances cannot be as far away as they were before; they are getting closer and the communication between people is no longer impossible, which has become very easy with the developing technology. It has created the problems faced by today's communities, as well. At the top of these problems, the incompatibility between individuals with different cultures, languages, religions and ethnic origins can be considered. Being similar to the USA and Australia examples in the world, Canada is also among the countries that is founded through exploration and later immigration. Canada can be referred as a country of collection. It is a country where many races, religions, languages and ethnicities live together. For this very reason, it is one of the multicultural countries that can set an example for the world. Unfortunately; however, the perception and policies of multiculturalism present various practices among countries. Canada's history, political structure and laws show how much importance it attaches to multiculturalism compared to many multicultural countries with the policies it implements.

Keywords: Canada; Migration; Multiculturalism

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Uluslararası Politik Ekonomi Bağlamında Kanada'nın Göç Politikası
Tezin Yazarı	Eda DEMİRBAŞ
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Metin ÖZKARAL
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	16/09/2022
Tezin Alanı	Uluslararası Politik Ekonomi
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	107
Anahtar Kelimeler	Kanada; Göç; Çokkültürlülük

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Canada's Migration Policy In the Context of International Political Economy
Author of the Thesis	Eda DEMİRBAŞ
Advisor of the Thesis	Assoc. Prof. Dr. Metin ÖZKARAL
Status of the Thesis	Master
Date of the Thesis	16/09/2022
Field of the Thesis	International Political Economy
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	107
Keywords	Canada; Migration; Multiculturalism

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
CAD	: Kanada Doları
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
SKH	: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UPE	: Uluslararası Politik Ekonomi

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Tüm dünyada varlığını sürdüren insanlık kadar eski bir tarihe sahip olan göç kavramı, kendi içerisinde farklı sebep, sonuç ve etkileri meydana getirir. Birçok ülke gibi Kanada da göçmenlerin oluşturduğu ülke olmuş, farklı kültür ve etnik kimlikleri bünyesinde barındırmıştır. Bu sebeple de göç kavramı, sebep ve sonuçları ile beraber Kanada'nın tarihi, siyasi yapısı, işleyişi, göçmen politikaları ve tarih boyu göçlerle farklı grupların bir araya gelmesiyle de meydana gelen çokkültürlülük kavramı bu çalışmanın temel konularını oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

İnsanların neden göçe ihtiyaç duydukları, hangi sebeplerden dolayı göç ettikleri ve hangi sonuçları meydana getirdiğine değinilmiştir. Göçün birçok getirisi olduğu gibi insanlar arası etkileşim ve iletişimi de doğurmuştur. Bu etkileşimin olumlu ve olumsuz sonuçları incelenmeye çalışılmıştır. Göç sonucunda farklı grupların bir araya gelmesiyle meydana gelen çokkültürlülük kavramına Kanada'nın bakışının ne yönde olduğuna değinilmiştir. Bireylerin bir arada birbirlerine saygı ve anlayış çerçevesinde özgürce yaşayabilme imkânı sunan çokkültürlülük anlayışı incelenmiştir. Kanada Hükümeti'nin çokkültürlülük politikaları ve uygulamaları ABD, Avustralya, Rusya ve Türkiye gibi çokkültürlü toplumları barındıran ülkelerle karşılaştırılmıştır. Çokkültürlülük kavramı temel olarak farklılıkların bir arada saygı ile özgürce yaşamalarını ifade etse de her ülkenin çokkültürlülük anlayışı farklılık gösterdiği görülmüştür.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışma hazırlanırken göç tarihi, göç kavramı, Kanada tarihi ve siyasi yapısı, uluslararası politik ekonomi, kültür, küreselleşme, çokkültürlülük kavramları hakkında yapılmış çalışmalar başta olmak üzere, kitap, akademik bilimsel makale, yüksek lisans ve doktora tezleri, internet kaynakları, raporlar tarihsel ve sosyolojik analiz yapılarak kullanılmıştır. Elde edilen veriler değerlendirilerek sonuçlar elde edilmiş ve bu sonuçlar yorumlanarak açıklama ve tespit yapılmıştır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Göç Kavramı

İlk insandan bu yana insanlık tarihine bakacak olursak, insanoğlu çeşitli sebeplerden ötürü yaşadığı yeri değiştirmek zorunda kalmıştır. Literatür, bu zorunlu yer değiştirme eylemine “göç” adını verip bu şekilde de kayda geçirmiştir. Tarihe bakıldığında göç, insanlığı en derinden etkileyen hareket olması sebebiyle çeşitli araştırmaların sebebi ve konusu olmuştur. Göçebe hayatın getirisi olan avcılık ve toplayıcılıkla hayatlarını idame eden insanlar, zamanla yiyeceklerin yetersizliği sonucunda yiyecek bulmak ve daha rahat yaşam sürmek amacı ile buldukları yeri değiştirmeye başlayarak göç olgusunu ve böylelikle göç tarihini başlatmışlardır. Tüketici toplumdaki üretici topluma geçmek için yerleşik hayata geçen insanlar, bu sefer de yerleştikleri yerlerin zaman içerisinde anlaşılan olumsuz coğrafi ve iklimin zorlu koşulları sonucunda göç etmek durumunda kalmışlardır. Dünyada çeşitli sebeplerden ötürü gelişen, çeşitlenen ve değişikliğe uğrayan her şey gibi yapılan göçün de amacı değişmiştir. Zamanla gelişen insan ırkının göç sebepleri arasında, artan nüfus eklenmiş, bununla beraber keşfedilen yer altı ve yer üstü kaynaklarına olan ihtiyaçlar doğrultusunda ise güç, iktidar ve toprak kavgası gibi başlıca göç sebepleri ortaya çıkmıştır.¹

Tarihe bakıldığında araştırılıp incelenen göç eyleminin, tek bir millete ya da tek bir coğrafyaya has bir durum olmadığı, farklı coğrafyalarda farklı milletlerde de olduğu yani tüm dünya milletini içine alıp kapsayan bir hareket olduğu görülmüştür. Bu hareketler doğrultusunda göç eylemleri kendi arasında kategorize edilip neden ve sonuçları anlaşılmasına çalışılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, dünya üzerindeki her milletin her toplumun ve her coğrafyanın birbirinden farklı olduğu bir gerçektir, dolayısıyla yapılan her göç de farklı sebeplerden dolayı başlamış ve göçün

---

¹Süleyman Ekici ve Gökhan Tuncel, “Göç ve İnsan”, *Birey ve Toplum Dergisi*, Cilt:5, Sayı:9, 2015, ss.10-11.

Aslı Coşkun, “Göç Yönetiminden Göç Yönetişimine: Bir Model Önerisi”, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2021, ss.6-7.

seyri farklı olup farklı şekilde de sonuçlanmıştır.² Farklı sebeplerden olduğu gibi aynı sebeplerden de göç hareketi gerçekleşir ama gidişat ve sonucu aynı şekilde olur demek doğru olmaz. Çünkü eylem aynı olabilir fakat eylemi gerçekleştiren ile eylemin gerçekleştiği ve eylemin sonuçlanacağı yer aynı olmayabilir. Diğer bir ifadeyle olumlu ya da olumsuz da olsa göçün etkilerinden herkes farklı boyutta etkilenip bu etkiye de farklı şekilde reaksiyon gösterir. Göçün etki ve sonuçları dikkat edilmesi gereken bir husustur. Unutulmamalıdır ki göç eylemini gerçekleştiren kişi, kişiler ya da gruplar göç ettikleri yerlere yabancılardır. Bu yabancılıklar; coğrafi özellikler, gelişmişlik seviyeleri, refah seviyesi, dini inançları ve sosyo-kültürel yapıların farklılığı gibi etkilerin olduğu toplumda kabul edilme ve alışmış oldukları düzenin dışında oldukları yere adapte olma çabasının getirileri, gittikleri yer ve millete göre değişir ve bu faktörlere göre farklı biçimlerde sonuçlar doğurur.³

Yapılan araştırmalar sonucunda büyük göçleri tarih, Afrika’da başlamış olup uzun çağlar sonrasında Kavimler Göçü ve Yeni Dünya’ya olan göçler şeklinde yazmıştır. 18 ve 19. yüzyıllarda köle edilmek amacıyla Afrika’dan insanları zorla Yeni Dünya dedikleri Avrupa’ya göç ettirilmişlerdi ve bu göçe tarihteki en büyük göç hareketi de denilebilir. 19. yüzyılın sonlarına doğru köleliğe karşı eylemlerin artmasıyla beraber Afrika’dan gelen göçler de azalmaya başlamış ve bu eylemler sonuç vererek kölelik son bulmuştu.

Köleliğin son bulmasıyla Avrupa, işçi sınıfı ihtiyacını Çin, Hindistan ve Japonya’dan göç eden işçiler aracılığıyla karşılamıştır. Bu göçler ve peşinden gelen dahası Avrupa’nın genişlemesine katkıda bulunmuştur. Ulusların yapmış olduğu bütün bu yayılma ve genişleme amacıyla yapılan göç hareketleri, Yeni Dünya düzeni

---

² Sibel Yanık Aslan, “Avrupa Birliği Güvenlik Politikalarında Uluslararası Göç Sorunsalı: Afrika ve Suriye Kökenli Göç Krizleri”, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çanakkale, 2021, ss.15-16.

Ahmet Ceylan, “1990 Sonrası Türkiye’ye Yönelik Göçlerin Değişen Yapısının Siyasal Partilerin Göç Politikalarına Etkileri”, *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Beşeri ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2022, ss.8-10.

³ Nursel Kemal, “Göç Olgusu, Avrupa’ya Giden Güncel Göç Rotaları ve Bu Göçlerin AB Ekonomisine Etkisi”, *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonomi ve Finans Ana Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2019, ss.3-6

Evin Arslan, “Etnik Farklılık, Kendini Anlamlandırma ve Göç: Denizli’ye Doğudan Göç Eden Kadın ile Batıdan Göç Eden Kadının Kimlik ve Cinsiyet Deneyimleri”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Sosyoloji ve Metodoloji Ana Bilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2012, ss.36-37.

oluşturmakla beraber yeni göç kapıları da açmaya devam etmekte ve her zaman da devam edecektir. Dünyada çeşitli sebeplerden dolayı hala daha devam eden göçün nedenlerini anlamak, yönetmek ve açıklamaya çalışmak gerekmektedir. Nedenleri anlamaya çalışırken de insanları engellemek yerine empati kurup onların neden bu eylemi yapmak zorunda kaldıklarını anlamaya çalışmak daha doğru bir davranış olacaktır.⁴

Günümüzde devletlerin göçleri önleme ya da daha aza indirmeye yönelik çalışmaları olsa da insanların gönüllü ya da zorunlu şekilde göç yapmalarının önüne geçememektedirler. Gönüllü ve zorunlu göç sebeplerinin içerisinde, devletlerin ve hatta bireylerin teknolojinin de ilerlemesiyle beraber ateşli silahlara ulaşımın çok kolay hale gelmesi sonucu savaşların çıkması ve yapılan zorbalıklara karşı insanların can güvenliklerini ve ailelerini koruma adına kendilerini daha güvende olacaklarına inandıkları yerlere göç etmeleri bulunmaktadır. Politik şiddet ve baskının yanı sıra göç sebepleri arasında, oluşan doğal afetlerden kaçma, yaşadıkları ülkelerdeki yetersiz iş istihdamı sonucu ekonomik açıdan daha refah olacaklarını düşündükleri ülkelere yapılan göçler de vardır.⁵

Çeşitli nedenlere ve farklı sebep sonuç ilişkilerine dayanarak gerçekleşen göç, aslında insanların oluşan olumsuz koşullara karşı mecbur kalıp istemeden vermiş oldukları tepkiler, toplumların oluşumunda en önemli etkidir. Verilen bu tepki bir taraftan kavgadan kaçış olsa da diğer taraftan bu kaçışlardan dolayı oluşabilecek yeni kavgaların temelini hazırlayabilir. Bu sebeple göç kavramını, toplumu oluşturan en önemli yapı taşları dışında tutmak imkânsızdır. Yani farklı millet ve toplumlarda gerçekleşen göç, farklı din, ekonomi ve kültürlerde karşılıklı anlaşmazlıklardan doğan çatışmalara sebep olabilir. Bu olumsuzluğun önüne geçmek için her türlü kötü senaryolar ışığında önceden tahmin edilip herhangi bir çatışmaya sebep olmaksızın önlemler alınması gerekir. Tahmin senaryoları sayesinde oluşabilecek tartışmaların

---

⁴Abdurrahman Yılmaz, “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, *Turkish Studies*, Cilt:9, Sayı:2, 2014, ss.1688-1689.

⁵ Şükrü Yıldırım, “Avrupa’ya Göç, Avrupa’nın Göç Politikası ve Batı Avrupa’da İlegal Göçmenlerin İstihdamı”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yönetim Bilimleri Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2001, s.8.

Kübra Alarçın, “Uluslararası Göç Hareketleri’nde Türkiye’nin Konumu; Uluslararası Göç ve İç Göçün Karşılaşması, Kentsel Gerilim: Şanlıurfa ve Gaziantep Örneği”, *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2019, s.9.

önüne geçilebilir fakat aralarındaki gerilim her zaman devam eder. Devam eden gerilimler zamanla devletlerde ve milletlerdeki var olan tek vatan, tek ulus, tek millet anlayışlarını terk etmeye başlamasıyla yerini, hem insanlar hem de devletler tarafından karşılıklı olarak sahiplenme ve aidiyet bilincine dönüştüğü görülmüştür. Bu da demek oluyor ki toplumların oluşumunda en önemli etken olan göç ve etkileri insanlık tarihinde bir şekilde ve her yerde sürekli olmaya devam edecektir. Ve unutmamak gerekir ki, sebebi ne olursa olsun gerçekleşen göç, buldukları konumun şartlarında mutsuz olan insanların daha iyi hayat sürmek için yeni yerlere gitmeyi tercih etme eylemidir.⁶

Göç sadece tek bir yönlü gerçekleşen eylem değildir. Sınırı olan bir bölge, toprak ya da ülkenin dışarısına olduğu gibi içerisinde de olan ve tarihten bu yana sürekli gerçekleşmeye de devam eden bir harekettir. Kolektif olarak gerçekleşen bu eylem, insanları şahsi olarak etkilediği gibi ileriye dönük hayatlarını, gelecekteki nesilleri ayrıca göç vermiş ya da göç almış olan bölgelerdeki insanları da etkilemektedir. Göçle beraber karşılıklı olarak meydana gelen bu durumlar neticesinde araştırmacılar, insanların neden göç ettiğinin sebep ve sonuçlarıyla beraber ele alarak incelemeye başlamışlardır. Tarihe dayanarak yapılan bu araştırmalar 19. yüzyılda sosyal alanda araştırma ve gelişmelerin de ilerleyişiyle birlikte bir düzene oturtularak planlı şekilde çalışılmaya başlanmıştır. 1885’de Ravenstein’in araştırmaları sonucunda yayımlanan “Göç Kanunları” adlı çalışması ise tarihte bilinen göç konulu ilk çalışmadır.⁷

Tüm dünyayı saran “Büyük Buhran” olarak bildiğimiz 1929 krizinin patlak vermesi, 20. yüzyılda hala hızla süren kentleşmeye yönelik çalışmaların da artmasıyla “göç” bariz bir şekilde göz önünde olmaya başlamış bununla beraber bu alanda yapılan çeşitli çalışma ve araştırmaların ilk kaynakları bu zamanda gösterilmeye başlanmıştır. Araştırmaların ilk başlarında göç kavramı, coğrafya bilimi uzmanlarının ve sosyologların ilgi ve bilgi alanlarına girip dikkat çekmiş ve incelemişlerdir. Fakat daha sonraları bu araştırma ekibine antropologlar, iktisatçılar ve siyaset bilimciler gibi bir

---

⁶ Alarçin age, ss.11-16.

Emine Yalçın Özcan, “Türkiye’den ABD’ye Göç Sürecinde Göçmen Ağlarının Rolü: Giresun Yağlıdere’de Örneği”, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2020, ss.23-24.

⁷Coşkun Borlat, “1989 Zorunlu Göçü, Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonu: Çanakkale Şirinköy Bulgaristan Göçmenleri Üzerine Bir Araştırma”, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2019, s.7.

hayli meslek grubundan uzmanlar katılmıştır. Farklı mesleklerin de ilgilenmesinden çıkarılacak sonuçtan da anlaşıldığı üzere göç tek bir sebepten dolayı gerçekleşmez. Araştırmalar sonucunda gözle görünen ve görünmeyen bir artışla beraber göç kavramını açıklamak üzere çeşitli teoriler ortaya atılmıştır. Farklı sebeplerden dolayı göç etmeye niyetli insanları göz önünde bulundurarak incelemeye alan ufak çapta araştırmalar sonucunda ortaya göç ile ilgili teoriler çıkmıştır. Ortaya çıkan bu teorilerde, insanların almış oldukları göç kararlarının nedenlerini, bağımsızlık ve özgürlük değerleri ve çeşitli etkenler baz alınarak dikkate alınıp ve bunun sonucunda insanların özgürlükleri için yapabilecekleri hayati karar ve tercihleri hedef alınmıştır.

Geniş çapta incelenen göç teorilerinde göçün ifade edilişi, eylemi gerçekleştiren insanların göç etme nedenlerinde sosyal, ekonomik ve siyasal gibi çevresel sebeplere bağlayarak gerçekleştiği şeklinde olmuştur. Başka bir ifadeyle göç teorileri büyük ya da küçük hangi çapta incelenirse incelenirse göçün asıl olma sebebinin uluslararası platformlar olduğuna inanılıp bu alanda araştırılma yapılması gerekmektedir. Ülkeler arasındaki işçi ücretleri, yaşam standardı, siyasi, ekonomik farklılıklar ve çalışma şartları gibi etkenler göçün asıl sebeplerini oluşturmakta ve bu nedenle de göç insanlara daha cazip gelmektedir.⁸

Kabaca bir değerlendirme ile göç, bir bireyin ya da grupların yaşadıkları toprakları çeşitli sebeplerden dolayı terk etmek zorunda kalıp başka yerlere hareket etmesi olarak ifade edilebilir. Fakat göçün çeşitli nedenlerden dolayı yapıldığını düşünecek olursak, farklı araştırmacıların, farklı teoriler ile farklı boyutlarda inceledikleri ve değerlendirmeleri sonucunda göçün bir den fazla tanımı bulunmaktadır. Bu sebeplerden dolayı göç bir ifadeyle tanımlanmıştır demek doğru değildir, bu nedenle de her bir göç sebebi için ayrı tanımlanmıştır.⁹

---

⁸Ali Utku Şahin, “Kitlesel Zorunlu Göçlerin Afetselliği: Suriyeli Göçü Perspektifinden Göç Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar”, *Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yönetim Bilimleri Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa, 2018, s.10.

⁹Erol Mütercimler, “Avustralya Örneğinde Türk Göçü ve Sorunları”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1998, ss.5-6.

1.2. Göçün Nedenleri

Son dönemlerde toplumsal, ekonomik ve sosyal sebeplerin etkili olması ile göç eyleminde hızlı bir artış görülmektedir. Toplumun karşılaştıkları farklılıklara bağlı olarak göçün tek taraflı meydana geldiği düşünülmektedir. Tek taraflı ortaya çıkan bu göçü en iyi şekilde tanımlayacak olursak, zamanla teknolojinin ilerlemesi, çeşitli ihtiyaçların ortaya çıkması ve bu sebeple sanayinin de gelişmesiyle birlikte köyden kente göçlerin başlaması diyebiliriz. İlerleyen teknoloji ile beraber tarım alanında da insan gücünün yerini makinelerin almasıyla birlikte işsizliğin ortaya çıkması göçü tetiklemiştir.¹⁰

Coğrafi değişiklik, savaşlar, devlet müdahalesi, doğal afetler de göç sebepleri arasında bulunmaktadır. Bazı teorisyenlere göre, insanları göçe sürükleyen iki türlü kapitalist görüş vardır. Bu türlerden birincisi, dünya üzerinde yaşam devam ettiği sürece ortaya çıkan ihtiyaçları karşılayabilmek için hızla artan üretimi karşılayabilmek için emek ve iş gücünü işe göre dağıtmaktır. Bu biçimde göç sayesinde üretimin tekrardan birleşmesi sağlanır. İkinci türde ise, yaşadığı coğrafyayı değiştirmek gibi büyü çapta yapılan göçlerde insanların, maddi açıdan daha iyi gelir elde edebileceğine inanmasıdır. Kısacası ilki iş amaçlı göç, ikincisi de daha iyi yaşam standardına kavuşma isteği ile yapılan göçlerdir.¹¹

Önemli göç sebepleri arasında doğal nedenler de bulunmaktadır. Kuraklık, iklim değişiklikleri, çevresel faktörler, depremler, yangınlar, seller gibi doğal afetler insanları zorunlu göçe sürüklemektedir. Sebebi ve türü fark etmeksizin göç eylemini gerçekleştiren birey ya da toplulukların, göç ettikleri yerleri pozitif ya da negatif anlamada etkiledikleri görünen bir doğrudur. Literatürde göç birçok değişik şekilde ifade edilirken farklı alanlarda ve farklı olarak tanımlanması ile beraber oluşan, bu sebeple de gerçekleşen göçü farklı sınıflarla anlatılması, göçün neden ve nasıl yapıldığına dair değerlendirmeyi doğru biçimde yapmaya yardımcı olur. Yetersiz sağlık koşulları, savaşlar, siyasi sebepler, kontrolsüz artan nüfus, üretilen ve yetiştirilen

---

¹⁰ Aslı Çakı, “Geçmişten Bugüne Türkiye’nin Göç Politikası ve Suriyeli Göçmenler Bağlamında Göç Yönetişimi”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman, 2018, s.12.

¹¹ Çakı age, ss.12-13.

Kemal age, s.32.

ürünlerin yetmemesi, doğal afetler, coğrafi doğal sebepler gibi birçok husus insanları göçe yönelten sebeplerdir.¹²

Ekonomik nedenler, dünya üzerinde yaşanan içe ya da dışa yönelik olan tüm göçlerin asıl nedenlerin başında ekonomik sebepler gelir. İnsanlar işsizliğin artması, gelir dağılımının eşitsizliği, yer altı ve yer üstü kaynakların yetersizliği, ulaşımdaki zorluk, turizm ile ticaretin gelişmemesi gibi sebepler daha iyi iş imkânı olduğunu düşündükleri gelişmiş ülkelere göç etmek mecburiyeti duymuşlardır. İnsanların yaklaşık dörtte birinin aldığı göç kararlarının buldukları kırsaldan ya da şehirlerden ekonomik olarak daha yüksek olan illere göç etme nedeninin ekonomik sebeplerden ötürü olduğu görülmüştür.¹³

Ekonomik nedenler içe ve dışa yönelik olan tüm göç faaliyetlerini direkt olarak etkilemektedir. Göç alan ve göç veren ülkeler arasında insanlar çalışma şartları ve alacakları maaşların hayat standartlarını yükseltebilme durumuna bakmaktadırlar. Yoksulluk seviyesinin artması, maaşlardaki adaletsizlik, gelirlerin paylaşımındaki haksızlık gibi etkenler göçü direkt etkileyen ekonomik nedenlerdir. Tabi ki tek başına farklı boyutlardaki gelirler ekonomik sebepleri açıklamakta yetersiz kalır. Bazı devletlerin stratejileri ekonomik sebeplerden ötürü insanları göçe sürükleme konusunda cazip gelmekte ve bu politikalar göçe teşvik açısından önemli bir roldür. Göç eyleminin doğrultusu ve boyutu; etnik kimlik, dil, eğitim, din, sınıf ve hedef ülkenin vatandaşları ile olan iletişimin nasıl olacağı gibi etkenler şahsi olarak yapılan göçü etkilemektedir. Ayrıca Avrupa'ya yapılan göçün en büyük ölçütü olarak ise, yoksulluğun aşırı olması ve gelebilecek işgücünün kalifiye elemanlar olmama durumu belirler.¹⁴

Doğal ve çevresel nedenler, devlet baskısıyla gerçekleşen göçler, çeşitli doğa afetleri, savaşlar, olumsuz ekonomik şartlar, demografik etkenler göç sebepleridir.

---

¹² Borlat age, s.10.

¹³ Metin Atak, "Türkiye'de İç Göç Akımları, Bu Göçlerin Emniyet ve Asayiş Etkileri ve Göçlere Karşı Kolluk Kuvvetlerinin Alabileceği Tedbirler", *Avrasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2016, s.5.

¹⁴ Kemal age, s.36.

Erol Kutlu, "Uluslararası İşgücü Hareketi Teorisi Çerçevesinde Türkiye'den AT'ye İşgücü Göçünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkilerinin Analizi", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir, 1991, ss.24-25.

Deprem, sel, toprak kayması, yanardağ patlamaları, heyelan, çölleşme, çığ düşmesi, su taşkınları, ekonomik ve sosyal sorunlar sebebi ile ve bu durumların sonucunda ise göçlere neden olan birçok sebep vardır. Doğa olaylarından kötü etkilenen insanlar kendileri için şartların ve yaşama koşullarının daha iyi olduğuna inandıkları alanlara hareket ederler.¹⁵ İnsanlar, gelir paylaşımındaki eşitsizlik nedeni ile ortaya çıkan yoksulluk ve açlık seviyelerinin artması ve fazlaşması sonucu daha iyi yaşama imkânları elde etmek adına ekonomik sebeplerle göç etme ihtiyacı da duyarlar.

İster şahsi isterse birden fazla kişinin bulunduğu grupla beraber alınan göç kararları olsun, kötü olan gelir düzeyini daha iyi seviyeye ulaştırmak amaçlı ekonomik açıdan imkânı daha fazla olan ülkelere göç etme kararı alınabilir. Az gelişmiş ya da gelişmekte yani fazla nüfusu bulunan ülkelere çoğunlukla gelişmiş ve nüfus planlaması oturmuş olan ülkelere göç aktarımı gerçekleşir. Tabii ki göç edilecek olan ülkeye olan ulaşım kolaylığı tercih edilmesinde etkindir. Ne kadar uzak olursa o kadar tercih edilmeyebilir.¹⁶

Sosyal nedenler, eğitim imkânları, aile ve kuşak çatışması, kültürel farklılıklar, evlilik sebebi ve miras gibi kültürel etkenler göç için sosyal nedenler arasına girmektedir. Bu nedenlerin önemli bir etkisi ise göç eden kişilerin göç ettikleri yerlerle alakalı olan durumlardır. Aynı zamanda bu alaka, uzaklık ile ters nüfus yoğunluğu ile doğru orantılı gelişmektedir.¹⁷

Bireylerin şahsi ya da toplu halde yaşadıkları ve yaşam şartlarının kötü olduğunu düşündükleri yerden daha iyi şartların olduğunu düşündükleri yere göç etme isteği sosyal sebepler arasındadır. Hayat şartları gibi alınan eğitimleri de daha iyi şekilde alma, daha güzel maaş ve kariyer planlama, oluşabilecek sağlık sıkıntılarının rahat bir şekilde karşılanması için sağlık sigortası ve tam teşekküllü sağlık sistemine sahip olmayı istemek insanın en doğal hakkıdır. Devamında ise, başta zorunlu istek ve ihtiyaçlar ile beraber kişisel bütün ihtiyaçları rahatlıkla elde etme, hukuki açıdan elde edilen daha iyi yaşamsal hak ve özgürlükler, insanın aynı dili konuştuğu ortak örf,

---

¹⁵ Atak age, s.12.

¹⁶ Çakı age, s.13.

Kemal age, s.38.

¹⁷ Kemal age, 37.

adet, kültür ve dine ait olduğu aile ve dostlarıyla bir arada yaşama isteği sosyal sebeplerin içerisinde. ¹⁸

Siyasi nedenler denildiğinde akla ilk ve tek olarak çatışma, savaş, karışıklık, ayrımcılık, güvenlik sıkıntısı gibi durumlar gelmemeli, bütün bunlarla beraber toprak bütünlüğü hakkı ya da mecburi göç gibi nedenler de akla gelmelidir. Raleigh'in fikrine göre çatışma, göçü tetikleyen nedenlerin başında gelmektedir. Geçim sıkıntısı ve politikanın düzensizliği göçü dolaylı biçimde, aşırı yoksulluk ve çatışma faktörü ise doğrudan etkileyen faktörlerdendir. Gelişmekte olan bir ülkede var olan iç savaş, o ülkedeki çatışmaya ve çatışmanın da büyümesine sebep oluşturmaktadır. Raleigh'e göre, yoksulluk ve çatışmanın olduğu gelişmekte ya da az gelişmiş ülkelerde bireysel göçü direkt olarak etkilemektedir. Çatışmanın ve çevresel bunalımların yaşandığı ülkelerde bu felaketlerin ortaya çıkardığı ölüm tablosunun sonucuna göre göç daha da kaçınılmaz hale gelir.

Schmeidl'in 1971 ve 1990 seneleri arası yapmış olduğu araştırmalarda, zorunlu olarak gerçekleşen göçleri etkileyen esaslı nedenleri incelemiştir. Yapılan bu araştırma ile ulaşılan sonuçların birincisi, insan haklarına aykırı gerçekleşen durumların, şiddet seviyesine göre değişiklik gösterebilen bir o kadar da güçlü göç sebepleri arasında bulunmasıdır. İkinci, eğer askeri müdahaleler dışardan olursa iç karışıklığa nazaran mültecilerin fazla sayıda olmasına neden olur. Üçüncüsü ise, mülteci sayılarını etkileyen unsurlar arasında ekonomik sebeplerin etkisi oldukça azdır. ¹⁹

Siyasi göçü tanımlamak gerekirse kısaca, siyasi, terör, savaş, dini, devrim ve işgal gibi sebeplerden ötürü meydana gelen baskılardan kaynaklanan göç çeşidi diyebiliriz. Örnekle anlatacak olursak, Türkiye'nin güneydoğusu ve doğusunun belli bölgelerinde gerçekleşen çatışma ve terör olayları nedeniyle o bölgelerde yaşayan sivil halkın yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmalarıdır. Diğer bir örnek ise, Suriye'de gerçekleşen baskı ve savaştan ötürü Suriye halkının ülkelerini terk etmesidir. ²⁰

---

¹⁸ Atak age, s.16.

¹⁹ Kemal age, ss.36-37.

²⁰ Atak age, ss.21-22.

1.3. Göç Türleri

Göç, birçok sebeplerle gerçekleşmesinin yanında kişinin ya da kişilerin bu kararı alırken geçirdiği süreçte başka insanlardan etkilenmesi veya buldukları coğrafyanın olumsuz etkisi olması ve göçü düşünen kişilerin kalitesine göre değerlendirilebilir. Göç, farklı sebeplerden dolayı gerçekleştiği gibi peşinden farklı sonuçlar da doğurur, bu sebeple de göçü neden ve sonuçlarına ayırmak istediğimizde bu durumları göz önünde bulundurarak değerlendirme yapmak en doğrusu olacaktır. Göçün gerçekleştiği yöne doğru iç ve dış, varsa dış etkilerden dolayı gönüllü ve zorunlu, insanlar bulunduğu ülkede kendi donanımı ve kalitesini gösteremediği için beyin ve iş göçü olarak farklı gruplara ayrılabilir.²¹

İç göç sosyal, ekonomik ve kültürel nedenlerden dolayı sadece taşradan büyük şehirlere değil aynı zamanda büyük şehirlerin arasında da gerçekleşir. Göç beraberinde ise negatif ve pozitif sonuçlar getirebilmektedir. Göçlerin çoğu, hükümetlerin kendi bünyesinde aldıkları sosyal ve ekonomik kararlar neticesinde gerçekleşen dayatma ya da mecbur bırakılma sonucu gerçekleşmektedir. İç göçün daha net anlaşılabilir olması için ülke genelinde yapılan nüfus sayımları etkili olabilir. Yani iki sayım arasında insanların nerelerden nerelere göç ettiği daha net şekilde anlaşılabilir. Bir başka yöntem ise, ikametgâh kayıtlarıdır. Yapılan her göç isteğe göre gönüllü şekilde gerçekleşmemektedir. Örnek verecek olursak, çiftçilikle hayatını idame eden bireylerin makineleşme ile beraber ortaya çıkan işsizlik sıkıntısıyla daha iyi imkânlar için göç etmeye mecbur kalmasıdır. Eğer bir bireyin kendi isteğiyle yaşadığı ülkede istediği şehirde yaşayabilme imkânı varsa, bu da o kişinin modern devlet yapısına sahip bir ülkede yaşadığı gösterir.²²

İçer yönelik göç eylemi, bölgede sosyal ve tabii ki ekonomik bir önem arz etmektedir. Dünyanın her yerinde insanlar kendi ülkeleri içerisinde, ister mevsimlik ister kalıcı olarak bir şekilde iş için yaşadıkları şehri değiştirmek zorunda kalırlar. Sanayileşmenin hızla ilerlemesi, insanları kırsal kesimden kente göç etmeye mecbur bırakmıştır. Sıklıkla genç kesimde görülen bu göç çeşidinde genellikle kadınlar

---

²¹Muhittin Sağırılı, “Eğitim ve İnsan Kaynağı Yönünden Türk Beyin Göçü: Geri Dönen Türk Akademisyenler Üzerine Alan Araştırması”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana bilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2006, s.13.

²²Çakı age, ss.15-16.

metropol şehirlere, erkekler ise sanayi şehirlerini tercih eder. Dış göçü insanlar çoğunlukla tek başlarına yaparlarken, iç göç ise çoğunlukla ailelerle birlikte gerçekleşmektedir.

Göç yerinin belirlenmesinde, insanların amaçlarına ve beklentilerine karşılık verebilecek yerler tercihlerde ön plandadır. Tam anlamıyla bu beklentilerin karşılanacağı düşünülüyor yerler ise metropol şehirlerdir ve bu şehirlere göç daha çok olmaktadır. Tabii ki genel olarak ülkelerin kendi içerisindeki sosyal ve ekonomik pozisyonları o ülkedeki iç göçün nerelerde gerçekleşebilir olacağına etki eder.²³ Genel olarak iç göçü tanımlarsak, insanların gerek yerel gerek genel yönetimler tarafından tanımlanan yerler içerisinde istedikleri zaman ve biçimde yer değiştirebilmesidir.²⁴

Dış göç, daha iyi yaşam kalitesi elde etmek için kişi ya da kişilerin, değişik sebeplerden ötürü, mecbur ya da isteyerek gittiği yerde temelli kalmak ya da kısa süreliğine orada olmak amacıyla bir ülkeden başka bir ülkeye hareket etmesine dış göç diyebiliriz. Birçok araştırmacı göç ile alakalı çeşitli fikirler sunmuştur. Siyasal, eğitim, sosyal, kültürel, ekonomik, şahsi, askeri, din gibi farklı sebeplerden ötürü içe doğru veya dışa doğru, kısa bir süreliğine veya kalıcı olarak yer değiştirme şeklinde olarak göçün hem tanımını hem de türlerini olarak özetlemişlerdir. Bu sonuçla da, bireysel veya topluluk halinde değişik nedenlerden ötürü iç ya da dışa yönelik taşınma şeklinde ifade edebiliriz.²⁵

Çalışmak, uzun müddet yaşamak veya tamamen yerleşmek sebebiyle yaşanan ülkenin dışına çıkmak dış göç olarak ifade edilir. Ülke sınırı dışına yapılan geçici ya da kalıcı olarak fark etmeksizin yapılan her hareketi kapsamaktadır. Uluslararası kurallar ve ilişkilerin dış göçle alakalı belirleyici bir etkisi vardır. Göç olgusu aslında bir bakıma da göçü alan ülkeler adına içe doğru göç, göçü verenlere göre ise dış göç olarak anlam kazanır. Dış göç eyleminde, göç veren taraftan ziyade göç alan tarafı korumak adına uluslararası hukuk ve siyasetin belirleyici kuralları bu noktada devreye girer. Sanayi ve tarım sektörü gelişmiş ülkelerde zamanla istihdam açığı ortaya

---

²³ Sağırılı age, s.14.

²⁴ Ferhat Topbaş, “İç Göçün Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Model Çalışması: 2000 Türkiye Örneği”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı İktisat Programı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon, 2007, s.5.

²⁵ Borlat age, s.11.

çıkmaya başlar ve bununla beraber öncelikli olarak bu alanlarla ilgili iyi eğitim almış çalışanlar tercih edilir. Sonrasında ise, nitelikli elemanların tercih edilmesinin sonucu olarak vasıfsız diye nitelendirilen eğitimsiz işçiler ortaya çıkmaya başlar ve sonuç olarak bu durumda vasıfsız işçileri dış göçe sürükler.

Vasıfsız eleman tercihi, ilk başlarda gelişmiş ülkelerde öncelikli talep olmuştur fakat zamanla kontrolsüzce artan nüfusla beraber bir de eğitimsiz işçileri de eğitmek için harcanan zaman ve masrafların fazla olması, aynı zamanda yüksek donanımlı işçilerinde masraflı olması sebebiyle bunun önüne geçmek için sadece vasıflı orta seviye işçileri tercih etmeye başlamışlardır. Dış göç sorun hale gelmeye başladığında ülkeler, iş gücü ve göçmen kabulü olarak iki şekilde politika izlemeye başlamışlardır. Bu politikayı öncelikle, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arası zaman içerisinde nüfus ve iş gücü açığını gidermek için Avustralya, Kanada ve Amerika uygulamıştır. Göçmenler, aileleri ile kabul edilip hepsine yaşam alanları, iş imkânı ve vatandaşlık verilmiştir. Fakat zamanla fazlalaşan nüfusla beraber bunun önüne geçmek için göçmen kabulünü daha zor hale getirmişler ve nitelikli insanları tercih etmeye başlamışlardır.²⁶

Zorunlu göç, tarihe bakacak olursak, farklı sebeplerden ve farklı zamanlarda da olsa göç her zaman var olmuştur. Uluslararası seviyedeki zorunlu göç anlayışına önemli bir etkisi olan aslında tarihte köle ticareti olarak başlamış ve tabii ki günümüzde bütünüyle ortadan kaldırılmıştır. Bu şekilde olan göçler, uluslararası ve zorunlu alanlarda önde olmaktadır. Zorunlu olarak yapılan göçlerin diğer sebeplerinden bazıları ekonomik ve siyasi nedenler olabilir. Siyasi karışıklıklar ve olaylar birçok insanı ya da topluluğu bulunduğu ülkeyi terk etmesine sebep olmaktadır. Genel olarak göç, siyasi olaylar ve savaşlar sonrası yapıldığında zorunlu olarak adlandırılmaktadır.²⁷

Zorunlu göç; salgın hastalıklar, mübadele, savaşlar, doğal afetler, ihtilaller, dini ve etnik zorbalıklar, ülke sınırlarında olan değişiklikler gibi bütünleştirilen sebepler sonucu ortaya çıkan göç türüne denir. Diğer bir ifadeyle de kişi veya kişilerin bilerek ve isteyerek gerçekleştirmedikleri yani bu kararı almak zorunda kaldıkları göç eylemidir diyebiliriz.²⁸ Yeme içme ve barınma gibi hayati ihtiyaçlarını

---

²⁶ Sağırılı age, s.15.

²⁷ Sağırılı age, ss.19-20.

²⁸ Atak age, s.30.

karşılayamaması, yaşadığı alanda güvenliğinin olmaması, sosyal garantisinin olmaması, hem psikolojik hem de fiziksel olarak maruz kaldığı şiddetler de insanları istemeden zorunlu göçe iten sebepler arasında yer almaktadır.²⁹

Genel olarak göçü tanımlarken, insanların isteği doğrultusunda hayata geçirdiği bir hareket olarak tanımlansa da bu ifade her zaman için geçerli değil, insanlar bu eylemi mecbur kaldıkları durumlarda da gerçekleştirir. Yani yaşadıkları yeri ve düzeni terk etmek zorunda kalabilirler, buna en iyi örnek olarak savaşları verebiliriz. Bu sebeplerden dolayı ülkelerini terk edip başka ülkelere gitmek zorunda kalan insanlar mülteci olarak ifade edilirken, ülke içerisinde zorunlu olarak başka bir şehir ya da kasabaya taşınmak zorunda kalanlar ise, yerinden edilmiş şeklinde tanımlanır. Küresel ısınmanın bir sonucu olarak ortaya çıkan iklimlerin değişmesi ve kuraklık, açlık, doğal kaynakların azalması gibi nedenler de zorunlu göçler arasındadır. İç savaşlar, kölelik, güçlü ülkelerin zayıf ülkelere yapmış oldukları sömürgecilik ve zorbalık gibi zorunlu göç örneklerini sıralayabiliriz.³⁰

Gönüllü göç, bir insanın ya da birden fazla insanın birlikte ve kendi rızalarıyla buldukları yerden iş, okul, gezi gibi çeşitli sebeplerden dolayı kalıcı ya da geçici ve içe ya da dışa doğru olarak ayrılmalarına gönüllü göç diyebiliriz.³¹ Birey veya bireylerin yaşadıkları yerleri çeşitli sebeplerden dolayı isteyerek ve bilinçli bir şekilde değiştirmelerine gönüllü göç denir. İnsanların, hem maddi hem de manevi anlamda yaşamlarını daha iyi idame edeceklerine inandıkları yerlere gönüllü olarak gerçekleştirdikleri göçü cazip hale getiren bir takım nedenler vardır. Bu sebeplerin başlıcaları ise; eğitim, kariyer, yaşam kalitesini yükseltme arzusu, daha iyi iş ve maaş imkânı, din ve etnik kültür çatışmasından kaçma isteği, iltica gibi nedenleri sıralayabiliriz.

Genel olarak gönüllü göç, aile bireylerinden bir veya birden fazlasının öncülük ederek başka şehir ya da ülkede iş bulup oraya yerleşmesi ile gerçekleşir ve akabinde ailenin diğer üyelerini de yanına alması ile göçün devamı gelmektedir. “İkinci Dünya Savaşı” sonrası Avrupa devletlerinde ortaya çıkan işçi açığı sebebi ile az ya da

---

²⁹ Ali Güner, “Anadolu ve Rumeli’nin Nüfus Durumu ve Göçler”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1996, s.1.

³⁰ Çakı age, s.19.

³¹ Atak age, s.30.

gelişmekte olan ülkelerden Avrupa'ya göç yoğunluğu olmuştur. Yetmişli yıllarda Yunanistan ve Türkiye'den Almanya'ya gönüllü gerçekleşen göç bu duruma bir örnektir. İnsanları göçe iten sebeplerle isteyerek aldıkları göç kararı ile göç eden göçmenler, bu süreci istedikleri amaç doğrultusunda istedikleri yere ulaştıklarında sonlandırır.³²

İş göçü, uluslararası iş göçü yeni gerçekleşen bir olay değildir. 20. yüzyıl gibi yakın tarihe bakacak olursak, hali hazırda sanayi bakımından gelişmemiş ülkelere sanayisi gelişmiş ülkelere iş göçünün başladığı görülmüştür. İnsanlar yaşadıkları ülkelerin, hem ekonomik açıdan hem de kültürel açıdan beklentilerini karşılayamadıkları zaman bu beklentilerini karşılayabileceğine inandıkları başka ülkelere göç etme isteği duyarlar. Her ne şekilde olursa olsun, eğer bir birey göç ediyorsa bunun asıl sebebi o anki yaşam standardını daha iyi hale getirmek içindir.³³

Göç çeşitleri arasında en sık rastlanılan tür iş göçüdür. Hem ülke içerisinde hem de ülke dışına doğru gerçekleşen harekettir. İş göçünün amacı ise iş göçünün şeklini ve yönünü belirler. Yapılan birçok araştırmada, ülkelerin donanımlı işçi ihtiyacından dolayı bu işçi türlerine tanınan maaş tekliflerinin iyi olmasından dolayı ülkeler arasında gerçekleşen işçi göçünü daha da kolaylaştırmaktadır. Kaliteli iş sahibi olmak ve bununla beraber daha güzel yaşam kalitesine sahip olma isteği iş göçünü aktif kılar. İş göçü açısından bakıldığında, göç veren ve göç alan ülkelerin iktisadi açıdan aktif kitlenin hareketlerinin sonucunun ülkelere etkisinin incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Sebebi ve sonucu ne olursa olsun yer değiştiren aktif nüfusun etkileri, iş göçü çerçevesinde ele alınmalıdır, şeklinde savunulur.³⁴

İkinci Dünya Savaşı ardından çöken Avrupa ekonomisini tekrar ayağa kaldırmak adına Avusturya, Almanya, Hollanda, Belçika, Fransa gibi hükümetler çeşitli adımlar atmıştır. Savaş sonrası kayıplar nedeniyle yeterli işçi bulamama sıkıntısı doğmuş ve çözüm olarak da başka ülkelere işçi isteminde bulunmuşlardır. 1952 yılında Almanya'nın başlattığı bu adımla diğer Avrupa ülkeleri de bu adımı atarak

---

³² Çakı age, s.18.

³³ Mütercimler age, s.9.

³⁴ Sağırılı age, ss.21-22.

Topbaş age, ss.68-69.

başka ülkelerden talep ettikleri işçileri çalıştırmayı kabul etmeye başlamışlardır. Bazı sömürge ülkeleri, Yunanistan, Yugoslavya, Cezayir, İspanya, İtalya, Tunus, Portekiz, Fas gibi ülkeler Avrupa'ya işçi göçü vermiştir. Son dönemlerde ise, Afrika, Asya ülkeleri, Güney Amerika ülkeleri gibi az gelişmiş ülkelerden Kanada, ABD ve Avustralya'ya iş göçü gerçekleşmektedir.³⁵

Beyin göçü, 1960'dan sonra göç ile alakalı yön, yüksek eğitilmiş ve vasıflı insanların dışa göç etme eğilimine yönelmiştir. Bilim insanı, doktor, mühendis gibi kendi ülkesinin kalkınmasına ve büyümesine katkıda bulunabilecek insanların gerçekleştirdiği bu göç hareketi, bir anda dünya üzerindeki birçok ülkede kalkınma ve kamuoyu araştırmacılarının dikkatini çekmiş ve bu konu üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Öncelikle bu durum 1960'larda İngiltere'nin iyi yetişmiş ve vasıflı bilim insanlarının Amerika'ya göç etmesiyle ve bu insanları kaybettiğini fark eden İngiltere akademisyenlerinin değerlendirdiği bu olayı "The Brain Drain" beyin akımı olarak adlandırmışlardır. Bir ülkenin kalkınmasını ve gelişmesini sağlayabilecek önemli ve nitelikli insan kaynağının bir bölümünü göç ile kaybetmeyi ifade eden bu kavram, ülkeler arasındaki büyük boyutta olan iş göçü olarak literatüre dâhil olmuştur.³⁶

Colombo Planı beyin göçünü, bir ülkenin gelişmesi ve kalkınmasına yarar sağlamak amacıyla yurt dışında eğitim alan öğrencilerin ülkelerine dönmeme kararı almaları şeklinde yorumlamıştır. Bu planın bünyesindeki kongre ve danışma komitesi sonucuna göre;

- Önemli pozisyon ve süreçlerde olabilen, karakteristik özelliğe sahip bireylerin,
- Liderlik vasfına sahip olanların,
- Bilimsel alanlarda yeterli bilgi birikimleriyle ciddi pozisyonlarda katkı sağlayabilenler,
- Beyin göçüne ihtiyaç duyan ülkelerin isteği ile göç edenler,

---

³⁵ Atak age, s.26.

³⁶ Atak age, s.24.

Ceylan age, s.18.

- Gelişmekte ya da az gelişmiş ülkelerin bu insanları, aslında kendi ülkelerine faydalı olabilecekken başka ülkelere göç edince, hem kendi ülkeleri için hem de gittikleri ülkeler için sorun teşkil edebileceğini belirtmişlerdir.³⁷

Beyin göçü de iş göçü gibi 1960'lı yıllarından sonra artış göstermiştir. Ekonomist, doktor, bilim adamı, sanatçı, mühendis, akademisyen gibi iyi eğitilmiş insanların beyin göçü yapması diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de ciddi bir sıkıntıdır. Filipinler, Fas, Hindistan, Çin, İran, Pakistan, Cezayir, Nijerya, Tunus, Orta Asya ülkeleri gibi ülkeler en fazla beyin göçünü veren, Kanada, Almanya, Norveç, ABD, İsviçre, Güney Afrika Cumhuriyeti, Avustralya, İsveç, Fransa gibi ülkeler ise en fazla beyin göçü alan ülkelerdir. Kanada gibi bazı ülkeler ise beyin göçünü hem fazla alıp hem de fazla vermektedir. Başlıca Beyin Göçü Sebepleri; gelişmiş ülkelerin yüksek maaş vermesi, çalışma koşul ve yerlerinin daha iyi olması, çalışma imkânının fazla olması ve gelişen teknolojiden en iyi biçimde faydalanmak, insanların kendi uzmanlık alanlarıyla ilgili işleri zorlanmadan bulmaları, yaşadıkları ülkede istedikleri gibi kariyer yapamamaları gibi sebepler insanları beyin göçüne sürüklemektedir.³⁸

1.4. Uluslararası Politik Ekonomi ve Göç

Uluslararası Politik Ekonomi (UPE) kavramı, siyaset ve ekonomi bilimlerinin ayrı tutulamayacağı gerçeğinin anlaşılmasıyla 1970'li yıllarda bu iki kavramı bir araya getirilmesiyle oluşturulan bir disiplindir. İkinci Dünya Savaşı ve sonrası yaşanan ekonomik ve politik olaylar bu iki kavramın farkını ortaya koymuştur. Savaş öncesi dönemlerde, hem ekonomik hem de güvenlik açısından meydana gelebilecek olumsuz sonuçları en minimal seviyede tutmak adına devletlerarasında çeşitli anlaşmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu sebeple 1970'li yıllara kadar bu iki kavram ayrı olarak değerlendirilmiştir. Fakat savaş sonrası, uluslararası ilişkilerde ve sistemde ortaya çıkan sorunlar, krizler, yenilik ve tarihe etki edecek gelişmeler sebebiyle bu düşüncelerin değişmesini zorunlu kılmıştır.³⁹

---

³⁷ Sağırılı age, ss.25-28.

³⁸ Atak age, s.25.

³⁹Gökhan Katıtaş, "Uluslararası Politik Ekonomi", (Ed. Arzu Al, Meral Balcı ve İmam Bakır Kanlı), Uluslararası Politik Ekonomi: Var Olanın Fark Edilişi, Savaş Yayınevi, 2017, ss.2-4.

1970’li yıllarda Doğu ve Batı Bloklarının aralarında anlaşamaya varılması gerektiği gerçeğinin var olmasıyla askeri anlaşmazlıklar son bulmaya başlamış, ekonomik anlaşmalar da ise uzlaşmaya varılmaya başlamışlardır. GATT’ın bu yeni anlayış ile başarısız olması, Dünya Bankası’nın geliştirmekte olan ülkelere kredi vermesi ve yardımlarda bulunması, ekonomik güçte Avrupa Birliği’nin hızla yükselmesi, Bretton Woods’un son bulması, Japonya’nın ticarete çok başarılı performansı, uluslararası üretimde geleneksel anlayışın yerini modern anlayışın alması ve ABD menşeli şirketlerin yalnızca kendi ülkesine yatırım yapma zorunluluğu düşüncesinin değişmesi, SSCB’nin dağılması, Çin’in katı kurallı iktisat rejimini hafifletip Batı’ya açması ve Batı’ya ticarete rakip olmasını iktisadi uzlaşa sonucu olarak gösterebiliriz.⁴⁰

Bu gelişmeler sonucunda ekonomi ve politika ve ekonominin etkileşimini anlatan ilk çalışma, Susan Strange’in “*International Economics and International Relations: A Case of Mutual Neglect*” adlı çalışmasıdır. Strange, uluslararası siyaset ve ekonomi anlayışının ciddi boyutta değişime uğradığını vurgulayarak, ekonomi uzmanlarının siyasi faktörleri, uluslararası ilişkiler uzmanlarının da ekonomi dengelerine dikkat etmemelerinin yanlış olduğunu vurgulamıştır. Strange bu makalesinde politika ve ekonominin ayrı tutulmasının son bulması gerektiğine önemle değinmiştir. Keohane ve Nye’nin “*Transnational Relations and World Politics*” adlı çalışmasında ise, hızla gelişen ticaret, iletişim ve finans arasındaki ilişkileri sağlayan çok uluslu şirketler ve uluslararası örgütler gibi devletler haricindeki politik aktörlerin, “*Karmaşık Karşılıklı Bağımlılık*” çerçevesinde, uluslararası siyasetin hareket ettiği platformların meydana getirdiğini öne sürmüştür.⁴¹

Küreselleşme ile beraber politika ve ekonomi arasındaki mecburi ilişki ve bağımlılığın başlangıcı daha fazla hız kazanmıştır. Farklı ülkelerin birbirileri ile ekonomik ve ticaret ilişkileri sonucunda artık dünya üzerinde mekân ve zaman açısından oluşan engeller ortadan kalkmaya başlamıştır. Gelişen ticari ilişkilerle beraber ülkelerin birbirlerine karşı ekonomik bağımlılık figürü meydana gelmiş ve böylelikle de ekonomik bölgeciliği doğurmuştur. Devletler, küresel ekonominin

---

⁴⁰Arzu Al, “Politika- Ekonomi Kesişmesi: Yeni Bir Bilim Dalı Olarak Uluslararası Politik Ekonomi”, *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, 2015, ss.145-146.

⁴¹Armağan Örki, “Realist Uluslararası Politik Ekonomi Kuramı Bağlamında Türkiye- İsrail İlişkileri”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Edirne, 2019, ss.3-5.

sağlamış olduğu faydalarını ve kazançlarını daha da arttırmak için bir takım çalışmalarda bulunurlar, refah seviyelerini yükseltmek ve dışarıdan gelebilecek olan tehditlere karşı ulusal güvenliklerini korumaya yönelik adımlar atarlar. Ek olarak ise, ekonomik bölgeselleşme dört şekilde uygulanmaktadır. Bunlar, Ekonomik Birlik, Serbest Ticaret Alanı, Ortak Pazar ve Gümrük Birliği şeklindedir.

Ekonomik büyüme ve rekabetin daha da artması sonucu meydana gelen krizler de, ekonomik bölgeselleşme ve karşılıklı bağılıkların etkisi daha fazla anlaşılmaya başlamıştır. Buna karşılık olarak oluşan bu krizleri atlatabilmek adına ülkeler, farklı ve yeni diplomatik adımlar ile politikalar çıkarmaya mecbur kalmışlardır. Yani daha önceden sadece devletler kendi güvenliklerini ön planda tutarken değer göstermedikleri diğer ülke ve bölgelerle politik ve ekonomik işbirlikleri yapmak zorunda kalmışlardır. Bunun beraberinde gelen küreselleşme ile ekonomi politikaları ve ekonominin küreselleşmesinde etkili olan ticaret, üretim ve küresel finansın küreselleşmesi de yardımcı olmuştur.⁴²

UPE, uluslararası ilişkiler etrafında oluşan siyaset ve ekonomi bilimini de içine alan bilim dalıdır. Bakıldığında ekonomik açıdan devletlerin ilişkilerini derinlemesine ele alan bilim dalı olarak gözükebilir fakat ifade ederken kullandığı kelime ve içine girdiği oldukça karmaşık yapılar sebebiyle daha detaylı bir şekilde analizler yapmak zorundadır. UPE tek başına teorik açıdan değerlendiren bir bilim dalı değil, asıl görevi uluslararası ilişkiler ve platformlarda refah ve gücün birbirlerini ne şekilde etkilediği ve şekillendirdiğini daha net anlaşılmasını sağlayan bilim dalı diyebiliriz. Bazı yazarlar UPE için yalnızca teori şeklinde bakılmaması gerektiğini savunmaktadır. Bu sebeple de UPE için yeni bir bakış açısı, varsayım, metot, araştırma biçimi, yaklaşım ve terimler içeren yeni sorular üreten bir bilim dalı diyebiliriz.

Günümüzde önemli bir yere sahip olan UPE'nin genel özellikleri ise;

- Özerk yapıdadır.
- Hızlı biçimde gelişmesi küreselleşme ile olmuştur.
- Politik ve ekonomi sisteminin beraber ele alınıp incelendiği bilimdir.
- Tek başına teori bilimi değildir.

---

⁴²Ali Şen, "Uluslararası Politik Ekonomi (UPE) Nedir?", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:12, Sayı:1-2, 2010, ss.395-396.

- Kullanılan terimleri ve geniş kapsamlı incelemeleri ile geniş çapta araştırmalar yapar.
- Farklı bilim olarak oluşturulması ve gelişmesinin sonucunda ise uluslararası örgütler kurulmuştur.⁴³

Bütün bu gerçekleşen küreselleşme, uluslararası politik ekonomi kavramının meydana gelmesi ve bu sebeple kurulan örgütlerin etkileşimlerin sonucu olarak dünya üzerine uluslararası çapta göç kaçınılmaz olmaya başlamıştır. Geriye dönüp tarihe baktığımızda gerçekleşen göçler, insanların temel ihtiyaçları olan yemek ve barınmak amacı ile yapıldığı fakat günümüzde gerçekleşen göçlerin de temel sebeplerinde değişen bir şey olmadığı görülmektedir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, devletlerin sınırlarının belirlenmesi ve ortaya çıkan etkisi, Soğuk Savaşın son bulması, Sovyetlerin ayrılması, 90'lı yıllarda küreselleşmenin daha da yaygınlaşması gibi değişimler sanayileşmeyi arttırıp insanları hızla göçe sürükleyen sebepler olmuştur. Uluslararası arenada pazar paylarının artmasıyla da uluslararası rekabeti doğurmuştur. Ülkeler arasında meydana gelen ücret farklılıkları ile göç edilmek istenen ülkede yer değiştirmenin risk ve maliyetlerini azaltabilir olması, insanların gittikleri ülkede eğitim, dil ve kültür alanlarında kendilerini geliştirebilir olması, şahsi değerleri, siyasi zulüm, savaşlar, doğal felaketler, başka insanlar ya da topluluklardan kaynaklanan çevresel etkenler, daha yüksek maaş gibi birden fazla sebep göçe sebebiyet vermektedir.⁴⁴

Geçmişte ya da günümüzde gerçekleşen sıcak veya soğuk savaşların hepsinin temel nedeni ekonomik sebeplerdendir. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra politika ve ekonomi kavramlarının birlikte ele alınmasıyla ülkeler arasında gerçekleşen savaşlar yerini ekonomi ve ticaret anlaşmalarına bırakmaya başlamıştır. Uluslararası boyutta kurulan örgütlerle de bu anlaşmalar daha da pekiştirilmiş bunun sonucunda ise ülkeler arasında ihtiyaçlar doğrultusunda göçleri meydana getirmiştir. Bu göçlerin çoğunluğu iş göçü olmuştur. Went'in "Küreselleşme" kitabına göre;

1- Dünyada meydana gelen ekonomik krizler ve bu sebeple sermayenin tekrardan oluşturulması,

---

⁴³ Al age, s.147.

⁴⁴Fulya Memişoğlu ve Celil Yiğit, "Uluslararası Göç ve Kalkınma: Teori ve Güncel Meseleler", *Yıldız Social Science Review*, Cilt:5, Sayı:1, 2019,s.41.

2- Doğu Bloku'nun dağılması, Avrupa'da üretimin değişmesi gibi politik şartların dönüşümü,

3- Gelişen teknoloji ile beraber üretim bantlarının ayrılıp firmaların maliyeti düşürmek amacıyla ürünlerin imalatının bir kısmını ucuz işgücünün olduğu ülkelere yaptırması,

4- Emek piyasasının güçsüzleşmesi ile ucuz işçilerin artması, sosyal güvenlik imkânlarının azalması ve büyük çapta işsizliğin artması,

5- Deregülasyonun artması, kamu sektörünün özelleşmesi sebebiyle piyasaya açılmak, işgücü göçünü arttırmaktadır.⁴⁵

Diğer taraftan küreselleşmenin geldiği son boyut ile hızla artan göç hareketleriyle içinde olduğumuz çağ “göçler çağı” şeklinde ifade edilmektedir. Dünya genelinde her sebepten gerçekleşen göç, göç veren ve alan ülkelerin güvenliği veya egemenliğini ilgilendirmesi dışında, uluslararası ilişkileri etkileyen çok yönlü bir olgu haline gelmiştir. Uluslararası boyutta yaşanan uluslararası göç, sosyal, ekonomik ve siyasi değişiklikler, her geçen gün küresel politika içerisinde yer alan ülkelerde kalkınma sorununun baş göstermesi kaçınılmaz olmuştur. Bu sorunu çözmeye yönelik hem akademik hem de bir takım politik bakış açılarının geliştirilmesiyle yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Özellikle 2015’de kabul edilen “2030 BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH)”, kontrolsüz gerçekleşen uluslararası göçün kontrol altına alınabilmesi adına kalkınma odaklı bir çalışma olmuştur. Fakat kalkınma ve göç arasındaki olan ilişkiyi anlatan kanıta dayalı uygulama ve yaklaşımları, kamuoyu ve devletlerdeki bilgi yetersizliğinden dolayı, kalkınmaya dayalı göç politikalarının tatbikinde zorluklar çıkarmaktadır. Diğer taraftan SKH, uluslararası gerçekleşen göç sisteminde transit ülke pozisyonunda olan, Türkiye gibi çokça göç verip alan ve göçü her açıdan tecrübe etmiş ülkeler adına, kalkınma amaçlı uygulanan göç politikalarının sebep olduğu krizleri fırsata dönüştürme olanakları da sağlamaktadır.⁴⁶

Karşılıklı etkileşimde olan göç veren ve göç alan iki ülke açısından bilhassa göç alan tarafın ekonomik ve güvenlik kaygılarını ön planda tutup kendi çıkarlarını

---

⁴⁵Nuriye Birsen Şener, “Küresel Boyutta Göçün Uluslararası Politik Ekonomiye Etkisi ve Türkiye’deki Yansımaları”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası Politik Ekonomi Bilim Dalı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020, ss.12-13.

⁴⁶ Memişoğlu ve Yiğit age, s.40.

korumak adına bu göç sürecini kontrol ettikleri savunulmaktadır. Temelde göçün yapılma sebebinin ekonomi olduğunu sayan UPE, göç kavramının temelinin 14. yüzyılda başladığını düşünmektedir. Bilhassa gelişen ticaret ile küreselleşme kavramının meydana gelmesiyle karşılıklı ilişkiler başlamıştır. Son beş yüzyılı kapsayan ve etkisini sürdüren kitlesel göçler ulus devletleri, sanayileşmeyi, kapitalizmi, dünya ticaretinin gelişmesi ve sömürgeciliğin artmasında önemli payı bulunmaktadır. Fakat 19. ve 20. yüzyıllarda hızla gelişen teknoloji ve ekonomi ile beraber küreselleşme anlayışının ortaya çıkışı göçün daha da yayılmasına sebep olmuştur.⁴⁷

19. yy.'ın sonlarında gerçekleşen küresel göçün yapısı, yoğunluğu ve şekli ile 21. yy.'ın sonlarında gerçekleşen küresel göç arasında ciddi bir farklılık söz konusudur. 19. yüzyılın göçmenlerinin eğitim ve iş anlamındaki vasıfları pek önem arz etmezken, 21. yüzyıl göçmenlerinin ise, profesyonel, çok iyi eğitilmiş, uluslararası işleri yapabilen, dil bilen, iş gereği sürekli seyahat edebilme gibi önemli kriterlere sahip olmaları gerekmektedir. Seyahat ve teknoloji alanındaki gelişmeler, uluslararası göçle tüm dünyada meydana gelen çokkültürlü yapıların oluşmasını sağlamıştır. Bu oluşum ise zaman dilimi ve sınırlar içerisinde günlük hayatın sıradan parçası haline gelen bir hareket olduğu kabul edilmektedir.

Sonuç olarak, göçün başlangıcı aslında belirtildiği gibi yakın sayılabilecek tarihlerde değil aksine ilk insandan bu yana var olan bir olgudur. Aradaki fark ise gelişen ve değişen dünya ile göçün kendi içerisinde çeşitlenip evrime uğramasıdır. Göç hareketlerine bakacak olursak; bölgesel ikili ilişkiler, karşılıklı oluşan bağımlılığın yeni kazandığı boyut, ulus aşırı toplulukların olması gibi etkenler sonucunda insanların hayatlarını derinden etkileyen, kaderlerini değiştiren ve insanları büyük bir değişim çemberi içine aldığı bariz bir şekilde görülmektedir. Bu değişimlere bağlı, küresel çapta birçok sorun ile karşılaşmışızdır. Günümüz anlayışındaki uluslararası göçü meydana getiren sebepler, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları gibi küresel çapta dünyayı etkileyen savaşlar değil bölgesel çatışmalar boyutundadır ve 21. yüzyılda bu savaş ve çatışmalar yerini daha çok yaygın olan uluslararası göç, teknoloji, ticaret, iletişim ve ekonomi savaşlarına bırakmıştır.⁴⁸

---

⁴⁷ Şener age, s.28.

⁴⁸ Şen age, ss.397-398.

2. KANADA’NIN SİYASİ VE YÖNETSEL YAPISI

2.1. Kanada Hakkında Genel Bilgiler

Kanada, Amerika kıtasının en kuzeyinde 50 ve 60 derece kuzey paralelleri ile 140 ve 70 derece batı meridyenleri arasında yer almaktadır. Ülke, güneyinde bulunan 8.892 km uzunluğunda ve kara sınırının olduğu tek ülke olan Amerika Birleşik Devletleri ile komşudur ayrıca Kuzey Buz Denizi’ne ve Pasifik, Atlas Okyanus’larına da oldukça uzun kıyıları bulunmaktadır.⁴⁹ Yeryüzündeki ülkelerin karasal oranına bakacak olursak, dünya yüzeyinde kara oranının %7’lik ve Amerika kıtasında ise %41’lik dilimine sahiptir. Yaklaşık 10 milyon kilometre kare yüzölçümü olmasına rağmen ülke nüfusu 38,3 milyon ve nüfusun büyük çoğunluğu olumsuz coğrafi koşullar sebebiyle ülkenin güneyinde bulunan yani Amerika Birleşik Devletleri’ne yakın sınır bölgelerinde bulunmaktadır.⁵⁰ Başkenti Ottawa, para birimi Kanada Doları (CAD), resmi dilleri ise İngilizce ve Fransızca, başlıca şehirleri ise, Toronto, Quebec, Montreal, Calgary, Vancouver, Edmonto’dur.⁵¹ Kanada bayrağı renklerini Fransa ve İngiltere’nin bayrak renkleri olan beyaz ve kırmızıdan, desenini ise Kanada ile bütünleşmiş olan akçaağacın yaprağından almıştır. Son güncel 2022 bilgilerine göre ülkenin Başbakanlık koltuğunda Justin Trudeau bulunmakta, Kraliyet temsilcisi olan Genel Vali görevinde ise Mary Simon yer almaktadır.⁵²

Ülke coğrafyasının %46’sını ormanlık alanlar, %7’sini ise tarım alanları kaplamaktadır. Güneydoğusunda alçak düzlükleri batısında ise dağlık ovaları bulunmaktadır. Logan Dağları da Kanada’nın 5.959 metre ile en yüksek dağıdır. Kanada 7 farklı coğrafi bölgeye ayrılmıştır bunlar; The Arctic, The Great Lakes,

---

Şener age, ss.29-30.

⁴⁹ Kanada Ülke Profili 2021, T.C. Ticaret Bakanlığı Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü, <https://ticaret.gov.tr/>, (ET: 24.01.2022), s.2.

⁵⁰ Kanada Ülke Raporu 2020, Ankara Ticaret Odası, <https://www.atonet.org.tr/>, (ET: 23.01.2022), ss.2-3.

⁵¹ Kanada Ülke Profili 2021, T.C. Ticaret Bakanlığı Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü, <https://ticaret.gov.tr/>, (ET: 24.01.2022), s.2.

⁵² Selçuk Tayfun Ok ve Zeynep Gökakın, “Kanada Ülke Profili ve Deri Eşya-Ayakkabı İhracat Pazar Araştırması”, *İstanbul Ticaret Odası*, Sayı:60, 1997, s.30.

British Columbia, The Canadian Shield, The Cordillera, The Prairies ve The Atlantic Provinces ayrıca geniş yüzölçümü sebebiyle ülke 6 ayrı saat dilimine sahiptir.⁵³

Kuzey yarım kürede ve 49 derece kuzey paralelinin de üstünde yer alan Kanada genel olarak oldukça soğuk ilkime sahiptir. Ülkenin çoğunluğunda kışlar aşırı soğuk, karlı ve uzun süreli geçmektedir. Yüz ölçümü oldukça geniş olan Kanada’da haliyle ilkim türleri de çeşitlilik gösterir ılıman okyanus, tundra ve karasal iklimlere de sahiptir. Yazları ise sıcak ve yağışlı geçmektedir. Oldukça geniş ve düzlük bozkıra toprakları bulunmaktadır. Ontario’nun batısından başlayıp British Columbia ve Alberta eyaletlerini birbirinden ayıran Rocky dağlarına kadar Kanada Bozkırları uzanmaktadır. Ülkenin güneyinde yer alan British Columbia’da ılıman iklim görülmekte ve diğer bölgelere göre kış mevsimi daha hafif geçmektedir. Ayrıca doğusunda yer alan Lawrence Nehri Vadisi de Avrupalıların kolonileşmeye başladığı ilk bölgedir.⁵⁴

2.2. Kanada’nın Tarihi

Elde edilen kaynakların birçoğunda, binlerce yıl öncesinde Asya topraklarından geldikleri düşünülen halkın Bering Boğazı’ndan geçerek buraya geldikleri ve kendilerine yeni yaşam alanı olarak kabul ettikleri düşünülmektedir. Her ne kadar bilginin doğruluğu kesinleşmemiş olsa da coğrafi keşifler sırasında eski kıta halklarının göç etmesiyle Kanada’nın oluştuğu varsayılmaktadır. Kanada’yı oluşturan bu toplulukların Amerikan yerlileri ve Kuzey Kutbu Eskimoları olduğu söylenmektedir. Yaşamlarını avcılıkla sürdürmüşlerdir. Ülke ismini yerleşim ve köy anlamında olan “Kanata” kelimesinden almıştır.

Tarihte kolonileşme ve keşif süreçleri boyunca Kanada, sürekli İngiliz ve Fransız hegemonyası altında olmuştur. Ülkenin kurucu devletleri olarak Fransızlar ve

---

⁵³ Kanada Ülke Raporu Ağustos 2015, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), <https://www.deik.org.tr/> (ET: 23.01.2022), s.3.

⁵⁴İbrahim Yavuz, “Sosyal Bilgilerde Vatandaşlık Değerinin Kazandırılmasında Farklı Ülke Uygulamaları (ABD, Kanada, Singapur, Türkiye)”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Haziran 2018, s.91.

İngilizler kabul edilmiştir ve İngiliz Parlamentosunun 1791’de kabul ettiği Kanada Yasası bulunmaktadır.⁵⁵

XIV. yüzyılda balık avlamak amacıyla Portekiz, Fransız, İspanyol, İngiliz balıkçıları New Foundland kıyılarında avlanmalarıyla bu topraklardaki kolonileşmeyi başlatmıştır. Fransızların 1541’de değerli yeraltı kaynakları bulmak amacıyla Quebec ve dolaylarına yerleşmesi Fransız kolonisinin temelini atmıştır. Fakat madenlerden umduklarını bulamayıp hayal kırıklığına uğrayan Fransızların bu kolonileşme süreci uzun bir müddet askıya alınmıştır. Kürk ticareti yapmak amacıyla 1672’de Nouvelle France ticarethanesini kuran Fransızlar yarım kalan işlerini böylelikle tamamlamaya başlamışlardır. Diğer taraftan aynı tarihlerde İngilizlerin Hudson Körfezi’ne kurdukları koloni, Fransızlar için önemli olan kürk ticaretini olumsuz etkilemiş ve bu durum da onlar için bir tehdit haline gelmiş aralarında da uzun yıllar süren rekabeti ortaya çıkarmıştır. Uzun yıllar devam eden Fransız ve İngiliz kolonilerinin anlaşmazlığı sonucu koloniler, Kanada Yasası’nın kararı ile 1791 yılında çoğunlukta oldukları bölgelere göre İngilizler Yukarı Kanada, Fransızlar ise Aşağı Kanada olarak bölünmüştür. 1867’de kurulan Kuzey Amerika İngiliz kolonileri ile bugünkü Kanada’nın temeli atılmış oldu.

Gemi inşası, kereste ihracatı ve farklı ticaret alanları ile ekonomik anlamda her geçen gün daha da güçlenen İngilizlere karşı Fransızların çoğunlukta olduğu Aşağı Kanada topluluğunda 1837 yılında ayaklanmalar çıkmıştır. Bu ayaklanmaya sebep olarak Aşağı Kanada’yı etkilen ekonomik sorunlar, valilerin görev ve yetkilerinin aza indirilip görevlerinin pek işlevsel olmaması gibi çeşitli sorunlar öne sürülmüştür. Ayaklanma sonucunda 1841 tarihinde çıkan yasa ile Yukarı ve Aşağı Kanada’yı tek çatı altında birleştirilmesine karar verilmiştir.⁵⁶

Birinci Dünya Savaşı’nda Kanada, sivil halkından oluşturduğu askeri gücüyle İngiltere ile birlikte hareket etmiş ve oldukça etkili bir rol oynamıştır. Bu yardımların sonucu olarak 1917 yılında Kraliyette temsil edilme şansını elde ederek dış politika anlamında özerkliği için ciddi şekilde atılan bir adım olmuştur. Savaşın bitiminde barış

---

⁵⁵ Emrah Başaran, “Çokkültürlülük Olgusunun Kanada Örneği Ekseninde İncelemesi”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Cilt:7, Sayı:12, 2017, ss.242-243.

⁵⁶ Ertan Özensel, “Çokkültürlülük Uygulaması Olarak Kanada Çokkültürlülüğü”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt:7, Sayı:1, 2012, ss.62-63.

anlaşmaları için toplanıp ve imza atan devletler içerisinde Kanada'nın da bulunması, akabinde Milletler Cemiyeti'ne katılması özerklik adımı açısından daha da destekleyici olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı esnasında Kanada, müttefik olduğu ülkelerin mamul ve yarı mamul maddelere ayrıca farklı türlerde hammaddelere ve çeşitli gıda malzemelerine olan ihtiyaçlarını karşılamıştır. Böylelikle sanayisi ve ekonomisi hızla gelişmeye başlamış hatta öyle ki İngiltere gibi büyük bir ülkeye borç verebilecek seviyeye ulaşmıştır. Savaş süreci boyunca askeri gücünü daha da ilerletmiştir. Diğer bir taraftan yani Kanada açısından savaşa bakacak olursak, savaşın olumlu sonucu olarak, Kanada ekonomisi dünya ekonomisi içerisinde kendine önemli yer edinmeye başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri ile aralarında olan sorunların çözülmesi ile iki ülke arasında artık siyasi ve ekonomi alanlarında anlaşmalar yapılmaya başlamıştır. Bu anlaşmaların olumlu sonuçlarından birisi de Kanada'nın NATO üyeliği olmuştur.

1950'den sonra Kanada ekonomisi hızla büyümeye başlayınca ülkede farklı yatırım yerleri olarak kuzey eyaletleri tercih edilmeye başlandı. Bu vesileyle bölgede yaşayan Eskimolar ve yerliler söz konusu kendileri olunca söz hakkı ve sonrasında ise seçme hakkı elde etmişlerdir. 1980'lerde ulusal kimlik davasına düşen Kanada'da, Fransızların çoğunlukta olduğu Quebec'in ayrı bağımsızlık istemesiyle bir referandum gerçekleştirilir fakat çoğunluğun kararıyla Quebec referandumu kaybeder. 1981'de mevcut yasalarında yapılan değişiklikler sonucunda "Kanada Anayasası" meydana getirilmiş ve Mart 1982'de yeni yasa İngiltere'den onayı alınca böylelikle bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.⁵⁷

Kanada'nın yüzölçümü ve nüfus oranına bakacak olursak ters orantıdadır. Oldukça geniş yüzölçümü olmasına rağmen nüfusunun az olması ister istemez dikkat çekmiştir. İtalya, İngiltere, Danimarka, İrlanda, Fransa ve Almanya gibi ülkelerden sık sık göç almaya başlayan Kanada tam anlamıyla göçmen ülkesi olmuştur. 1990 ve 2000 arası göçmen verilerine bakıldığında yaklaşık üç milyon göç almıştır. Bu veriler ışığında, 1971'in 27 Haziran günü "Kanada Çokkültürcülük Günü" ilan edilmiş ve bu tarih her yıl düzenli olarak kutlanılmaya başlanmıştır. Birleşmiş Milletler, okuma yazma oranı ve yaşam kalitesi bakımından standartların en iyi olduğu ülkeler içerisinde sık sık Kanada'yı göstermektedir. Sanayi ve doğal kaynaklar bakımından

---

⁵⁷ Ok ve Gökakın age, s.31.

ülke kendini epey geliştirmiştir. Fosil yakıtları, hidroelektrik, nükleer enerjiler gibi birçok enerji açısından kendine yeten ülke konumuna gelmiştir.⁵⁸

Federal yapıya sahip Kanada'nın Anayasası'na göre görev ve yetkiler merkez hükümet ile eyaletler arasında dağılmıştır. Âdemi merkeziyetçi yönetim anlayışı bulunan Kanada'da, bazı durumlarda eyaletler alt bölgelere görev ve yetkilerini devredebilmektedirler. Ülkenin federalizm anlayışı oldukça esnek yapıdadır. Bu esnekliğin sebebi olarak demografik yapısı, coğrafi özellikleri, çokkültürlü yapısı ve tek sınır komşusu olan ABD ile aralarındaki siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerin olması demek yanlış olmaz.

Kanada'nın ilk zamanlarındaki merkeziyetçi yönetim anlayışı, Quebec bölgesine yerleşen Fransız kökenli grubun zaman içerisinde bağımsızlık mücadelesi vermeleri ile değişime uğramıştır. Bu mücadeleler sonucunda Quebec halkına bazı ayrıcalık ve haklar tanınmıştır. Quebec eyaletine tanınan hakları gören diğer eyaletler özyönetimci bir sistemle hareket etmeye başlayınca zamanla Kanada'nın yönetim anlayışı bugünkü halini almıştır.

Federal sistemde sorumlu olan kişiler ve Bakanlar Kurulu merkez karar komitesini meydana getirir. Özgürlükçü yönetim anlayışı benimsenen Kanada'da bölge temsilcileri ve eyalet başkanları gibi diğer devlet sorumluları da halk seçimleriyle göreve gelirler. Hükümetin esas vazifesi, ekonomik açıdan ülkenin refah seviyesini yükseltmek ve desteklemek ayrıca bunun için çalışmalarda bulunmaktır. Diğer görevleri arasında da, balıkçılık, para sistemi ve bankacılık, uluslararası ticaret ve iş, ceza hukuku, göç, milli savunmayı oluşturmak vardır. Federal hükümet atom enerji sanayisi, demiryolları, havacılık, telekomünikasyon ve taşımacılığı da denetlemektedir.⁵⁹

2.3. Kanada'nın Siyasi Yapısı

1867 yılının 1 Temmuz tarihinde Kanada, yoluna demokratik devlet olarak devam etmek için İngiltere'den ayrılıp artık federal anlamda bağımsız fakat dış işlerinde İngiltere'ye bağlı bir devlet olmuştur. Devlet başkanlığı ve aynı zamanda da

---

⁵⁸ Başaran age, s.244.

⁵⁹ Yavuz age, s.92.

yürütme organının yetkisi Kraliçe'ye ait olduğu ülkede yönetim şekli olarak monarşi benimsenmiştir. Kanada'nın sunduğu öneri ile Devlet Başkanı olan Kraliçe'yi temsil etmek amacıyla bizzat Kraliçe tarafından Genel Vali atanmaktadır.

Kanada Parlamentosunda iki meclisten oluşan sistem bulunmaktadır. Bu iki meclis, 105 üye ile Senato ve 308 üye ile de Avam Kamarasından oluşmaktadır. Başbakan'ın sunduğu öneri ile Senato'nun üyeleri Genel Vali atamasıyla, Avam kamarası ise 4 yılda bir gerçekleştirilen halk seçimleriyle oluşturulmaktadır. İngiltere'nin 1867'de Nova Scotia, Quebec, New Brunswick ve Ontario olarak bilinen kolonilerinin bir araya getirilerek oluşturulduğu demokratik bir Kanada devleti kurulmuştur. Sonrasında zamanla diğer eyalet kolonilerinin de katılımıyla daha da güçlenen başkent Ottawa'ya, 1871'de Britanya Kolumbiyası, 1905'te ise Saskatchewan ve Alberta da katılmıştır. Kanada'nın o dönemdeki ilk başbakanlık vazifesini ise Jonh McDonald üstlenmiştir.⁶⁰

Manitoba, Newfoundland, Alberta, Nunavut, Nova Scotia, British Columbia, Prince Edward Adası, New Brunswick, Ontario ve Northwest isimlerinde on eyalet ve Saskatchewan, Quebec ve Yukon isimlerinde üç bölgesi bulunan Kanada'nın yönetimi Eyalet Hükümeti, Merkezi Hükümet ve Yerel Hükümet diğer bir ifadeyle Belediyeler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bölge ve Eyalet Hükümetleri, anayasanın belirttiği çerçevede bağımsızdır. Ülkenin bağımsız bölgeleri olan Yukon ve Northwest'in yönetimi ise Merkez Hükümetin elindedir.⁶¹

Dominyon adı verilen İngiliz Kraliyetine ait ve yönetim biçimi olarak kendilerini idare edebilen koloniler arasında bulunan Kanada, Westminster Tüzüğü'nün 1931'de onaylanması ile özgür bir devlet olmuştur. 1982'de "Kanada Haklar ve Özgürlükler Şartı ve yenilenmiş Kanada Yasası'nın" kabulü ile Kraliçe'nin sadece sembolik olarak ülkenin başında olması haricinde Kanada, tamamen bağımsız ve egemen bir ülke olup artık Kanada Federal Hükümeti başbakan tarafından yönetilmektedir. Ayrıyeten günümüzde Kraliçe'nin kendisini temsilen seçip atadığı

---

⁶⁰ Khair Mohammad Noori, "ABD, Kanada, Meksika Arasındaki Ticari Anlaşmalar ve Dış Ticarete Etkileri", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2020, s.48.

⁶¹ Kanada Ülke Raporu Ocak 2018, Küresel Fuar Acentesi, https://www.bolutso.org.tr/dosyalar/kanada_ur.PDF, (ET: 24.01.2022), s.2.

Genel Vali'nin de neredeyse hiç yetkisi ve etkisi bulunmamaktadır. Kanada, amaçları aynı olan birden fazla siyasi topluluğu bir çatı altında toplayıp, bölgelerin ihtiyaçlarını rahat karşılayabilmek adına da yönetimleri ayırmış olup demokratik bir federal hükümet yönetimi anlayışı benimsemiştir. Bu yönetim anlayışı üç ana başlıkta toplanmıştır bunlar; eyalet sistemi, federal sistem ve yerel yönetim sistemidir.

Federal sistemde, hükümet tek başına değil beraberinde halk, devlet görevlileri, bölge temsilcileri, sivil toplum örgütleri ve eyalet temsilcilerinin de olduğu grupla beraber demokratik bir yönetim sergilemektedir. Bu hükümetin, ekonomik büyümeyi sağlamak, ülke içi ya da ülke dışı göç, ticaret, balıkçılık, havacılık, ceza hukuku, taşımacılık gibi birçok konuları denetleme ve takip etme şeklinde görev ve yetkileri vardır. Eyalet sisteminin görev ve yetkileri, sağlık hizmetleri, doğal kaynaklar, medeni hukuk, trafik, eğitim, mülkiyet hakkı, yerel yönetim, yangın ve dolaysız vergiler gibi hizmetlerdir. Yerel yönetimler de ise, kendi içerisinde özerklik anlayışı söz konusudur. Fakat federal sisteme bağlı bir yönetim anlayışı vardır. Yönetim hiyerarşisinde en altında yer alan yerel yönetimler, her eyalette farklı şekilde yönetim anlayışını benimsenmiş bu sebeple de farklı eyaletlerdeki bu yerel yönetimlere verilen isimler de farklı olmuştur.⁶²

Federal yönetim anlayışına sahip olan Kanada, bünyesinde barındırdığı çokkültürlü yapısına duyulan saygı ve hassasiyetten ötürü bürokraside eşitlik anlayışını benimseyip bu eşitliğin uygulanması için de gerekli düzenlemeler yapmıştır. Anayasa'nın 15. maddesi gereği *“Her birey, kanunun önünde eşittir ve özellikle ırk, ulusal veya etnik köken, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel veya fiziksel engelleri temelinde ayrımcılık yapılmadan eşit koruma ve eşit haklara sahip olma hakkına sahiptir”* ibaresi ile tüm Kanadalılar için her açıdan olabilecek ayrımcılığı yasaklamıştır. Maddenin devamında belirtilen ötekileştirmenin önüne geçmek için eşitlik ilkesi gereği *“ırk, milliyet ya da etnik köken, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel veya fiziksel nedenlerden dolayı dezavantajlı olan dezavantajlı bireylerin veya grupların koşullarının iyileştirilmesi amacıyla sahip olan herhangi bir kanunu, programı veya faaliyeti engellemez”*.

---

⁶² Yavuz age, ss.91-92.

Kanada’da ayrımcılığın önüne geçilmesi ve eşitlik anlayışı bir tek Kanada Anayasa’sında kabul edilmemiş aynı zamanda Kanada İnsan Hakları Yasası’nda da kabul görmüştür. Bu yasada ise “ırk, ulusal veya etnik köken, renk, din, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği veya ifadesi, medeni hal, aile durumu, genetik özellikler, fiziksel veya zihinsel engellilik üzerinden her türlü ayrımcılık yasaklanmıştır”. Yine aynı yasa çalışma ve iş yaşamındaki ayrımcılığın önüne geçmek için 7. maddesi gereği “Herhangi bir bireyi istihdam etmeyi veya kullanmaya devam etmeyi reddetmek veya istihdam sırasında, bir çalışanla ilgili olarak yasaklı bir ayrımcılık yapmak, doğrudan veya dolaylı olarak ayrımcı bir uygulamadır ve yasaktır”. İlaveten “Herhangi bir istihdam için yasaklanmış bir ayrımcılık temelinde dayanan herhangi bir sınırlama, şartname veya tercih ifade eden veya ima eden bir başvuru formunu kullanmak veya dağıtmak, herhangi bir ilan yayınlamak veya herhangi bir yazılı veya sözlü soruşturma yapmak yasaktır” gibi ayrımcılık karşıtı ve eşitlik yandaşı olunan bir takım yasaları mevcuttur.⁶³

Kanada Yasama Organı, Avam Kamarası, Senato ve Kraliçe’den oluşan parlamento, 1982 yılında kabul edilen Kanada Anayasası’nda alınan kararlarla yasama yetkisine sahiptir. Devlet başkanı olan Kraliçe’yi temsilen eyaletlerin başında Teğmen Valiler, ülkede ise Genel Vali bulunmaktadır. Teğmen Valiler ile Genel Vali her ne kadar kanunen yazılı da olsa temsilen buldukları Kraliçe’den aldıkları emir ve yetkilerle hareket etmelerinden daha çok Hükümet Başbakanı ile Bakanlardan aldıkları tavsiyelerle görevlerini yapmaktadırlar.

İki meclisli Kanada Parlamentosunun alt meclisi kabul edilen Avam Kamarası, kanun ve tüzük hazırlığında en çok sözü geçen meclistir. Avam Kamarasında 338 milletvekili bulunmaktadır, her birinin farklı bölgelerde ve farklı şekilde temsil hakları bulunmaktadır. Seçimleri kazanan milletvekillerinin görevleri arasında, halkın şikâyet ve dileklerini Avam Kamarasına iletmek ve orada birlikte olumlu kararları almaya çalışmak bulunmaktadır. Çoğu milletvekili herhangi bir partiye üyedir dolayısıyla en fazla milletvekili bulunan siyasi parti başkanı direkt olarak bir hükümet kurup ülkenin Başbakanı olur. Bir de ikinci en büyük siyasi parti olan ana muhalefet partisi vardır. Çok partili meclis yapısının egemen olduğu Kanada Hükümetinde, Muhafazakâr Parti,

---

⁶³ Namık Kemal Öztürk ve Özge Hameş, “Kanada’da Temsili Bürokrasi Uygulamaları”, *Strategic Public Management Journal*, Cilt:4, Sayı:8, 2018, s.85.

Yeni Demokratik Parti ve Liberal Parti Kanada'ya en hâkim partilerin başında gelir. Çoğunluğu Fransız olan Quebec'te ise, siyasal olarak bağımsızlıklarını alabilmek adına yoğun çalışmalar sergileyen ve eyaletin en dışlı olan partisi Quebec Bloğu'dur. Liberal Parti ise günümüz Kanada'sının iktidar partisidir.

Parlamentonun üst meclisi ise Senato'dur. Genel Vali, Başbakan'ın önerisi ile senatörleri görevlerine atar. Senatörlerin görev aldıkları bölgelerde ya da eyaletlerde yaşamaları veya o bölgede mülk sahibi olmaları zorunludur. Bu kişiler ülke için önceden vazife yapmış bakanlar, belediye başkanları ve eyalet başkanlarını yanı sıra tecrübeli çiftçiler ile tanınmış avukatlardan oluşan toplam da 105 kişidir. Yasayı incelemek, gerektiğinde yasa önerilerinde varsa hatalara müdahale etmek ve bu hataları iyileştirmek için fikirde bulunmak, tasarı teklifinde bulunmak gibi senatörlerin görevleri vardır. Güç dengesini sağlamak amaçlı Avam Kamarası'na karşı kurulan Senato'nun, kadınlar, yerel halkların haklarını koruma ve azınlıkların haklarına sahip çıkmak gibi vazifeler zamanla görevleri arasında yer almıştır. Kamu harcamaları ve vergiler sadece Avam Kamarası'nın yetki alanındadır bunun dışında herhangi bir kanun tasarısının resmileşmesi için öncelikle Senato'nun onayını alması gerekmektedir. Komite; idari, ticari ve yasal anlamda yılların deneyimi ile uzman üyelerin yer aldığı Senato'nun içerisinde yer alan heyettir. Senato'nun tasarıları reddetme hakları vardır fakat komiteler sayesinde bu durum daha az gerçekleşmektedir.

Kanada'da yasama organının işleyişi federal olarak, öncelikle Avam Kamarası'na ya da Senato'ya bir yasa önerisi sunulur, yasa üzerine tartışıldıktan sonra olumsuz ya da olumlu olarak çalışma kararı alınır. Alınan kararlar yasa tasarısının son halini alması için komiteye gönderilir, komite kararından sonra oylama yapılması için önce kendi meclisine buradan geçerse aynı işleyiş ve protokol ile diğer meclisin onayına sunulur. Oradan da geçip her iki meclisten de onay almış bir şekilde en son onayı alabilmek adına Kraliçe'nin temsilcisi Genel Vali'ye sunulur. Kabul edildiği takdirde yürürlüğe girer. Yerel olarak ise, eyalette işleyiş biçimi aynı olan Avam Kamarası'na oldukça benzeyen meclisi bulunmaktadır. Bir taslak sunulduğunda

federal işleyişte olduğu gibi benzer süreçlerden geçmekte en son ise Teğmen Vali'nin onayına sunulmaktadır.⁶⁴

Kanada Yargı Organı, yargı sürecinin Kanada'da ilk başlangıç tarihinin 1688 yılındaki İngiliz Devrimi ile başladığını söyleyebiliriz. 1701'de devrim sonrası aldıkları Yerleşim Yasası kararı ilk yazılı hukuk metni olmuştur. 1867 yılında Kanada, İngiltere denetiminde ilk anayasasını hayata geçirmiştir. Anayasaya göre yargı organının yetkileri, eyalet ve federal hükümetlerinin elindedir. Eyaletlere atanan üst mahkeme hâkimleri ve onların maaşlarını Federal Hükümet karşılar. 1867'de kabul edilen anayasa üzerinde yapılan değişiklikler sonucunda yeni anayasa 1982 yılında kabul edilmiştir. 1967 Anayasası'nın 14, Birleşik Krallık'ın 4 ve Kanada'nın 7 yasası ile toplamda 25 temel yasadandır.

Kanada Parlamentosunun, yasa ve kanunlarını en iyi şekilde yönetmek ve uygulamak için temyiz ve başka mahkemeleri kurma hakkı vardır. Bu hakla Federal Temyiz, Vergi, Federal ve Anayasa Mahkemelerini kurmanın yanı sıra ceza hukuku ve meclisin ceza mahkemesini kurma ve kurallarını koyma yetkisine sahiptir. Federal yetkide hangi davranışın suç olduğu ve cezasının ne olacağını belirleyip ceza hukukunu oluşturmak toplum içerisinde adil olunmayı sağlar. Sivil mahkeme kuralları, hakları ve cezalarını oluşturma ve ilgilenme yetkisi eyalet idaresine verilir.

Anayasanın 92. maddesine göre federal devlete verilen yetkiler arasında, kanun çıkarma, kendi bünyesindeki mahkemeleri yönetme, mahkemenin kurallarını koyma ve devamlılığını sağlama ile beraber 96. madde ile de federal ve üst mahkemeye idari kişileri atamaktır. Kanada mahkemesi dört seviyeden oluşmaktadır. İlk olarak, hukuk sisteminde olan davaların birçoğu ile ilgilenen eyalet mahkemeleri, ikincisi, büyük suçlara karşı eyalet mahkemelerinin yapmış olduğu itirazlara bakan bölge üst mahkemeleri, üçüncü seviye, federal ve bölge temyiz mahkemeleri en üst ve son seviyede ise, "Kanada Anayasa Mahkemesi" bulunur.⁶⁵

---

⁶⁴ Yusuf Mehmet Akay, "Kanada Federasyonu'nda Kabine", (Ed. Metin Özkaral ve Yasin Taşpınar), *Kabine Bağlamında Karşılaştırmalı Ülke İncelemeleri*, Nobel Akademik Yayıncılık, Konya, ss.13-18.

Mesut Erol, "Kanada'da Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hakim Teminatı", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı:86, 2009, ss.317-319.

⁶⁵ Erol age, ss.318-319.

2.4. Kanada’da Yürütme Organı

Yasama organında olduğu gibi yürütme organı da İngiltere Kraliçe’sinin elindedir. Yasamada olan seçimler, başbakan atamaları, Kraliçe’yi temsilen bulunan Genel Vali ve hükümeti kurma şekli gibi işleyişler aynıdır. Bütün bunlara ek olarak “Kraliçe’nin Kanada Özel Konseyi” bulunmaktadır. Bu konseyde eski ve yeni kabine bakanlarının, seçkin Kanadalıların da olduğu gündem konuları olan devlet ve anayasa mevzularının içerdiği Kraliçe’yi bilgilendirmek adına bir araya gelinen bir toplantıdır. Konsey üyeleri Başbakanın önerileri ile Genel Vali tarafından atanır ve zamanla yine Başbakan üyeler hakkında bir gelişme düşünmediği sürece ölene kadar üyelikleri devam eder. Konsey üyeleri arasında yeni ve eski yargıç, baş yargıç ve bakanların beraberinde, Senato ve Avam Kamarası meclislerinin eski başkanları, önceki Genel Valiler ve şereflendirilmek amacıyla bulunan önemli üyeler bulunmaktadır.

Kanada’nın yürütme organını daha iyi anlamak adına kabineyi anlatmak daha açıklayıcı olacaktır.

Kanada Kabinesi, Avam Kamarası’na yükümlülüğü olan kabine, Kanada Hükümeti Başbakanı’nın seçimiyle her birinin farklı görev ve yetkileri olan 34 bakandan oluşmaktadır. Parlamenter geçmişi uzun soluklu ve bu geçmişe sadık olan Kanada Anayasa’sı içeriğinde partili olmanın veyahut başbakanın nasıl olması gerektiğine dair herhangi bir yazılı kural ya da yaptırım bulunmamaktadır. Buna karşın sistemin sağlıklı ilerlemesi açısından sözlü kural olduğu varsayılabilir. Örnek verecek olursak, Başbakanlık görevi için seçilecek kişinin Avam Kamarası’na bağlı olması gerekir, fakat ender rastlanan durumda yani Avam Kamarası’na bağlı olmadan Başbakanlık görevine seçildiyse en kısa sürede Avam Kamarası ile ilişkide olmalıdır.

Başbakan ve ülkenin diğer bütün bakanları özellikle Senato ya da Avam Kamarası üyesi olmalıdır eğer üye değilse en kısa zaman içerisinde üye olabilecek seçim gücüne sahip olmalıdırlar. Kabine sistemi bu güçteki üyelerin bir araya gelmesi ile oluşturur. Hükümetin yeni yasa tasarıları bakan ya da bakanı temsil eden kişi tarafından bildirilmelidir. Bu tasarıları savunmak, politik soruları cevaplamak, oluşan politikalara karşı çıkıldığında müdahale etmek, hükümet karşıtı eylemler gibi durumlarda kafalarda oluşan soruları cevaplamak için bakanların ve kabinenin parlamento binasında olması gerekir. 34 bakanla birlikte Başbakanla beraber kabinede 35 kişi bulunmaktadır. Ayrıca bulunan 3 üyesi bakan olmayıp kabinede bulunmaktadır.

Bu üyeler ise, Avam Kamarası'nın oluşturduğu Hükümet Başkanı, Hazine Başkanı ve İngiliz Kraliyetinin kurmuş olduğu Özel Kanada Konseyi'nin başkanından oluşmaktadır.⁶⁶

(Department of Intergovernmental Affairs) Hükümetlerarası İşler Bakanlığı: Bölge hükümetler ve Kanada eyaletlerinin federal hükümet ile olan münasebetinden yükümlüdür. Ülkede hükümetler ve eyaletler arasındaki ilişkilerin nasıl olması gerektiğini belirleyen yönetmeliğin oldukça ılımlı kuralları olduğu için zaman içerisinde değişikliğe kolaylıkla ayak uydurabilen bir siyasi yapısı vardır. Manitoba, Quebec ve Ontario gibi farklı eyaletlerde aynı mantıkla hareket edip diğer hükümet ve eyaletlerle olan ilişkilerinden dolayı benzeri olan bakanlıklar kurmuşlardır. Hükümetler ve eyaletler arası ilişkileri düzenlemek, Kanada'nın federalizmi açısından önemli rol oynamaktadır. Bu bakanlık, eyalet ve federal yöneticileri ile Bakan, üst düzey yöneticiler ve Başbakan ile olan ilişkiler ile ilgilenmektedir. Bakanlığın asıl görevi, federal boyuttaki görev ve sorumluluklarını yapabilmesi için Başbakana destek olmaktır. Aynı görevi Kraliçe'nin sekreterliği olan *Kanada Özel Konseyi* de yapmaktadır.

(Department of Veterans Affairs) Gazi İşleri Bakanlığı: 1944'de *İkinci Dünya Savaşı* esnasında kurulmuştur. Savaş gazilerinin haklarını korumak amacıyla kurulmuş, Emeklilik, Ulusal Sağlık Dairesi ve Gazi İşleri birimlerinden oluşan bir kurumdur. Aynı zamanda da askerliğini bitirmiş ve sivil hayatlarına adapte olma konusunda, istihdam, emekli maaşları, sağlık, gelir desteği, engelli emekli maaşı, ödüller ve eğitim gibi konularla ilgilenirler. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı ve Kore Savaşı'na katılan özel görev ya da barışı korumak amacıyla bulunan Kanada ordusunun askerleri de dâhil, eski ve yeni Kanada Kuvvetleri üyeleri, bakanlığın gazilik anlayışı kapsamına girmektedir. Aynı zamanda Kore veya İkinci Dünya Savaşı'na katılmış ve minimum 10 yıl Kanada'da ikamet etmiş kişiler Müttefik Gaziler olarak adlandırılarak bu haklardan yararlanabiliyorlar.⁶⁷

---

⁶⁶ Akay age, ss.19-20

Ok ve Gökakın age, s.32.

⁶⁷About Veteran Affairs Of Canada (2019), https://www.veterans.gc.ca/eng/e_services , (ET: 25.07.2022).

(*Department of Crown-Indigenous*) *Kraliyet-Yerli Halklar Bakanlığı*: Bakanlık 2017 yılına kadar birçok kez isim değiştirmiştir. Bakanlığın isim konusu günümüze kadar tek sorunu olmamıştır. 1867’den bu yana “yerli” terimini kimler için kullanılacağı konusundaki tartışmalar hala devam etmektedir. Kısacası bakanlığın görevi kapsamında, Kuzey Kanada ve Hükümet-Yerli İlişkileri bulunmaktadır. Kuzey Kanada yerli halklarının birbirleriyle beraber teması ve Inuit, İlk Halk ve Metis halklarıyla da hükümetin temaslarını olumlu yönde geliştirme ve yenilemeye yönelik çalışmaktadır. Aynı zamanda halkların nüfus planlamasına ve çağa ayak uydurmalarına destek olmaktadır. Halkın kendi kaderini kendileri çizebilir görüşünü de destekleyerek, hükümetin Kuzey’de yaptığı çalışmalar konusunda yol göstermektedir.

(*Queen’s Privy Council for Canada*) *Kraliçe’nin Kanada Özel Konseyi*: Kanada Hükümeti’ne hedeflerini, kararlarını ve vizyonunu istenilen zamanda nasıl uygulaması gerektiğine yol gösteren konseydir. Kabineye dâhil Bakan olmayan 2 üyeden birincisi ise konsey başkanıdır.⁶⁸

(*Department of Innovation, Science and Industry*) *Yenilik, Bilim ve Endüstri Bakanlığı*: İlk zamanlar endüstri, iş birliği, tüketim ve ticaret bakanlığı gibi birçok bakanlık içerisinde olmuştur. Yenilik, Bilim ve Ekonomik Kalkınma adında 2015’deki halini almıştır. 2019’da ise en son halini almıştır. Görevleri ise, yatırım olanaklarını daha iyi hale getirmek, Kanada’nın yenilik çalışmalarını yükseltmek, uluslararası ticaret pastasında yüzdesini arttırmak, verimli ve haklı rekabetçi aynı zamanda adil bir pazar ortamı oluşturup bu ortamda da yer almak.

(*Department of Finance*) *Maliye Bakanlığı*: Ekonominin yönetiminden ve yıllık hazırlanan bütçeden sorumludur. Kanada hükümetine vergi, ekonomi, sosyal önlemler, tarife politikası, mali konular ve Kanada’nın uluslararası alandaki görevleri ile ilgili tavsiyeler sunmaktadır. Kanada Başbakanlarının birçoğunun önceden Maliye Bakanlığı görevini yapmış olmalarından dolayı önemli bir bakanlıktır. Bünyesinde Merkez Bankası, Mevduat Sigorta Şirketleri ve yatırım kurumları bulunmaktadır.

(*Treasury Board*) *Hazine Kurulu*: 1966’dan sonra Maliye Bakanlığından ayrılmış ve ayrı bir kurum olmuştur. Aslında, Kraliçe’nin Kanada Özel Konseyi’ne bağlıdır. Kamu harcamaları ve yönetimi ile beraber hükümetin idari ve mali

---

⁶⁸Crown- Indigenous Relations And Northern Affairs Canada (2020), <https://www.canada.ca/en/crown-indigenous-relations-northern-affairs.html> , (ET: 25.07.2022).

yükümlüklerinin işleyişinden de sorumludur. Kabine üyeleri içerisinde Bakan olmayan 3 üyeden ikincisi Hazine Kurulu başkanıdır. Görevi, toplanan vergilerin doğru ve akıllı bir şekilde kullanılmasına dair önerilerde bulunmaktır.⁶⁹

(Department of Transporting) Ulaştırma Bakanlığı: Ulaşımın koşul ve şartlarından sorumludur. Çevreye duyarlı, güvenli, verimli ve emniyetli taşımacılığa önem veren ve bu konuda dikkatli davranan bakanlıktır. Kanada'nın tüm ulaşım ağının en iyi şekilde işlemesi için sanayi, çeşitli iş ortakları ve ulaşım katkıda bulunabilecek farklı bakanlıklarla beraber hareket etmektedirler. Deniz, kara, hava ve demiryolları hususunda asıl düzene sokan kurumdur. Demiryolu işletmesinin özelleşmesi, birkaç liman ve havaalanının işletmelerinin yerel işletmelere bırakılmasıyla bakanlığın gücü ve yetkisi kısıtlamıştır.

(Department of Agriculture and Agri-Food) Tarım ve Tarımsal Gıda Bakanlığı: 1867'de Tarım Bakanlığı olarak kurulmuş fakat 1995'de değişerek şimdiki ismini almıştır. Bakanlığın misyonu sürdürülebilir olmak, yenilikçi ve rekabetçi tarım anlayışı ile bu sektörün hızla gelişmesi ve büyümesini sağlamaktır.⁷⁰

(Department of Economic Development and Official Languages) Ekonomik Kalkınma ve Resmi Diller Bakanlığı: Kanada içerisinde altı ayrı bölgenin kalkınma ajansları ile ilgilenir. “Kanada Kuzey Ekonomik Kalkınma Ajansı, Atlantik Kanada Fırsatlar Ajansı, Quebec'e ait Kanada Ekonomik Kalkınma Ajansı, Güney Ontario'ya ait Federal Ekonomik Kalkınma Ajansı, Federal Ekonomik Kalkınma Girişimi Kuzey Ontario ve Kanada Batı Ekonomik Çeşitlendirme Ajansı” şeklindedir. Kanada'nın resmi dilleri iki tane olduğundan dolayı, dillerin hak ve kullanımlarını korumak da görevleri arasındadır.

(Department of National Revenue) Ulusal Gelir Bakanlığı: 1927'de Ulusal Gelir Dairesi olarak Maliye Bakanlığına ait vergi tahsilatlarından sorumlu olan Gümrük ve Tüketim Bakanlığına dâhil epeyce uzun bir tarihe sahip bakanlıktı. Yetmişli yıllarda Kanada Geliri şeklini almıştır. 1999'da Kanada Gümrük ve Gelir

---

⁶⁹Treasury Board Of Canada (2019), <https://www.canada.ca/en/treasury-board-secretariat.html> , (ET: 25.07.2022).

⁷⁰About Our Department (2020), <Http://Www.Agr.Gc.Ca/Eng/About-Our-Department> , (Et: 25.07.2022).

Ajansı, 2003'de Kanada Gelir Ajansı ve Kanada Sınır Ajansı şeklinde iki bölüm altında toplanmıştır. Son olarak 2005'den günümüze kadar Ulusal Gelir Ajansı ve Kanada Gümrükleri olarak bakanlık son halini almıştır. Asıl görevi ise, verginin uygulama ve tahsil edilmesi ile ilgilendir.

(Department of Infrastructure and Communities) Altyapı ve Topluluklar Bakanlığı: Amacı 21. yüzyıla uygun bir Kanada oluşturmaktır. Ekonomik açıdan her türlü koşula ayak uydurabilen, kapsayıcı, sürdürülebilir ve stratejik açıdan gelişmiş topluluklar yetiştirip iş birliği içerisinde uzun zamana yayılmış projeleri hayata geçirmektir. Bakanlık, ulaşımın kolaylığı, ticaret, yeşil alanlar, toplu taşıma, sosyal alanlar gibi kamu alanların gelişimi için iş ortakları ve hükümetle beraber hareket etmektedir. Kanada Altyapı Bankası ise bakanlığa dâhildir.⁷¹

(Department of National Defence) Milli Savunma Bakanlığı: Kanada'nın savunması için gerekli olan yönlendirme ve yönetimi ile görevli kişi *Milli Savunma Bakanı*'dir. *Milli Savunma Bakanlığının* başkanlık koltuğunda en üstü mevki görev yapan müsteşar *Milli Savunma Bakan Yardımcısı*, en üst mevki sahibi asker subayı ise *Kanada Silahlı Kuvvetleri*'nin başkanlık görevini üstlenmektedir ve aynı zamanda iki başkan da bakanlığa karşı yükümlüdür. Kanada Anayasası'nın 15. maddesine göre, Genel Vali'nin temsil ettiği Kraliçe, Kanada'nın olası bir durumda savunulması için tüm yetkiye sahip ve aynı zamanda silahlı kuvvetlerin de başkomutanıdır. Bakanın, Kanada'nın güvenliği ile her hususunda da Parlamento'ya karşı yükümlülüğü vardır. Silahlı kuvvetlerin özel, deniz, kara ve hava kuvvetleri ile ilgili tüm yetkiler ve kararlar, *Savunma Personel Şefi* veya gıyabında verilir. Bakanlık, yetki ve emirlerini yerine getirmesi için Bakana ve aynı zamanda sivil yönetime de yardımcı olmaktadır.

(Department of Women and Gender Equality) Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı: Kabineye 2018 de katılmıştır. Öncesinde, *Kanada Mirası Bakanlığı* içerisinde *Kadın Statüsü Ajansı* adı altında çalışılmıştı. Bakanlığın asıl görevi, Kanada'nın politik, ekonomik ve sosyal hayatına kadınları da katmak ve tüm cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmaktır.⁷²

---

⁷¹ Infrastructure Canada (2020), <https://www.infrastructure.gc.ca/index-eng.html> , (ET: 25.07.2022).

⁷² Status Of Women Canada (2019), <https://cfc-swc.gc.ca/abu-ans/who-qui/index-en.html> , (ET: 20.07.2022).

(*Department of Employment, Workforce Development and Disability Inclusion*) *Çalışma İşgücü Gelişimi ve Engellileri Dâhil Etme Bakanlığı*: Bakanlık, iş gücü ve iskân, çalışma ve sosyal gelişme gibi 2019 yılında en son ismini alana kadar birçok isim değiştirmiştir. Emeklilik, öğrenci kredileri, yaşlılık güvencesi ve işsizlik sigortası gibi sosyal sorumluluk alanları ile ilgilenmektedir.

(*Department of Health*) *Sağlık Bakanlığı*: 1944’de kuruluşundan 1996’ya kadar *Ulusal Sağlık ve Refah Bakanlığı* olarak hizmet vermiştir. Ana görevi, Kanada halkının sağlığını korumak ve sektörü geliştirmektir. *Kanada Halk Sağlığı Kurumu* ve *Kanada Sağlık Bakanlığı* gibi devlete ait sağlık kurumlarının denetimi Bakana aittir. Bakanlık ile ilgili dikkat çekici bir husus, 2015’e kadar Sağlık Bakanı olma görevine doktorların vazifeye gelmemiş olmasıdır.⁷³

(*Department of Foreign Affairs*) *Dışişleri Bakanlığı*: Kanada’nın uluslararası ilişkileri ile ilgilenen bakanlıktır. *Uluslararası İnsan Hakları, Uluslararası Kalkınma Araştırmaları Merkezi, Kanada Küresel İlişkiler ve Demokratik Kalkınma Merkezi* bölümleri bakanlığın bünyesinde bulunmaktadır. Bu kurumların başında da bakan bulunmaktadır. Kanada Küresel İlişkiler Kurumu, uluslararası ticaret, diplomatik ve konsolosluk işi, insani yardım ve uluslararası kalkınma ile ilgili yardımlara destekler verir. Kurallar dâhilinde uluslararası düzenin sağlanması, yoksulluğa kesin çözüm bulunması, modern, hâkim ve çeşitli ticaret mantığı ile hareket etmek ve Kuzey Amerika’da bulunan Kanada’nın varlığı ve konumunu iyice güçlendirmek, Dış İşleri Bakanlığının temel görevleri ve hedefleri arasındadır.⁷⁴

(*Department of International Development*) *Uluslararası Kalkınma Bakanlığı*: 1995’den 2015’e kadar *Uluslararası İş Birliği Bakanlığı* şeklinde adlandırılmaktaydı. Bakanlığın görevi, adı üstünde olduğu gibi Kanada’yı uluslararası platformlarda kalkındırmaktır. Uluslararası ilişkiler anlamında Kanada’yı daha iyi yerlere getirmek için çalışan önemli üç bakanlıklardan bir tanesidir.

(*Department of Families, Children and Social Development*) *Aile Çocuk ve Sosyal Gelişme Bakanlığı*: 2015 yılına kadar kurumun ismi *İşgücü ve Yetenek Gelişim*

---

⁷³Tom Blackwell (2015), <https://nationalpost.com/news/politics/jane-philpott-first-md-to-be-named-health-minister-on-mission-to-help-poor> , (ET: 20.07.2022).

⁷⁴ Priorities (2019), <https://www.international.gc.ca/gac-amc/priorities-priorities.aspx?lang=eng> , (Et: 17.07.2022).

ve *İnsan Kaynakları ve Sosyal Gelişim* şeklinde idi. Görevi, Kanada halkının daha iyi daha kaliteli yaşam sürmesi ve üretken, teşvik edici hayatlarının olması için geniş çapta hizmet veren bir anlayışı vardır. Türkiye’de olan e-devlet hizmeti gibi benzer servisi olan *Kanada Hizmeti* de bu bakanlığa dâhildir.

(*Department of Natural Resources*) *Doğal Kaynaklar Bakanlığı*: 1995’de kurulmuş ve Kanada’nın yer altı ve yer üstünde bulunan doğal kaynakları, ormanlar, yer bilimleri, enerji, metaller, haritalanma ve mineraller gibi kaynaklardan sorumludur. Enerji, metaller, mineraller ve ormanlar dâhil tüm doğal kaynakları iyileştirmek ve geliştirmek için çalışmaktadır. Anayasaya göre, doğal kaynaklarla federal hükümet değil eyalet hükümetleri ilgilenir. Fakat doğal kaynakların istatistik, ticaret gibi uluslararası ilişkileri ilgilendiren konularda da federal hükümet söz sahibidir. *Kanada Atom Enerjisi Birliği, Kanada Orman Hizmetleri, Nükleer Güvenlik Komisyonu* ve *Kuzey Boru Hattı Ajansı* gibi kurumlar bu bakanlığa dâhildir.⁷⁵

(*Leader of the Government in the House of Commons*) *Avam Kamarası Hükümet Lideri*: Kabine üyeleri arasında bakan olmayan üçüncü kişidir. *Hükümet Meclis Lideri* demek daha doğru olur ve görevi ise, Avam Kamarası’nın yasama organının yönetim ve planlamasından sorumlu olmaktır. Hükümet adına muhalefet liderleri ile birbirlerine danışarak ve özellikle kanun tasarılarının çabuk bir şekilde onaylanması için karar alırlar. Liderlik aslında azınlık hükümet zamanı partilerin mecliste çoğunluğu sağlamadığı, bir tek yasama değil iktidarda kalmak için muhalefet partilerinin desteğini almak adına önemlidir. Liderin çok iyi strateji yapabilme özelliğine sahip olması gerekir çünkü parlamentoda muhalefet ve uzman partilerini geçebilmek için bu gereklidir.

(*Department of Public Safety and Emergency Preparedness*) *Kamu Güvenliği ve Acil Durum Hazırlığı Bakanlığı*: Federal devletin iç güvenliğini sağlamakla yükümlüdür. *Federal Cezaevi Sistemi, Kanada Güvenlik İstihbarat Servisi, Kanada Kraliyet Atlı Polisi* gibi birimler bakanlığın bünyesinde bulunmaktadır. Görevi bir bakıma İçişleri Bakanlığına benzemektedir. Amerika’daki 11 Eylül’de gerçekleşen saldırı sonrası güvenlik sistemini tek bünyede toplayıp kurulmuştur.⁷⁶

⁷⁵Natural Resources Canada (2019), [Http://Www.Nrcan.Gc.Ca/Nrcan/About-Us/10383](http://www.Nrcan.Gc.Ca/Nrcan/About-Us/10383) , (ET: 17.07.2022).

⁷⁶ Public Safety Canada (2019), <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/bt/index-en.aspx> , (ET: 16.07.2022).

(*Department of Small Business, Export Promotion and International Trade*) *Küçük İşletmeler, İhracat Teşvik ve Uluslararası Ticaret Bakanlığı*: 2015'e kadar devlet sekreterine ya da küçük işletmelerin durumlarıyla ilgilenen bakanlığa bağlıydı. 2015'de kurulan ve *Küçük İşletmeler ve İhracat Teşvik Bakanlığı* adına 2019'da *Uluslararası Ticaret* ibaresi eklenip son halini almıştır.

(*Department of Labour*) *Çalışma Bakanlığı*: Çalışma hayatı ile ilgili Kanada İş Kanunu, Federal Arabuluculuk ve Uzlaştırma Servisi, İstihdam Eşitlik Yasası gibi güvenlik konulu insan kaynakları ve yetenek gelişimi alakalı çalışma uygulamalarından sorumludur. Adil ücretlendirme, çalışma saatlerinin düzenlenmesi ve tazminatlar bakanlığın diğer görevleri arasında yer alır.

(*Department of Environment and Climate Change*) *Çevre ve İklim Değişikliği Bakanlığı*: Her türlü çevreyi ilgilendiren mevzular için önde olan federal bir kurumdur. Yerli halklar ve eyaletler sürdürülebilir politikalar çıkarmak ve çevreyi korumak geliştirmek için beraber hareket etmektedir. İnsanları iklim şartları, hava ve su konularında bilinçlendirmek ve kirlilikten sebeple oluşan tehditleri minimum seviyeye indirmeye çalışmak görevleri arasında yer almaktadır.⁷⁷

(*Department of Justice and Attorney General*) *Adalet Bakanlığı ve Başsavcılık*: Kabine içerisinde tamamen yasal anlamda yeterli olan ve iki rolü olan kişi bakanlık görevinde olan kişidir. Adalet Bakanlığı görevi birinci rol, hükümette hukuk müşavirliği ve Kraliçe'yi temsilen başsavcılık ikinci roldür. Adalet Bakanlığının yönetimi Bakan Yardımcısı'dır. Bakan yardımcısı ise, Bakana her türlü konularda yardımcı ve destekçi olan, hükümetin idari ve siyasi işleyişi ile ilgili iletişimi sağlayan kişidir. Başsavcının yargılama sürecinde olan birçok mahkemesine de Kanada Kamu Savcılığı bakar.

(*Department of Fisheries, Oceans and The Canadian Coast Guard*) *Balıkçılık, Okyanus ve Kanada Kıyı Güvenliği Bakanlığı*: Bulunduğu konum gereği ülkenin iki yakasının da okyanusa kıyısı mevcut olduğu için bu bakanlık oldukça önemlidir. Kanada'nın hem ekonomik hem de ekolojik açıdan oldukça değerli ve bol miktarda yararlanabileceği tatlı ve tuzlu su alanları, deniz ve okyanusa kıyıları vardır. Aynı zamanda Kanada'nın kuzeyi buzul ve deniz kaplı olduğu için siyaset ve kültür

⁷⁷Environment And Climate Change Canada's Mandate (2019), <https://www.canada.ca/en/environment-climate-change/corporate/mandate.html> , (Et: 10.07.2022).

açısından deniz faktörü önemli yer tutmaktadır. Balıkçılık ve Okyanuslar Ajansı ile Kanada Sahil Güvenlik kurumları bakanlık bünyesindedir. Bakanlığın görevi denizden elde edilen balık ve deniz canlılarını uygun koşullarda yetiştirip bunun ticaretini gerçekleştirmek aynı zamanda sürdürülebilirliğini devam ettirmektir. Aynı zamanda bu devamlılığı sağlıklı şekilde sürdürmek için balıkçılar ve o bölgelerin yerli insanlarıyla beraber hareket edip denizi korumak, limanlara gelen ticaret gemilerinin güvenliğini sağlamak, olası durumlarda hayat kurtarmak, çevreyi temiz tutmak ve korumaktır.⁷⁸

(Department of Digital Government) Dijital Hükümet Bakanlığı: Kanada Hükümeti çapında bilgi teknolojisini yönetmek ve devamlılığını getirmekle yükümlüdür. 2019 yılına kadar Maliye Bakanlığına dâhil iken sonrasında bağımsız bakanlık olmuştur. Kanada Paylaşım Hizmetleri Kurumu, ülke içerisinde iletişimi sağlıklı bir şekilde sağlamak ve teknolojik alt yapıyı sağlamlaştırmaktan sorumludur.

(Department of Public Services and Procurement) Kamu Hizmetleri ve Tedarik Bakanlığı: Bakanlık, alt ajanslar ile federal kurumların temel ihtiyaçlarını karşılamada önemli yere sahiptir. Federal hükümetin idare ve iç hizmetlerinden sorumludur. Kurumlara dil ve çeviri, muhasebeci, maaş ve emeklilik yöneticisi, satın alma acentesi, sayman, gayrimenkul danışmanı ve bilirkişi gibi hizmetler vermektedir.⁷⁹

(Department of Canadian Heritage) Kanada Mirası Bakanlığı: Kanada kimliği, mirası, kültürel gelişme ve değerlerini destekleyen ve bu alanlardaki çeşitli girişimleri ve sorumluluklarla ilgilenen kurumdur. Benzer konularda çalışan farklı kurum ve kuruluşların faaliyetlerini yönlendirmek bakanlığın görevleri arasındadır. Müzeler, sanat kurulu ve konseyi, sanat galerileri ve yayınlar bakanlık dâhilindedir.

(Department of Immigration, Refugees and Citizenship) Göç, Mülteciler ve Vatandaşlık Bakanlığı: Bakanlığın hedef kitlesi göç eden bireylerdir. 1994 yılında çokkültürlülük, iş ve göçmenlik, vatandaşlık birimleri bir araya gelerek bakanlığı oluşturmuştur daha öncesinde göç ve göçmenlik ile ilgili mevzuatlar farklı alanlarda bulunmaktaydı. 2015’de ise en son halini almış, göç ve göçmenlik işleri ile ilgilenmektedir. Bakanlığın amacı, Kanada halkının güvenliği ve sağlığını korumak

---

⁷⁸ Mandate (2020), <https://www.dfo-mpo.gc.ca/about-notre-sujet/mandate-mandat-eng.htm> , (ET: 10.07.2022).

⁷⁹ About Public Services And Procurement Canada (2020), <https://www.tpsgc-pwgsc.gc.ca/Apropos-About/Prps-Bt-Eng.Html> , (Et: 10.07.2022).

dışında iş ve beyin göçü gibi ülkeye yarar sağlayabilecek şekilde göç etmiş insanların ülkeye adaptasyon süreçlerini kolaylaştırmaktır. Korunmaya muhtaç vasfında olan insanların ya da mülteci olarak ülkeye sığınan insanları korumak ve yardım etmektir, Kanada vatandaşı olmanın değerini yükseltmek, sorumluluk ve haklarını arttırmaktır. Bütün Kanada halkına insanları dil, ırk, din ve etnik köken ayırt etmeden herkesin eşit haklara sahip olduğu ve kültürler arası etkileşim içerisinde bir hayat sürdürmeleri gerektiği empoze edilmektedir.⁸⁰

(Department of Indigenous Services) Yerli Halk Hizmetleri Bakanlığı: 2017 yılına kadar *Yerli Halklar ve Kuzey İlişkiler Bakanlığına* bağlıydı ve en son halini bu tarihte almıştır. Amacı ise, yerli halkların ulaşmakta zorlanabileceği temiz su ihtiyacı, sağlık ve barınma gibi çeşitli ihtiyaçları yerine getirmek için kurulmuştur.

(Department of Seniors) Yaşlılar Bakanlığı: Yaşlı kesime yardım etmek ve ihtiyaçlarını gidermek amacıyla 2019'da farklı bakanlıklarda bulunan ajansların bir araya gelerek oluşturduğu kurumdur.

Kabineye dâhil olan, *(Department of Northern Affairs) Kuzey İlişkiler Bakanlığı*, *(Department of Rural Economic Development) Kırsal Ekonomik Kalkınma Bakanlığı*, *(Department of Diversity and Inclusion and Youth) Çeşitlilik, Katılma ve Gençlik Bakanlığı*, *(Department of Middle Class Prosperity) Orta Sınıf Refahı Bakanlığı* kurumları da bulunmaktadır. Fakat bu bakanlıklar hakkında yeterli bilgiye ulaşamadığı için yalnızca başlık halinde bilgilendirmenin uygun olduğunu düşünülmüştür.⁸¹

---

⁸⁰ Immigration, Refugees And Citizenship Canada (2018), <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/mandate.html>, (Et: 10.07.2022).

⁸¹ Akay age, s.28.

3. ULUSLARARASI POLİTİKA VE KANADA’NIN GÖÇ POLİTİKASI

3.1. Çokkültürlülük Kavramı

Tarih boyunca ırkların, toplumların yani insanların birbirlerine ne kadar benzeyip benzemediği araştırılmış bu konu hakkında çıkan tartışmalarda çeşitli fikirler çıkmıştır. Teolojik düşünceye göre insanların benzer ya da farklı oluşunun nedeni, “yaradan o şekilde yaratmış ve uygun görmüştür” şeklindedir. Diğer taraftan da psikolojik açıdan düşününce ruh ve aklın farklılığı, sosyolojik açıdan bakıldığında farklı toplum yapılarının oluşu, etnolojik taraftan da töre, örf, adetlerin ve tarihlerinin benzer ya da farklı olması, ekonomik farklılıklar ve yaşanan coğrafyanın olumlu ya da olumsuz etkilerinden dolayı farklılık oluştuğu düşünülmüştür.

Ortaya atılan bu düşünceler sonucunda insanların birbirlerine benzeyip benzemediğine dair net bir bilgiye ulaşılmamış hatta kafalarda başka soruların oluşmasına sebep olmuştur. Antropoloji, oluşan sorulara cevap niteliğinde, kültür terimini açıklamaya çalışarak çözüm bulmuştur. İnsanların benzemesinin nedeni benzer kültürlere sahip olmasından dolayıdır, benzememesi de farklı kültürlerde olmalarından kaynaklıdır, insanların değişmesi ise zaman içerisinde kültürlerin değişmesinden dolayıdır. Kültürün dâhil olduğu birçok farklı alan bulunduğu için o alanlardaki düşünür ve bilim insanları, kültürü kendi uzmanlık alanlarına göre yorumlamış ve tanımlamış bu sebeple de kültür tanımlanırken farklı sonuçlar vermiştir.⁸²

Yeme içme, barınma gibi insanın en ilkel zamanlarından bu yana temel ihtiyaçlarıyla başlayan üreme, barınma, eğlenme, üretme, din, felsefe, bilim ve yönetim alanlarında evirildiği, bulunduğu doğanın koşullarına adapte olduğu ya da olamadığı ve bunun sonunca ortaya çıkan her türlü olumsuz, olumlu düşünce ve nesnel ürünlerin yönetim ve davranışlarını gösteren kültür, dâhil olduğu amaca göre farklılık gösterebilir. İnsanın doğası gereği topluluk oluşturma sürecinde beliren değer biçtiği

---

⁸² Elif Ateş, “Küreselleşmenin Çokkültürlülük ve Çokdillilik Üzerine Yansımalar”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yabancı Diller Eğitimi Ana Bilim Dalı Fransız Dili Eğitimi Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2020, s.74.

ya da değersiz kıldığı unsurların kültürün içerisinde farklı şekillerde tanımlanması, bilimsel açıdan belirsizleştirilse bile toplumun da aynı görüşte olacağı anlamına gelmez. Bu sebeple de bir konu araştırılırken tek bir alanı baz alıp incelememek gerekir.⁸³

Diğer taraftan hızla artan nüfus ile gelişen dünyada insanoğlunun merak duygusu ve çeşitli ihtiyaçları doğrultusunda keşifler sonucunda, bulunduğu yerde aslında tek başına olmadığını fark etmesi ve bunun sonucunda bir şekilde etkileşime girme çabasına küreselleşme diyebiliriz. Teknolojinin de hızla gelişmesiyle ulaşmaya çalıştığı yerin artık sınırı kalmamıştır. Mesafe sınırı olmadan ülkeler arası hatta kıtalar arası her türlü iletişim ve etkileşim sağlayan bir hareket olarak da ifade edebiliriz. Giddens, dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleşen bir durumun yine dünyanın bir ucunda bir olaya sebep olduğunu ve yine tam tersi durumda da dünyanın bir ucunda gerçekleşen olayın diğer tarafta bulunan herhangi bir yerdeki olayı başlatabilecek güçte dünyada etkileşim ve sosyal ilişki bulunduğunu ifade etmiştir.

1970'lerde artan iletişim ve bilgi teknolojisi ile yeni pazarların ortaya çıkması ve ekonomistlerin ortaya attığı düşünceler sonucunda yeni küresel gidişatı açıklamak için "küreselleşme" terimi kullanılmıştır. Amerikalı gazeteci ve yazar olan Thomas Friedman, yüzyıllar öncesinde küreselleşme mantığının zaten var olduğunu ve üç çağda da gerçekleştiğini söylemiştir. Birincisi, 1492 yılından 1800'lü yıllara kadar devam eden Kolomb'un çıktığı seferler sonucunda yeni ve eski dünya ticaret ilişkisini başlatan keşifler çağıdır. İkinci, 1800'lü yıllarda başlayıp 2000'e kadar süren dönemi içeren Büyük Buhran, I. ve II. Dünya Savaşı ile duraklayan ilerlemelerin sonrasında ise sanayi devrimiyle başlayıp çokuluslu şirketlerin kurulmaya ve yayılmaya başladığı dönemdir. Üçüncü ise, milenyum çağı dediğimiz 2000'den günümüze kadar olan iletişim ve ulaşımın imkânlar doğrultusunda gelinebilecek son teknolojiye ulaşıldığı dönemdir.⁸⁴

En az 10 yıl öncesine baktığımızda dahi teknolojinin bu denli gelişebileceği kimsenin aklına gelmez, ülkelerdeki zihniyetlerin ve siyasi rejimlerinin değişmesi,

---

⁸³Ozan Türk, "Küreselleşme ve Çokkültürlülük", *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Ana Bilim Dalı Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Programı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013, ss.103-104.

⁸⁴ Ateş age, ss.19-20.

ekonominin hızla gelişmesi, ticaretin artık her yerde yapılması gibi tüm dünyayı içine alan ve etkileyen kavram küreselleşme ile ifade edilebilir. Genel anlamıyla küreselleşme, insanların bir taraftan bütünleşmesine diğer taraftan da parçalanmasına sebep olan, yerellekle evrenselliğin ironik açıdan birbirlerini kapsadığı ve harmanlandığı bir imge de diyebiliriz. Diğer taraftan da bu kadar çok farklı insan ve kültürlerinin var olduğunu ortaya çıkaran ve bu farklı grupların bir arada saygıyla yaşaması gerektiğini sağlayan bir unsur olmuştur.⁸⁵

Bir arada yaşama ve insanların kültürlerini özgürce yaşayabilme isteklerine modern zaman demokrasilerinin “*asimilasyon politikaları*” uygulamasıyla çözüm aramışlardır. Farklı olan toplumların egemen toplumlar arasında ayırt edilemeyecek hale getirilmeye ve onların kültürlerine benzetilmeye çalışılmasına dair yapılan çalışmalara asimilasyon denir. İkinci Dünya Savaşı öncesi uygulanan asimilasyonlarda, bulunan farklılıkları ve ulusal köken ile biçimlenmiş kültürleri temizleyerek, toplum kültürleri bir araya geldiğinde çıkabilecek sorunların önüne geçilebileceği düşünülmüştür. Bu politikayla asıl amaç ise, zamanla farklı grup egemen kültür içerisinde unutulup kaybolmaya yani asimile olmaya başlayacak ve böylelikle kendi kültürleri için ayrıcalık istemelerine gerek kalmayacaktır. Fakat asimilasyon çalışmaları başarısızlıkla sonuçlanmaya başlayınca, farklılıkları yok saymak ya da dışlamak dışında topluma kazandırma ve her düşünce, inanç ve kültür gibi farklılıklara özgürlük ve eşitlik olarak ifade edilen “*çokkültürlülük*” kavramı doğmuştur.⁸⁶

Çok kültürlülük, ilk kez İngilizcede sıfat olarak 1941 yılında eski milliyetçi insanların farklı ırk ve toplumlardan olan ve değersiz kıldıkları insanları belirtmek amacıyla kullanılmıştır. Yetmişli yıllarda ise Avustralya ve Kanada’da kültürel çeşitliği desteklemek amacıyla devlet politikalarında isim olarak kullanılmıştır. Dünyada bugüne kadar üç ayrı yönetim rejimiyle karşılaşmıştır. Karşılaşılan rejimler ise kendini üstün görüp başkalarını altta kabul eden sömürge rejimi, herkesin eşit sayıldığı ve hümanist anlayışın hâkim olduğu modern rejim, insanları farklarından

---

⁸⁵ Türk age, ss.2-3.

⁸⁶ Türk age, ss.133-134.

Özge Hameş, “Yerel Yönetimlerde Çokkültürlülük”, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2016, ss.9-10.

dolayı ayırmak değil farklarıyla beraber yaşanılan ve herkesin eşit olduğu düşünölen demokratik rejim olarak ifade edebiliriz.⁸⁷

Modern ve demokratik devletler oluşmadan önce de farklı kültür ve milletlerin bir arada olduğu Çarlık Rusya ve Osmanlı Devleti gibi devletler vardı. Günümüzdeki çok kültürlölük kavramı ise, demokratik eşitlik ve ilkelerin ve insan hakları gereğince farklılıklarının kabullenilmesi ve bu farklılıkları rahat bir şekilde yaşayabilecekleri ortam oluşturma düşüncesi olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda insanların yaşadıkları toplumun aynı ama yaşam tarzı, dili, dini, etnik kökenleri, inançları gibi farklılıkları görmeden bir arada yaşamaktır. Sosyal alandaki kimlik, din, köken, kültür, ırk gibi farklılıkların kamusal alanda da eşitliliğini sağlamak ve ötekileştirmemek adına çok kültürlölük anlayışının tüm dünyada yankılanan ifadesi “*farklarımızla eşitiz*” olmuştur.⁸⁸

Modern zamanlarda ekonomik, toplumsal, bireysel, kültürel, siyasal ve toplumsal alanlarda oluşan köklü değişiklikler, modern zaman öncesi diye bilinen geleneksel zamandaki görüşler artık modernleşmeye ve kurumsallaşmaya dönmüştür. Modern anlayışı reddetmeden ayak uydurmaya çalışıp ama bazı kültürel özelliklerini halen daha geleneksel olarak devam ettirmeye çalışan toplumlar, kültürel homojenlik yapısıyla yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Günümüzde çokça dile getirilen çokkültürlölük ifadesinin, postmodernlik anlayışı ile ortaya çıktığı düşünölse de aslında modern zamanlarda da toplum hayatında çok kültürlü yaşamlar vardı.

Taylor, “*şimdi yeni olan, tanınma talebinin artık açık seçik görölecek duruma gelmiş olmasıdır*” şeklinde ifade etmiştir. Kültürel çeşitlilik ile ilgili bugün karşılaşılan sosyolojik değerlendirmeler, aslında gerçek modernizm anlayışına göre ters düştüğü için bu çeşitliliği ortadan kaldırmak istemesi fakat bunu başaramamasıdır. Çok kültürlölük bugün çok önemli ve çok değerli kılınan aynı zamanda da modern döneme de tüm dünyaya da empoze ettirilmeye çalışılmaktadır. Özellikle 1950’lerden sonra

---

⁸⁷Nalan Yeşim Erdoğan, “Yeni Sorunlar Karşısında Ulus-Devletin Geleceği Küreselleşme, Çokkültürlölük ve Ulus-Devlet”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2017, ss.271-272.

Türk age, ss.13-16.

⁸⁸ Hameş age, s.6.

çok kültürlülük anlayışı daha çok konuşulmaya, önemsenmeye ve varlığını daha da yaymaya başlamıştır.⁸⁹

Bu süreçteki en uç durum ise insanların hâkim olduğu kültürlerini yavaş yavaş unutup buldukları yerdeki kültüre doğru evirmeye başlamalarıdır. Çok kültürlülüğün hâkim olduğu toplumlarda kültürleri bütünleştirme ve kaynaştırmaya yönelik birçok politikalar bulunmaktadır. Habermas, farklı kültürlere sahip bireylerin bir arada aynı haklardan yararlanarak yaşayabilmeleri için ortak hakların da diğer taraftan kişisel kültürünü yaşama haklarını zor hale getirmemesi gerektiğini söylemektedir. Çünkü bu ortak hakların amacı kamu alanından faydalanmak amacıyla sağlanmaktadır, diğer türlü olan yaşam tarzları, gelenekleri ile kabul edilmiş insanların asıl kimliklerini değiştirmek ya da onların kimliklerini korumak amaç değildir. Farklı kültürlere sahip insanların aynı toplum içerisinde aynı politik haklardan yararlanarak ve bir paylaşım içerisinde yaşamaları gerektiğini savunmaktadır.

Taylor, çok kültürlülüğün varlığının kabul edilmesi ve politikanın da temelinde kabul görmesi gerektiğini farklı bir bakış açısıyla söyler. Ona göre ilk insandan bu zamana süregelen ve insanlara bir şekilde çeşitli katkılarda bulunan tüm bu kültürlerin aslında insanlara bir şeyler katmak ve öğretmek için var olduğunun anlaşılması gerektiğini ifade etmiştir. Aynı zamanda düzgün bir demokratik toplum inşası için yapılması gerekenler arasında, farklı kültürlere sahip insanların kültürlerini tanımaktan geçtiğini aksi halde tanınmama durumunda demokrasiye de zararlı olacağı kanaatindedir. Taylor, adalet ve eşitlik ilkesinin bir toplumda çok önemli bir yere sahip olduğunu ve bu ilkeler sayesinde farklılık sahibi insanların kimliklerini koruyabilmek adına eşitliğe sahip olmaları gerektiğini vurgular.⁹⁰

Çokkültürlülük içerik ya da tanım olarak nasıl değerlendirilirse değerlendirilsin neticede, toplum içindeki farklı yaşamları benzer şekilde anlatılır. Sözde kabul edilen farklılıkların pratikte yani özde nasıl uygulanacağını düşünmek gerekmektedir. Bu düşüncelerin çıkma nedenleri ise birbirlerini desteklerken aynı zamanda da farklı oluşmuştur. Farklılıkların birbirlerini tanımaları ve kabul görmelerini daha kolay hale

---

⁸⁹ Selda Geyik Yıldırım, “Kanada’da Çokkültürcülüğün Ortaya Çıkış Nedenleri”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1, 2018, ss.24.

⁹⁰ Hacer Çelik, “Çokkültürlülük ve Türkiye’deki Görünümü”, *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:9, Sayı:15, 2008, ss.323-324.

getirmek için farklı kültür ve kimliklerin sorunsuz bir arada bulunabildikleri toplum oluşturmak amacıyla biçimlenen çokkültürlülük anlayışı son zamanlarda daha çok konuşulmaktadır.

Kültürel farklılıkların kabul görmesi ve sürdürülebilirliğine hoşgörü ile yaklaşılması, toplum ve siyasi hayatta da tanınma öncesinde toplum bilimlerine sunulmuştur. Çokkültürlü bir toplum fikrine uygun alt yapı hazırlamada, postmodernizm oldukça sağlıklı imkân vermektedir. Modern ulus devlet yapısını oluşturmak amacıyla olan bazı devletler, kendi içlerinde yaşayan farklı etnik, kültürel, dini azınlıkları tanımayıp hatta zamanla bir şekilde komple yok etmeye çalışma anlayışların da bulunmaktadır. Bu anlayışlarda bulunanlar aslında içten içe modern döneme karşı olanların düşüncelerini içermektedir. İlerlemeci ve pozitivist düşüncelere sahip toplumların başlattığı savaşlar, yıkımlar, sömürgeler sonucu yaşanan kayıplar, bütünleştirici politikaların insanlık dışı davranışlarını, yapılan ırkçılık sonucu ortaya çıkan olumsuz manzaraları tahmin edememişlerdi. İlerlemenin, modernliğin başlangıcı olarak düşünülen akla dayanan Batı demokrasisi de bu ayrımcı düşünce anlayışı ve sonuçlarının önüne geçememiş halen daha günümüzde de geçtiği söylenemez. Bugün değiştiğine dair düşünceler varsa bile değişen tek şeyin ismi olduğu ama ne kadar isim değişirse değişsin anlamının değişmediği aynı anlama geldiği bilinmektedir. Modern zamanın postmodern zamana olan transferi gerçekleşmiş olsa da modern döneme ait bazı olgular halen daha yaşamaya devam etmektedir.⁹¹

En sade biçimde çok kültürlülük, farklı etnik ve kültürlere sahip toplumların birbirlerini tanımalarını sağlayan bir olgu olması ve bu olgu ile beraberinde gelen bir takım politikaları ortaya çıkarmasıdır. Çok kültürlülüğün uygulandığı alanlarda hesaplanmayan ve sanılanın aksine bir takım sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu sonuçların neler olduğuna dair çeşitli düşünceler ortaya atılmış ve kimi farklı kimi ortak kanaate varılmıştır. Sıkça dile getirilen ve en başta akla gelen görüş ise göçtür. II. Dünya Savaşı ardından Avrupa'ya yapılan göçler ile ortaya çıkan çokkültürlülük ve çeşitlilik yeni oluşmuş bir realite denilebilir. 1960 ve 1970'li yıllarda artan göçler ile gündeme gelen resmi bir politika olarak çıkarılan çok kültürlülük, Hristiyan olmayan ve beyaz tenli insanların bulunduğu toplumlardan gelenler için söylenmiştir. Farklı kültürlerden olan insanların olması ve göç sıkıntısının da bir araya gelerek ulus devlet anlayışını

---

⁹¹ Yıldırım age, ss.24-25.

tehdit ettiği düşünülürken, bunun önüne nasıl geçilir ve sağlıklı bir biçimde bir arada yaşamayı nasıl imkânlı hale getirilir, konuları üzerinde çalışılmıştır.⁹²

Göçmenlik ve göç olgusu çokkültürlülüğün en önemli kaynakları arasında bulunur ve çok göç alan ülkelerin göçmen politikaları üzerinde alınacak kararlar üzerinde de oldukça etkili olmuştur. Elde edilen istatistiksel veriler, Avrupa’da bulunan göçmen sayısının yirmi bir milyonu geçtiği yönündedir. Bu yoğun göçmen nüfusunun yarısından fazlasının Almanya’da bulunduğu geri kalanının da İngiltere, Fransa, İtalya ve İsviçre olmak üzere bu ülkelerde yoğunluk gösterdiği bilinmektedir. Fazlasıyla göç alan ülkeler, farklı kültürlere sahip toplulukları bünyesinde bulundurmaktadırlar. Bu farklılıkların oluşu sonucu egemen olan ülkede uygulanan çok kültürlülük, ulus devlet içerisinde çeşitli tartışmalara da sebep olmuştur.⁹³

Devlet teorilerine bakıldığında çokkültürlülük anlayışını çoğulcu düşüncelerde bulabiliriz. Çokkültürlülük esasında, bir toplumda yalnızca bir değer ve normun var olmadığını başka değerlerin de olduğunu kabul etmesi gerektiğini ve devletlerin de tek tarafın hâkimiyet kurmasına destek çıkmaması gerektiğini ortak çıkarlar doğrultusunda bir uzlaşmaya varılması gerektiğini savunur. Farklı toplulukların bir arada yaşamakta zorlandığı sömürge topluluklarını incelemek amacıyla geliştirilen bu düşünce anlayışı ile geçmişe dönük çoğulcu toplum anlayışına uzanılabilir. Çokkültürlülüğe birkaç açıdan bakıldığında, çoklu toplumlardaki meydana gelen temaları da yansıttığı görülmektedir. İlk olarak, farklı grupların haklarına ve kimliklerine dikkat etmekte ve önemli kılmaktadır. İkinci olarak da tek ve sayıca çoğunlukta olan grubun diğer azınlıkta ve birden fazla olan gruplara karşı baskın olma durumuna izin vermemektedir. Çokkültürlülükte asıl olan tüm gruplara aynı şekilde davranılması ve devletin görevi de gruplar arası çıkan hak ve muamele çatışmasında orta yolu bulmayı sağlamaktır. Fakat bugün devletlerin izlediği çokkültürlülük politikalarına baktığımızda ise, asıl olay olan farklı grupların haklarını korumak ve geliştirmek değil de devletlerin bunu nasıl yaptığına bakılır olmuştur. Bu hakları ele alırken bireysel olmasından ziyade grupların hedef alınarak yapılması, çoğulcu gelenek üzerinde gidildiğinin göstergesidir.

---

⁹² Eser Gemici ve Sefa Çatal, “Göç ve Çokkültürlülük”, *Anadolu Strateji Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 2019, ss.54-55.

⁹³ Yıldırım age, s.30.

Çokkültürlülük, hâkim olan kültürün empoze edildiği gerekçesiyle eritme potası anlayışına sahip asimilasyona karşı çıkmaktadır. Aynı toplumda yaşayan farklı kültürlere sahip toplulukların her birinin kimliklerinin korunduğu ve sahip çıkıldığı “görmeli mozaik” ya da “salata kasesi” ifadelerini kullanarak farklılıkları korumayı tercih eder. Aslında gerçekte var olan bir tane çokkültürlülük görüşü yoktur fakat çokkültürlülüğün ne olduğu ve ne olması gerektiğine dair görüşler bulunmaktadır. Çokkültürlülüğün bazı görüşlerinde, azınlıkta olan kültürler, diller ve gelenekleri koruyabilmek adına siyasal ve sosyal alanlarda küçük dahi olsa değişime açık olunması çok katı kurallı olunmaması gerektiği düşünülmektedir. Diğer görüşlerde ise, modern toplumlarda farklılığın ve ırkçılığın olmadığı olumlu anlamda desteklenip bazı durumların görmezden gelindiği toplumların oluşturulması için büyük çapta sosyal değişime uğranılması gerektiği savunulmaktadır.⁹⁴

Sınırların aşılmasına ve devletlerin bir şekilde iletişime geçmesini sağlayan küreselleşme ile yerel ve kültürel gruplara yapılan vurgular oldukça önemlidir. Ulus devlet içerisindeki evrensel yurttaşlık anlayışına göre, ayrıcalıklı toplumun önemsenmesi, ulus devletin bugünkü yapısı ve anlayışını başka etnik grupların sorguladığı dikkat çekmiştir. Küreselleşme ile beraber farklı kimlikler siyasal alanda kimlik kazanmış diğer taraftan da merkezi yapı ve kurumların etkisini iyice azaltmıştır. Kişilerin kültürlerinin yaşayış biçimlerini göz önünde bulundurup ayarlama yapıp etnik farklılıkları yasal hale getirmeye çalışılmıştır. Bunun gibi birçok siyasi ve sosyal dönüşümler, ulus devlet yapısında bulunan farklılıkları yasallaşması için alt yapı oluşturmuştur. Çünkü ötekileştirilenin kabul görmesi, karşılıklı birbirlerinin kabul görmesi ile ancak yasallaşabilir. Fakat farklılaştırılan, asilime edilmeye çalışılan, tanınmayan etnik tarafın isteği de ulus devlet anlayışında, eşitlik ve tanınma ile beraber toplum içerisinde saygı duyulmasını isteyeceklerdir.⁹⁵

---

⁹⁴ Erdoğan age, ss.282-283.

⁹⁵Celalettin Yanık, “Dünyadaki Çokkültürlülük Tartışmaları Bağlamında Türkiye’de Çokkültürlülük Eleştirel Bir Bakış ”, *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa, 2012, s.43.

3.2. Kanada’da Çokkültürlülük Politikası

Çokkültürlülük politikaları açısından dünyada önde gelen ve konu ile ciddi anlamda ilgilenen ülkelerin arasında başta Kanada gelmektedir. Kanada’nın tarihi geçmişi ve toplumsal yapısı ülkeyi ister istemez bu şekilde çözümler üretmeye itmiştir. Kanada toplama yani göçmenlerin oluşturduğu bir ülke olduğu için istikrar ve toplumsal uyum konularında önemli sayılabilecek tecrübelerle sahiptir ki bu sebeple de çok kültürlülük mevzusunda sıkı karar almış bir pozisyondadır. Çok fazla göç aldığı için farklı kültür ve ırkları bünyesinde barındıran Kanada, bu farklılıkların bir arada sorunsuz şekilde yaşamalarını sağlamak için sürekli çalışmalar yapan ve bu çalışmalarını sorunsuz uygulayan bir ülke olarak çokkültürlülüğün sağlıklı bir şekilde nasıl uygulandığına dair tüm dünyaya örnek olabilecek konumdadır.⁹⁶

Kanada tarihine bakacak olursak yerli halklar, İngilizler ve Fransızların oluşturduğu farklı grupların bir araya gelerek federatif ilişki oluşturmasından kurulmuştur. Kendilerini ulus olarak nitelendirdiklerini kurumlarını ve birliklerini nasıl isimlendirdikleriyle anlayabiliriz. Örnek verecek olursak Quebec meclisine verilen ad Ulusal Meclis olması gibi diyebiliriz. Kanada’daki yerli halkların oluşturduğu topluluklar tek ulustan oluşmamaktadır mesela Aborjinler birden fazla grubun bir araya gelip oluşturduğu ve 11 ayrı dil şeklinde topluluğa ayrışabilir. Çokkültürlülük Kanada’da 1971’de yasalarla kabul olmuştur.

Çokkültürlülüğün amacı, ulusal beraberlik ve birlik içerisinde, farklı olan birbirleriyle uyuşmayan kültürleri dışlamak ya da eleştirmek değil o farklılıkları saygı çerçevesinde bir arada tutmaktır. Ulusal birliğin temel taşı farklı olmaktan geçmektedir. Çok kültürlülük felsefeleri üstüne geliştirilen politikaların çerçevesi de bu düşünce ile geliştirilmiştir. Kanada’nın çokkültürlülük düşüncesi olan toplumsal istikrar ve uyumun oluşturduğu bir felsefeye göre oluşturulan toplum politikalarında bir şart olarak kabul edildi. Çokkültürcülükte olması gerekenin toplum içindeki yaşamın bir rengi olması gerektiği savunulur. Kanada’nın milli kimlik anlayışının bir unsuru da içinde buldukları farklı kültür ve kimlikleri korumak ve sosyal katılım,

---

⁹⁶ Başaran age, s.245.

çokkültürcülük, eşitlik ve milli birlik anlayışına uygun bir politika inşa edilmiş olmasıdır.⁹⁷

Çokkültürlülük politikalarının nasıl uygulandığına dair günümüz dünyasında iyi bir örnek olduğu görülen Kanada, bu politikalarının aslında Kanada'da bulunan sorunları bir çözüme ulaştırmadığı yönünde birçok yorumcunun görüşü bulunmaktadır. Bu durumun en bariz örneği Quebec'te yaşananlardır. Quebec ayaklanmasını bastırmak adına birden fazla yol aranmış ve en az altı maddeden oluşan Quebec kimlik politikası yeniden düzenlenmiştir. Bunlar ise çokkültürcülük, asimilasyon, kültürlerarasıcılık, iki kültürlülük ve iki dillilik, hukuki bireysellik, entegrasyondur. Bir bakıma bu maddelerin hepsi toplumsal yaşamın şekillenmesine yönelik ilkeleri de içermektedir.

Aborjinlerin kendilerini yönetebilme haklarının kabul edilmesi ve iki dillilik kapsamında çokkültürlülük uygulaması ile resmi makamlarda çok ulusluluğun ve çok etkinliğin onaylanması ve kabul edilmesi açısından Kanada, demokrasi bakımından dünyadaki gelişmiş ülkelerden birisidir. Çokkültürlülüğü resmiyette kabul etmesine, dili Fransızca olan Quebec eyaletine tanınan özerklik ve ayrıcalıklarla asimetrik federal anlayışı uygulandığı halde Quebec halkının her fırsatta göstermiş olduğu zorlu milliyetçilik baskılarıyla baş etmekte zorlanmaktadırlar. Tabi ki bu durum sadece Kanada'ya has bir durum değildir. Batılı ülkelerde de görülmekte, onlar bu durumu kabullendikten sonra azınlık gruplarla demokratik ve barışçıl açıdan nasıl muhatap olunacağını öğrenmişlerdir. Bu olay çokkültürcülüğü gönüllü desteklemekten ziyade zorla kabul etmek ve bu duruma karşılık verme şeklinde bir durum olduğu söylenebilir.⁹⁸

İnsanların biyolojik kökenlerin soylarının nereden geldiği ile ilgili bir durum olduğu gibi sosyal etnik gruplar ise insanın gerçek kimliği ve kökeni ile bulunduğu toplumun içerisinde farklı alanlara ait olmasıdır. Kanada'da bu durum şu şekilde açıklanabilir, çok genç yaşta göç etmiş ya da ailesi göç ettikten sonra Kanada'da dünya gelmiş bir birey etnik açıdan Kanadalı sayılmaktadır. Etnik açıdan Kanadalı olmak

---

⁹⁷ Sevgi Erzurumlu, "Çokkültürcülük Politikası ve Kanada'da Çokkültürcülük", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2008, ss.60-61.

⁹⁸ Yıldırım age, s.34.

asında insanın sosyal etnik grubuyla alakalıdır. Bu durum çift taraflı analizle anlatılabilir. Kanada'daki çokkültürlülük uygulaması bir bakıma Kanada insanının etnik kimlik ve miraslarını korumaya yönelik politikalarıdır. Fakat yapılan bu korumalar Kanada'da yaşayan insanların etnik Kanadalı olmalarına engel olmamıştır. Bunun sonucunda liberal olan ve olmayan çokkültürlülük yanlıları arasında bir fark ortaya çıkmıştır. Liberal olan taraf uygulanan çok kültürlülükte insanların kimlik inşalarını şahsi ve özel seçimlerle meydana gelebileceğini, olmayan taraf ise oluşturulmaya çalışılan kimliklerin arka planda yatan etnik kökenlere göre değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Fakat özelde söz konusu olan bu durum ayrı düşünceli bir yapının meydana gelmesine sebebiyet verebilmektedir. Çünkü liberalist algı sonucu meydana gelen kimlik inşası ulus kimlik inşasına zemin hazırlayacaktır. Sonuç olarak bu politika sonrası azınlık gruplar için her ne kadar asıl kimliklerini korumaya yönelik teşvik varsa bile bir o kadar da Kanada vatandaşı olup kendilerini Kanadalı gibi hissedeceklerdi.⁹⁹

Vatandaşlık konusu halen daha Kanada'nın çokkültürlülük uygulamasındaki en temel unsurlardan biridir. Vatandaşlarından Kanada vatandaşı olmalarını istemekten ziyade farklı kimliklerin bilinmesine yönelik bir isteği olmadan sosyal vatandaşlığa yönelik politikalar yürütmektedir. Bir bakıma çokkültürlülüğü anlamlı kıldıran anlayış vatandaşlık bilincidir. Çokkültürlü düşünceyi çekici yapan belki de sosyal vatandaşlık anlayışıdır. Kanada Yurttaşlık Formu'nda, Kanada halkını birbirine bağlayan bir takım değerler vardır: 1. Hakkaniyet ve eşitlik, 2. Diyalog ve istişare, 3. Cömertlik ve şefkat, 4. Çeşitlilik ve farklılığın desteklenmesi, 5. Hoşgörü ve uzlaşma, 6. Doğal çevreye bağlılık, 7. Barış, özgürlük ve şiddete karşı koyulmayan değişimlerdir.

Kanada çokkültürlülüğüne dikkatli bir şekilde yapılan değerlendirmeye bakıldığında sosyal vatandaşlıkla ilerleyen vatandaşlık bilinci ışığında gelişen bir süreçtir. Kanada kimliği zaten bu bilinçle oluşmaktadır. Sosyal vatandaşlığa verilmiş olan imkân ve haklar ile farklı kimliğe sahip vatandaşların Kanadalı olmaktan mutlu olmalarını sağlamaktadır. Yani Kanada çokkültürlülüğünün bulunduğu ortam ve sunduğu imkânlar sayesinde sosyal vatandaşlık düşüncesi üzerinde geliştirilip ideal boyuta taşınmış diyebiliriz. Çokkültürlülüğü meydana getiren asıl nedenler, özgürlük ve temel hakların vatandaşa tanınan imkânlarıdır.

---

⁹⁹ Yanık age, ss.94-95.

Sağlandığı takdirde bu özgürlük ve imkânlar teorik olarak daha hoşgörülü ve anlayışlı ortamları doğurabilir. Temel olarak çok kültürlülüğe bakıldığında özgürlük, hak, imkânlar gibi tanınan faktörlerle süsleyen ve daha cazip hale gelmesini sağlayan bir olgudur. Kanada'nın oldukça geniş yüz ölçümüne bakacak olursak çok kültürlülüğün uygulanması ve kültürel farklılıklara saygı duyulup çeşitli olanakların sağlanarak bir arada sağlıklı bir şekilde nasıl yaşandığına dair iyi bir örnektir.¹⁰⁰

Bakıldığında dünyanın en sağlam demokrasi yönetimine sahip bir ülke olduğu sanılan Kanada 1867 ve 1982 anayasalarını Quebec haricinde halk oylaması yapılmadan sadece elitler ve siyasi arasında kapalı oylama yapılmış ve halkın siyasette söz sahibi olmasını çok kısıtlamıştır. Bu durum güçlü bir şekilde yetersiz demokrasi olduğu yönünde eleştiriler yapılmasına sebep olmuş olsa da çok kültürlülüğü resmi olarak kabul ederek dilleri Fransızca olan Quebec bölgesine olabildiğince özerklik ve imtiyazlı davranarak çarpık diyebileceğimiz federal anlayışa sahip olmuştur fakat yine de milliyetçi ve ayrımcı düşüncüyü kıramamıştır. Quebec sorunu aslında Batılı federal devletler ve Kanada'nın siyasi uygulamalarını yönlendirebilecek çok kültürcü etrafında idari ve siyasi adımlar atıldığında, karşılık olarak kimlik taleplerini gevşeteceği ve bu durumu da indirgemeci liberal görüşüyle destekleyip genelleşmiş demokrasi haline getirmiştir.

Kültürel, etnik kimlik ve grupların yasalar ve siyasi karşısında kabul görmesi, eşit davranılması, saygı gösterilmesi gerektiğini söyleyen Charles Taylor, Quebec milliyetçiliğini her zaman yüksek enerjide olmasına sebep haysiyet ve tanıma talebinden kaynaklanan motivasyon olduğunu söylemiştir. Demokratik imtiyazların hepsine rağmen Quebec'teki milliyetçiliğe gaz veren unsurların ulusal ve kültürel kimliğe çaba sarf etmeden sahip olunması ve öz kimlik adına güçlü pozisyonda aidiyet olması ve bu ancak tanıma ve haysiyet talebi ile gerçekleştirilebileceğini söylemek doğru olur.¹⁰¹

Kanada'nın 1867'de kurulmasından sonra ortaya çıkan siyasi gelişmeler, çok kültürlü ve çok etnikli yapısından kaynaklı sorunları doğurmuştur. Yaşanan

---

¹⁰⁰ Özensel age, ss.66-67.

¹⁰¹ Barış Aydın ve Fatih Fuat Tuncer, "İsviçre, İspanya, Kanada ve Malezya Örneklerinde Kamu Yönetimi Pratikleri Eksenli Birlikte Yaşama Modelleri", *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı:2, 2019, ss.136-137.

gelişmelerle McDonald Hükümeti'nin yönetimi son bulmuştur. Kurulmuş olan yeni hükümetle de İngilizlerle beraber ticari ve ekonomik alanlarda ortaklıkları arttırmak amaçlı çalışmalar olmuştur. Kanadalı Frankofonlar yaşanan bu gelişmelerle, ulusal azınlık düşüncesi uzun süreli ve hatta radikal bir biçimde değiştiğini kabul etseler de yine de bu durumu paylaşmışlardır. 1870'lere kadar uzanan Fransız-Kanadalı düşüncesi Frankofonları bir araya getiren unsur olmuştur. 20. yy'ın ortalarına kadar olan süre zarfında aynı düşünce Quebec'iler tarafından benimsenmiştir. Fakat bugün, Kanada'ya bağlı olan Fransız-Kanadalı düşüncesi fikren kalkmış olsa da, yasal açıdan varlığını sürdürmektedir. 1960'lara gelindiğinde kendilerini Fransız-Kanadalı diye adlandıran Frankofonlar bu düşüncelerinden sıyrılmaya başlayıp Quebec'i kendilerine ait görmeye başlamışlardır. Diğer bir ifadeyle etnik yapı kaynaklı oluşan Fransız-Kanadalı düşüncesi kalkmış yerine de bulunduğu toprağı ve dili sahiplenici bir yapı olan Quebec ulusalcı düşünce dönemi başlamıştır.¹⁰²

Çokkültürlülük tartışmaları ışığında Fransızların çoğunlukta olduğu Quebec'te bağımsızlık ile ilgili problemler ortaya çıkmaya başlamıştır. Çıkan bu sorunlar sonucunda 1980 ve 1995 yıllarında iki kez referandum yapılmış ve ikisinde de hayır sonucu çıkmasından dolayı Quebec bağımsızlığını alamamıştır. Aslında bu tartışmalara patlak veren başlangıç, Fransızların çoğunlukta bulunduğu Quebec'e 1759'da İngilizlerin gelmesi sonucu ortaya çıkan bağımsızlık isteğini başlatmıştır. 1960'da ortaya çıkan Quebec sorunu ile Kanada 1971'de çok kültürlülük anlayışını kabul etmek zorunda kalmıştır demek doğru olacaktır. Federal hükümet ise ortaya çıkan ayrımcı eylemleri yok etmek için bazı düzenlemeler yapmış yürürlüğe sürmüştür.

Quebec'teki Fransızca konuşan kitle kendi dilini, değerlerini, yasal sistemini, tarihini, dünyadaki varlıklarını ve yerlerine dair görüşleri, farklı topluluk olduklarına yönelik ortak düşünceye sahip, kültür yapılarının da ayrı olduğunu iddia ederler. Onlar Quebec ve federal hükümette dil ve ekonomik açıdan ağırlıkta olan İngilizlerden sebeple kendilerine ait olan yerel kimliklerini zamanla yok olduğunu düşünmektedirler. Bu sebeptendir ki onlar tek çözümün Quebec'lilere daha çok politik özerklik hakkı verilmesini istemektedirler. Bu alanda verdikleri mücadelelerin ilk meyvesi ise dilleri ile ilgili olan birkaç yasayı parlamentodan geçirebilmeleridir.

---

¹⁰² Yanık age, ss.97-98.

Alınan kararlara örnek verecek olursak, İngilizce eğitimli olan okullara hangi grupların çocuklarını gönderebileceğine dair olan yasa gereği, dilleri Fransızca olan ve diğer göçmenler İngilizce eğitimli okullara kendi çocuklarını gönderemezler. Bir başka yasa ise şirketinde elli çalışandan fazla işçi bulunanlar, iş yerinde konuşulacak olan dilin Fransızca olma zorunluluğudur. Diğer bir yasa, ticari sözleşmeler hazırlanırken Fransızca haricinde bir dilin kullanılmasının yasaklanmasıdır. Quebecilerin önemli olan başka istekleri, etnik sayılan Quebec kimliklerinin ulusal kimlik olarak tanınması yönünde olmuştur. Ayrıca Kanadalılara kendilerini farklı toplum olarak kabul ettirmek isterken, diğer taraftan da kendilerini Kanada'nın iki kurucusundan birisi olarak kabul etmektedirler.¹⁰³

Sosyal ve kültürel alanlardan Quebecilerin talepleri anlaşılması zor ve oldukça karışık olabilmektedir. Bu bölgede önceden Fransız Katolik ve kırsal anlayışta olan toplumlar kurulmuştu. Fakat zaman ilerledikçe artan şehirleşme ile beraber dindar ve kırsal toplumla bağlar iyice kopmuştu. Bölgeye Fransız Quebeciler hükmederler ve Fransızca dışında başka dillerin kullanılması yönünde kısıtlanma getirilmesi adına eyalet yasasına başvurmuşlardır. Quebec'in talep ettiği dil yasası, çoğunluğu Fransız olan bölgeler için güzel olabilir fakat çokkültürlülük yanlıları için iyi olduğu söylenemez. Bu durum aslında çokkültürlülüğü Fransız ya da İngilizlerin istemediği, iki tarafın da dil açısından bir egemenlik istediğini gösterir. Quebec'teki kabine başkan ve liderlerinin isteksiz tavır sergiledikleri çokkültürlülük düşüncesine karşı gösterdikleri, Quebec'te Fransız hâkimiyeti olmasını istemeleri sonucunda dil ve kültürel açıdan azınlıkta kalan diğer grupları daha fazla kısıtlamak için de her adımı atabileceklerine dair şüphe uyandırır.¹⁰⁴

3.3. Kanada'da Çokkültürlülük Politikasının Değerlendirilmesi

Çokkültürlülüğün tanımı hakkında literatürde tek bir görüş bulunmamaktadır. Her ülke tarihi ve oluşumları birbirlerinden farklı olduğundan dolayı doğal olarak her ülkede de çokkültürlülük anlayışları arasında paradigma söz konusudur. Bu sebeple

---

¹⁰³ Başaran age, ss.248-249.

Hüseyin Kalaycı, "Referandumla Ayrılma Konusunda Yüksek Mahkemenin Tutumu: Kanada-Quebec Örneği", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:63, Sayı:1, 2008, ss.154-155.

¹⁰⁴ Erzurumlu age, ss.101-102.

genel hatlarıyla çokkültürlülüğü anlatmak gerekirse, tarihte yaşanan ayrımcılığını devam etmemesi, farklı grupların dil, din ve kültürlerini kabul etmek ve tanımak üzerine oldukça hassas olan bu ayrımların bir arada saygı ve uyum içinde yaşayabilmelerini sağlayan hizmet politikalarıdır. Bu politikalar da, liberal demokrat ülkelerde yaşayan bireylerin temel yaşama özgürlüğü ve siyasi haklarından faydalanmaları dışında, etnik azınlıkların kimliklerini, kültürlerini tanımlamaları ve devam ettirebilmeleri için devletin bu farklılıkları tanıma ve desteklemek amacıyla kullanılır.¹⁰⁵

Çokkültürlü bir devlet olan Kanada gibi dünyaya örnek olabilecek birçok ülke bulunmakta ve bu kısımda da bu ülkelerden bazılarının çokkültürlülük politikalarını değerlendireceğiz. Yukarıda Kanada'nın çokkültürlülük anlayışı ve politikalarına değinildiği için tekrara düşmemesi adına öncelikle (ABD) Amerika Birleşik Devletleri'nin çokkültürlülük anlayışı ve politikasına değinilip sırasıyla da diğer ülkeler ele alınacaktır.

Colomb'un Amerika kıtasını keşfi ile başta İngiltere olmak üzere Avrupa'nın gözü bu kıtaya çevrilmişti. Bu bakir ve işlenmemiş topraklar binlerce kilometre uzakta oldukça dikkat çekmekteydi. Çünkü doymak bilmeyen İngiltere ve Avrupa'ya Afrika sömürgesinden sonra Amerika kıtası ilaç gibi gelecekti. Amerika'nın maruz kaldığı ilk göç dalgası 1600-1780 arası döneme denk gelmektedir. Sakin ve huzurlu bir kıta iken bu süre zarfında toprak kavgaları, gerilim, köleleştirme, katledilmeler, zorla yerlerinden edilme gibi insanlık dışı muamelelere maruz kalmış dökülen gözyaşları ve kanla tarihleri tekrardan yazılmıştır.

Orta ve Güney Amerika'yı yer altı ve yer üstü kaynaklarını kendi ülke ihtiyacı için yağmalayıp ülkesine geri giden İspanyolların tersine İngilizler, kendi vatanlarına rakip olmayı tercih edip tarımla uğraşmaya başlayıp topraklara yerleşmişlerdir. Gerçek yerlileri olduğuna inanılan Kızılderililerin toprağa bakışlarının farklı olması ve alabildiğince geniş tarıma müsait olan topraklarının fazlalığı İngilizlerin iştahının daha da kabarmasına sebep olmuş ve toprakların işlenmesi için de işgücüne ihtiyaçları olmuştur. İşgücü ihtiyacı, toprağın çokluğu sebebiyle Afrika'dan siyahi köleler

---

¹⁰⁵ İhsan Konak, "Liberal ve Komüniteryan Çokkültürlülük: Kymlicka ve Taylor Perspektifinden ABD ve Kanada Örnekleri", *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Malatya, 2020, s.233.

getirilmiş, önce İngiltere sonra ise başka Avrupa ülkelerinden oldukça fazla sayıda göç gerekli olmuştur. Kıtada ilk Virjinya bölgesine 1607 yılında gerçek bir yerleşim olmuştur. İşgücü sebebi ile 12 sene sonra Afrikalı köle ithali yapılmaya başlar. Bunun yanında maddi olarak çok imkâna sahip olmayan Avrupa vatandaşlarını para ve toprak vaadiyle kandırıp ucuz işgücü ve hizmetçi olarak kullanılmış ve elli bin civarı suçlu ise buraya gönderilmiştir. Böylelikle de Kızılderililer, köle amacıyla Afrika'dan getirilen siyahiler ve Avrupalı azınlıklardan oluşan çokkültürlü toplum haline gelmiştir.¹⁰⁶

Sömürge döneminde çeşitli amaçlar için Avrupa'dan Afrika'dan getirilen insanlar arasında zaman içerisinde kültür etkileşimleri meydana gelmiştir. Fakat toplum içerisindeki sömüren ve sömürülen arasındaki efendi köle ilişkisi uzun yıllar devam etmiştir. Köle olan halkları arasında bir kısmı bu durumu kabullenip hayatlarına devam ederken bir kısmı da kabullenmeyip toplu katliamlarla sonuçlanan isyanlar başlatmıştır. Bunun sonucunda ise ABD Anayasası'ndaki değişikliklerle 1865 yılında kölelik kaldırılmış, ülkede doğmuş olan ya da ülke vatandaşı olmuş herkes yasalar karşısında eşit pozisyona gelmiştir. Her ne kadar eşitlik kabul edilmiş yasallaşmış olsa da toplum içerisinde siyahiler hep ikinci sınıf muamelesi görmüştür. Aynı dönemler içinde çoğunlukla Avrupa'dan iş amacıyla gelen göçmenlere de asimilasyon kadar sert politika olmayan “*eritme potası*” dedikleri politika uygulanmıştır.¹⁰⁷

Ülke ilk zamanlarından 20.yy başlarına kadar sürede Anglo uyum modeli ile hareket etmiştir. Brubaker'e göre, yeni asimilasyon planları için teorisyenler 1965 öncesi fikirleri örnek almıyorlar. Eski çalışmalar normatif ve analitik açıdan Anglo-uyum taraftarıydı. Sorunsuz bir şekilde olduğuna inanılan beyaz protestan kültürüne yönelik asimilasyon çalışmasını destekliyor ve ortaya koyuyordu. Bunun üzerine yapılan yeni asimilasyon çalışmaları asimilasyonun usulü, derecesi ve yönü hakkında bilinmezci ve kararsız olmuştur. Aynı dönemde 1908'de Israel Zangwill'in hazırladığı *The Melting Pot (Eritme Potası)* isimli oyunu yeni bir tartışma ile yeni dönem ortaya çıkarmıştır.

Oyunun amacı, Tanrı'nın büyük Potasından Ellis Adası vasıtasıyla Amerika'ya ilk defa gelen Avrupalı göçmeleri eritmektir. Bazı sosyal bilimciler eritme potasını

---

¹⁰⁶ Mesut Hazır, “Amerikan Çokkültürlülüğü ve Meluncan Kimliği”, *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya, s.108.

¹⁰⁷ Hameş age, s.120.

değerlendirirken, asimilasyonun ABD'deki kullanılan ismi olduğunu öne sürerler fakat teorik açıdan doğru olduğu söylenemez. Çünkü eritme potası, asimilasyonlarda olan göçmen grubun kültür ve dillerini zamanla unutulup yok olma isteği gibi bir durumu değil bütün kültürlerin kaynaşarak ve evrim geçirerek tek bir kültür haline gelme isteğidir.¹⁰⁸

Burada, göçmenlerin farklılıklarını, aidiyetliklerini ve kültürel özelliklerini zaman içerisinde toplumla kaynaşarak uyumlu hale gelmesi böylelikle de toplumsal ve ekonomik açıdan ortak değerlerde buluşmak amaçlanmaktadır. O dönemde göçmenlere uygulanan asimilasyon, Amerikalılaştırma ve eritme potası politikaları, Afro-Amerikalıların isyanlarıyla başarısız olmuştur. İlk başlarda siyahların kamu hakları için sonrasında herkesin eşit yaşam haklarına sahip olması gerektiğini savunan ırk ayrımcılığı ile mücadeleye dönen 1950'lerde "*Sivil Haklar Hareketi*" başlamıştır. Bu hareketle çıkarılan yasalarla, yasalar karşısında belgelerle siyah ve beyaz ayrımı kaldırılmıştır. Eşitliği savunan ve ayrımcılık karşıtı olan bazı yasalar çıkmıştır. Bunlardan birkaç tanesi ise, "*Vatandaşlık Hakları Yasası, Oy Verme Hakları Yasası ve Göçmenlik Yasası*" 1965'de çıkarılanlardan bazılarıdır.¹⁰⁹

Tarih boyunca dünyada meydana gelen çeşitli göç dalgaları, çokkültürlülüğü ABD'nin de kabullenmesini sağlamıştır. ABD şimdiki çokkültürlülük yapısına 19. yy'ın ortalarında gerçekleşen birinci göç dalgasıyla ulaşmıştır. Bu dalga ile şuan ki sosyolojik yapının adımları atılmıştır. İlk göç dalgasını diğer dalgalardan ayıran en önemli özellik, göçmenlerin büyük çoğunun Avrupa'dan geliyor olmasıdır. 20. yy'ın başlarında göçün ikinci büyük dalgası meydana gelmiştir. Bu sefer çoğunun Yahudi ve İtalyanların olduğu 10 milyon civarı göçmen gelmiştir. 1965 yılındaki Göçmen Yasası ile kaldırılan kota sonrası ülkeye olan göçlerin yapısı değişmeye başlamış, din, dil ve kültür çeşitliliği daha da ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kota kalktıktan sonra bu sefer gelen göçmenleri çoğunlukla Asyalılar ve Latinolar oluşturmaktaydı. Ülke üzerinde en etkili ve büyük değişimlere sebep olan göç, 1980'den sonra meydana gelen

---

¹⁰⁸Mustafa Kemal Şan ve İrfan Haşlak, "Asimilasyon ile Çokkültürlülük Arasında Amerikan Anaakımını Yeniden Düşünmek", *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt:7, Sayı:1, 2012, ss.41-42.

¹⁰⁹ Hameş, ss.120-121.

son dalgadır. Bu dalganın da çoğunluk sahibi diline ve vatanına sıkı sıkıya bağlı Latinolardan oluşmaktadır.¹¹⁰

Göçmenlerin Avrupa dışında gelen göçmenlere ve küreselleşmeye nasıl uyum sağladıklarını anlatan modeller üretilmiştir. Bu modeller arasında, günümüz dünyasındaki etnik çoğulculuğa dair umutların olduğudur. Etnik bağlantıların ülke refahını artırma özelliği, bilgi teknolojisi, hava taşımacılığı ve pazar entegrasyonunda yaşanan gelişmelerin olduğu küreselleşme sebeplidir. Bütün bu gelişmeler, birkaç nesil sonrası için göçmenlerin önemli şehirlerle ve akrabalarıyla iletişimlerini sağlar. Bu imkânlarla da kendi kültürlerini devam ettirebildikleri görülür.

Çoğulculuk, farklı kültür ve ırkların baskın olan kültür ve ırkın normlarını tehlikeye sokmadığı sürece bütün bu farklılıkların gelişmesine müsaade eder. Bu düşünce, 1970’li yıllarda göçle Asya, Güney ve Doğu Avrupa’dan gelen ve kökeni Afrika olan Amerikalılar ve Latinoların eğitim, işgücü ve Sivil Haklar Hareketine katılımlarının artış göstermesi ve bunun sebebinin, ABD’deki ekonomik açıdan refah seviyesi ile ilgili olduğu ortaya çıkmıştır.

Çoğulculuk ile asimilasyon arasındaki en önemli fark, çoğulculuğun ırksal farklılıkla beraber etnik kültür farklılıklarıyla da ilgileniyor olmasıdır. Fakat yaptığı vurgu ise, hâkim olan kültürü tehdit eden ya da ters düşen davranışları takdir ya da kabul etmektense çeşitlilik inisiyatifine dayanan sosyal açıdan ahlaklı bir görüştür. Çoğulcu toplumlar içerisinde farklı grupların olmaması gibi bir şans yoktur. Burma toplumunu ele alan John Furnivall, toplumun yapısını Çinliler, Avrupalılar, Hintliler ve yerlilerin oluşturmasını oldukça dikkat çekici bulur.¹¹¹

Başka bir açıdan da, göçmenlerin kültürel adaptasyonlarında kiliselerin yardımı ve rolü azımsanmayacak kadar büyüktür. Kiliseler göçmenlere kendi kültürlerini korumaları, sosyal statü kazanmaları, çevre ve arkadaş edinme, kalacak yer bulmaları ve sosyal ihtiyaçların karşılanması için yardımda bulunurlar. Bununla beraber kültürel oryantasyon ve dil kursları açmak da vardır. İç Güvenlik Teşkilatı bünyesinde olan “*Amerika Vatandaşlık ve Göçmen Hizmetleri Kurumu*” dini gruplar ve kiliselere bu tür çalışmalardan dolayı maddi yardımlarda bulunur.

---

¹¹⁰Eray Çakmaklı, “Asimilasyon ve Çokkültürlülük Sarmalında Amerikan Kimliği”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:49, 2022, s.139.

¹¹¹ Konak age, s.215.

Fakat 11 Eylül 2001’de yaşanan ikiz kule saldırılarından sonra, ülkede çokkültürlülüğe olan bakışlar olumsuz olarak değişmeye başlamıştır. Yapılan saldırı sonrası bir tek Amerika’da değil Avrupa’da da çokkültürlülük politikaları ve düşüncesi sorgulanmaya başladı. Farklı topluluklara hoşgörülü davranılması, onların içinde bulunduğu toplumla beraber huzurlu yaşamaları, çıkan sorunları orta yolu bularak ve uzlaşarak giderilmesi yönünde iyi niyetle ortaya çıkan çokkültürlü politikalar, özellikle ülkedeki milliyetçi ve muhafazakâr kesim tarafından eleştirilmeye başlamıştır. Çokkültürlülük hakkında yapılan tartışmalar ve olumsuz düşünceler bugün halen daha devam etmekte ve öyle görünüyor ki gelecekte de devam edecektir.¹¹²

Bütün bu yaklaşım ve tartışmalar gösteriyor ki, Amerika yasalar karşısında çokkültürlü bir devlet fakat toplumda kendi içerisinde bunu kabul etmek istemeyen, çokkültürcü olamayan bir devlet demek yanlış olmaz. Amerika’nın çokkültürcü bir ideolojide olmasını beklemek epey zaman alacak gibi görünüyor. Bu duruma bir başka sebep, refah seviyesi ve ekonomik gücüdür. Eğer bir gün Amerika ekonomik kriz yaşarsa, üstünü örttüğü sorunları gün yüzüne çıkar ve bu krize en önemli sebebin de çokkültürcülük olduğunu öne sürebilir.¹¹³

Batı Avrupa’ya 1950’lerin sonunda ekonomik sebeplerden ötürü göç hareketleri başlamıştır. Bu göç hareketleriyle beraber milliyetçi Avrupa toplumu, ilk defa farklı kültürlerle tanışmış oldu. Göç hareketi ilk zamanlarda Avrupa’nın kendi içerisinde meydana gelmiştir yani Güney Avrupa’dan Batı Avrupa’ya yer değiştirme ile başlayıp sonrasında ise Fas ve Türkiye de Batı Avrupa’ya yönelmiştir. Batı dünyası bu ülkeleri “işçi bulma ülkeleri” şeklinde ifade ederler. İlk başlarda göç kitlesini erkeklerden oluşmaktaydı. 1970’lerin başında Batı Avrupa ülkelerinin kabul ettiği aile birleşimi yasası ile yabancıları toplumun ait görmeye başladılar.

80’lerde Güney Avrupa’nın Avrupa Birliği’ne katılmasıyla, Güney Avrupa’dan göç eden bazı vatandaşlar kendi ülkelerine geri dönmüştür. Bu sebeple de Batı Avrupa’daki yabancı sınıfında sayılan Fas ve Türk’lerin sayıları oldukça artmıştır. Batı Avrupa’nın birkaç ülkesinde çokkültürlü toplum anlayışından söz edilse de, başlayan

---

¹¹² Hameş age, s.123.

¹¹³ Hazır age, s.158.

göç ile beraber günümüze kadar geçen sürede, daha çok etnik azınlıklara ev sahipliği yapılıyor demek de yanlış olmaz.¹¹⁴

İlk defa Avrupa’da meydana gelen ve asıl amacı, dilsel ve kültürel farklılıkları tek potada eritip ortaya tek bir ortak kültür, dil ve tarih oluşturmak olan ulus-devlet anlayışı bugün çokkültürlülük ile karşılaşmıştır. Kimi zaman çokkültürlülük kimi zaman ise çokkültürücü şeklinde ifade edilen bu olgu, toplum içinde birlik, ortaklık, tekdüzeni bozan anlamında kullandıkları “çeşitlilik” kavramını ön plana çıkarmaktadır. Her ne kadar nitelikleri birbirinden farklı da olsa Avrupa’daki çeşitlilik üç kaynaktan oluşmaktadır.

İlk kaynak, eski Avrupa toplumları kadar geçmişi olan ve halen daha varlıklarını sürdüren yerli azınlık gruplardır. Genelde “ulusal azınlık” diye isimlendirilen bu grupların sahip olduğu kültürel farklılıklar, önceden belirli bir toprak üzerinde kendilerini yönetirken sonrasında başka bir devletin himayesi altına girmek zorunda kalan ve kendi kültürlerini yaşamaya devam eden kesimden oluşmaktadır. Bu gruplar genelde, hâkim olan kültürün baskısından kendilerini korumak ve varlıklarını devam ettirmek istedikleri için kendilerine yönetim hakkı verilmesini ya da özerklik talebinde bulunuyorlar. İspanya’daki Katanlar ve Basklar, Hollanda’da Frizler, İskandinav ülkelerinde Laplar, Birleşik Krallık’ta Kuzey İrlandalılar gibi azınlıklar bu gruplara örnektir.

İkinci kaynak, göçmenler ya da ataları göçmen olarak gelmiş ve yerleşmiş olan azınlıklardan oluşmaktadır. Bu grupların sahip olduğu kültürel farklılık, genellikle uluslararası göçten kaynaklı olan önce bireysel sonrasında ailesini yanına almasıyla devam eden kültür çeşididir. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından gerçekleşen göçle meydana gelen yeni azınlık toplulukları, çoğu Avrupa ülkesinde farklı şekilde tanımlanmaktadır. Örneğin, Fransa “göçmen işçiler”, İngiltere “ırksal azınlık”, İsviçre, Almanya ve Belçika “yabancılar”, İsveç ve Hollanda “göçmenler” şeklinde ifade etmektedir. Fakat zamanla bu kavramlar tartışmalara konu olmuş ve yeni kavramlar sunulmuştur. Diğer taraftan eski terimlerinde bir anda ortadan kalması zor iken aynı

---

¹¹⁴Seyfi Özgüzel, “Batı Avrupa’da Çok Kültürlü Toplum olgusu ve Kültürlerarası İletişimin Önemi; Çok Dillilik, Çok Kültürlülük ve Dünya Bireyi Olmak”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:2, Sayı:4, 2013, s.144.

zamanda da göçmenleri ifade etmek için “çeşitlilik” kavramı çıkmıştır. Tabii bir taraftan ülkede halen daha var olan yabancı düşmanı ve ırkçı söylemliler kesim, kendi toplum ve kültürlerinden dışladıkları göçmenleri “yabancılar” şeklinde adlandırır.

Üçüncü kaynak ise, Avrupa Birliği içerisinde bulunan serbest dolaşım hakkı ile meydana gelen iç göçtür. 90’lardan bu zaman Avrupa içinde iç göç bir hayli artmış hatta dışardan gelen göçe kıyasla iç göçün oranı daha fazladır. Avrupa’daki çeşitlilik ve anlaşmazlık bir tek etno-kültürel açıdan meydana gelmemiş diğer taraftan da din kaynaklı çeşitlilik bulunmaktadır. Örnek verecek olursak, uzun tarih boyunca Protestan ile Katolikler ve Hristiyanlık ile Yahudilik arasında olan kavgalar ve gerginlikler diyebiliriz. Fakat İkinci Dünya Savaşı sonrası bu gerginlikler yerini çoğunlukla uzlaşmalara ve dostluklara bırakmıştır. Böylelikle Avrupa da bünyesinde bulunmayan ve herhangi bir etkileşimde bulunmadığı Budizm, Hinduizm ve İslam gibi diğer dinlerle ilişki kurmaya ve birlikte yaşamaya başlamıştır.

Sonuç olarak kökenleri ve değerleri ne olursa olsun durum gösteriyor ki Avrupa da birçok dünya devletleri gibi bugün çokkültürlü, çokdinli, çok etnik topluma sahiptir. Fakat bu farklılıkların oluşturduğu toplumun kabul olması ve tanımlanmasına karşı duran Avrupa’nın seçkin birçok siyaset ve kültür insanı arasında tartışmalar meydana gelmektedir.¹¹⁵

Rusya bulunduğu coğrafi konumundan dolayı tarihi boyunca her türlü toplumla iletişim içinde olmuş nadir ülkelerdendir. Nüfusunun büyük çoğunluğunu Slavlar yani bugünkü Rusların ataları olarak bilinen İskandinav Vikingleri oluşturmaktadır. Oldukça köklü tarihe sahip olan Rusya günümüze kadar göç gibi birçok sebeplerle farklı toplumlarla etkileşim haline girmesi sonucu ve günümüzde aldığı son haline gelene kadar çokkültürlü bir toplum yapısını oluşturmuştur. Çarlık Öncesi Rusya, Çarlık Dönemi Rusya, İmparatorluk Dönemi Rusya, Ekim Devrimi ve SSCB Dönemi ve en son da Sovyetlerin dağılmasıyla da günümüzdeki son Rusya Federasyonu Dönemini almıştır.

Oldukça çeşitli etnik gruba sahip Sovyetler dağılınca, toprak bütünlüğü ve nüfus bakımından ciddi azalmaya uğrayan Rusya, kendi içinde bir paradoks yaşamak zorunda kaldı. Fakat çok geçmeden kendisinden ayrılan devletleri kültürel, politik ve

---

¹¹⁵ Kadir Canatan, “Avrupa Toplumlarında Çokkültürlülük: Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, Cilt:3, Sayı:27, 2014, ss.81-82.

sosyal açıdan tekrardan bağlamak adına (BDT) Bağımsız Devletler Topluluğu'nun kurdu. Çöken komünist sistemden sonra kilise ve dini grupların etkinlik ve varlıklarını arttırmak için Papalık ile anlaşmış fakat sekülerizmi benimsemişlerdir. Kendisini dışarıya karşı bu şekilde gösterirken, içerde artan milliyetçi hareketleri bastırmak için çoketnikli, çok kimlikli yapıya yani çokkültürlülük politikalarına yönelmiştir.

Rusya kendi içerisinde çokkültürlülüğü pek benimsemiş durmamaktadır. Son zamanlarda başta genç nüfusu ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda aşırı sağ eylemlerde bulunmaktadır. Günümüz Rusya'sı Slav olmayan göçmenlerden nefret etme, zenofobi, Kafkas karşıtlığı ve ırkçı milliyetçi düşünce ve propagandalarla ve ciddi sayılardaki ölümlerle gündeme gelmektedir. Bilhassa 2014 Kırım sorunundan sonra Ukrayna'dan gelenler ve ekonomik sebeplerle eski Sovyet ülkelerinden gelen göçmenlere aşırı sağcı kesimin tepkisi artmıştır. Etnik sorunlar, istihdam ve göç sorunlarının çözüme kavuşması için bir devlet politikası olmaması, toplum yapısının bu farklılıklara anlayış ve hoşgörülü bir yapıda olmaması gibi nedenler, Rus milliyetçiliğinin, yabancı düşmanlığının ve ırkçılığın daha artmasına sebep olmakta ve daha da artacağı düşünülmektedir.¹¹⁶

Avustralya 1901'den 20. yy.'ın yarısına kadar ülkeye sadece İngilizce konuşabilen beyaz tenli insanların göç etmesine müsaade eden "Beyaz Avustralya Göçmen Politikasını" uygulamıştır. Böylelikle hem Avrupalı olmayanların önüne geçilmiş hem de Asyalı olup aynı zamanda İngiliz vatandaşı olanların da ülkeye girişi engellenmiş oluyordu. Ülkenin asıl yerli halkı olan Aborjinlere ve diğer göçmen gruplarına ABD ve İngiltere gibi asimilasyon çalışmaları uygulanmıştır. Avustralya asimilasyonunun farkı, göçmenlerin daha iyi yaşam sürdürebilmek için, tek kültürlü ve beyaz göçmenlik işleyişine sadık kalarak İngilizce hâkimiyetinin kabul edilmesi ve dili benimsemesidir.

İkinci Dünya Savaşı ardından değişen dünya düzeni ile göç dalgalarının ve ülkelerin sorumlulukların artması ile ister istemez göçmen politikalarında da değişiklikler meydana gelmeye başlamıştır. Asimilasyon uygulamaları yerine ülkeye gelen farklı kültür ve kökenden olan insanları toplumdaki ayırt etmeden kendi dil, kültür, din ve yaşayış biçimlerini özgürce yaşayabilme imkânı verme politikalarına

---

¹¹⁶ Hacı Murat Terzi, "Rusya'da Çokkültürlülük ve Tatar Kimliği", *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2019, s.140.

gidilmiştir. 1973’de farklı dil ve kültürleri ifade etmek adına Avustralya, çokkültürlü ifadesini kullanmış ve böylelikle de Beyaz Avustralya Göçmen Politikasını kaldırmıştır. Ülkede bulunan farklı kültür ve tarihi korumak, toplumu bilinçlendirmek, bir arada hoşgörülü, saygı içerisinde yaşamının gerektiğine teşvik edilmeye yönelik politikalara başlamışlardır. Tüm Avusturalya kendi kültür ve değerlerini bir arada özgürce ve demokratik bir şekilde yaşayabilmek için bu ilkeleri onaylamıştır.

Avustralya en son 2000’de çokkültürlü toplumu için yeni bildiri yayınlamıştır. Çokkültürlü anlayışı daha da geliştirmek ve farkındalığı arttırmak için devlete yardımcı olacak yeni Çokkültürlü Avustralya Konsey’i kurulmuştur. Kurulan bu Konsey, hükümetin çokkültürlü politika ve planlarını özel sektör, iş dünyası, sivil toplum örgütleri, kulüp ve dernekler ile beraber belirlenmesi ve daha geniş kitlenin toplumsal dayanışma ve anlaşma işleyişi ile çalışır. Bugün yaklaşık 26 milyon nüfusu ile Avustralya toplumu "*herkes, her gün, her yerde*" sloganını benimsemiş bir çokkültürlülük politikası uygulamaktadır.¹¹⁷

Türkiye tarih boyunca çeşitli toplumlara, dinlere, ırklara, etnik türlere, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir ülkedir. Konumu stratejik açıdan önemli olduğu için büyük savaşlarda önemli köprü vazifesi görmüştür. Türk tarihi boyunca değişen yönetim biçimleri ve toprak sınırları ile ülkenin her döneminde sınır komşuları olmuştur. Ülkenin yüzyıllardır süren komşuluk ilişkilerinde savaşlar, sürgünler gibi medeniyet ve kültür alışverişleri de olmuştur. Medeniyetler arası kaynaşmayı sağlamış olan Osmanlı İmparatorluğu, kendi döneminde çoğulcu düşünce yapısıyla dikkat çekmiştir.¹¹⁸

Türkiye toplum yapısında etnik, dilsel ve kültürel çeşitliliğini fazlaca barındıran bir ülkedir. Son verilere göre ülke nüfusu Türk, Arnavut, Laz, Boşnak, Kürt, Rum, Gürcü, Ermeni, Azeri, Çerkez, Arap, Roman, gibi farklı kökene sahip insanlardan oluşmaktadır. Etnik çeşitlilik aynı oranla dil açısından da çeşitliliği getirmiştir. Ülkenin resmi dili olan Türkçe ile beraber ülkede Kürtçe, Lazca, Gürcüce, Azerice,

---

¹¹⁷ Hameş age, ss.185-186.

¹¹⁸Gülay Ecrins ve Levent Görüşük, “ Türkiye’de ve Batı’da Çokkültürlülük Gerçeği”, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Sayı:11/2, 2016, s.394.

Ayşegül Güler, “Göç Olgusunun Çok Boyutlu Etkileri ve Türkiye’ye Yansımaları”, *Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:10, Sayı:2, 2021, s.226.

Rumca, Ermenice, Arapça, Çerkezce, Boşnakça, Zazaca, Arnavutça gibi farklı diller de konuşulmaktadır fakat hiç birinin resmîyette geçerliliği yoktur. Kültür ve dil bakımında oldukça çeşitli olan ülkenin dün çeşitliliği pek fazla değildir. Nüfusun yaklaşık yüzde 99'u Müslümanlardan, geriye kalan yüzde 1'lik kısmı da Hristiyan ve Yahudilerden olduğu tahmin ediliyor. İslam ve Hristiyanlığın içinde Alevi, Süryani, Yezidi gibi farklı mezheplere sahip topluluklar da bulunmaktadır.

Birçok ülkeye kıyasla kültürel çeşitlik ve zenginliğin fazla olduğu ülkede çokkültürlülük anlayışı da diğer ülkelere göre farklılık göstermektedir. Bunun sebebi özellikle Batılı ülkelerin toplumsal, politik, ekonomik ve tarihsel oluşumların farklılık göstermesi olarak gösterilirken, Türkiye'de bu durum başka ülkelere göre farklılık göstermiştir. Çünkü Türkler tarihin her döneminde her zaman farklı kültürlere, dillere, dinlere, kökenlere ev sahipliği yapan çokkültürlü bir toplum olmuştur. Dolayısıyla bu kavram ve olgu bilinci her zaman olan bir toplum olmuştur bu sebeple de çokkültürlülük düşüncesini kabullenmekte fazla zorlanılmamıştır.¹¹⁹

Osmanlı Devleti döneminde uygulanan azınlık politikaları Cumhuriyet dönemine kıyasla oldukça fark göstermektedir. Azınlık grupların kendi kültür ve dinlerini özgürce yaşama hakkı bulunmaktaydı fakat bu özgürlük devletin siyasi yapısını tehlikeye düşürecek boyutta herhangi bir seviyede eylemler yapılmasına da asla müsaade edilmezdi. Sistem içerisinde dini, hukuki ve idari alanlarda grupları temsil etmek amacıyla, cemaatleri tarafından en rütbeli din adamını seçip, toplulukları yönetmek ve düzene sokmak için devlet tarafından görevlendirilirdi. Bu sayede gruplar Osmanlı bünyesinde kendilerine tanınan özerklik ile kendi toplum kurallarına göre gelenek ve göreneklerine göre yaşam sürmüşlerdir. Fakat toplum içerisinde bir arada yaşayan Müslüman ve Gayrimüslim toplulukların karşılıklı olarak birbirlerine benzemeleri yasaktı. Örneğin kılık kıyafet konusunda gayrimüslimlere düzenlemeler yapılmış bir Müslüman gibi giyinmeleri ve lüks içinde yaşamaları, Müslümanlardan daha gösterişli ve büyük evlerde oturmaları gibi yasak olan kurallar getirilmiştir.¹²⁰

Modern Türkiye'de insana Cumhuriyetçi perspektifinden bakılarak, topluma ümmet değil sade bir vatandaş olarak bakılmaya başlaması ile Osmanlı reddedilmiştir.

---

¹¹⁹ Hameş age, ss.193-194.

¹²⁰ Yanık age, ss.179-180.

Esas olarak Türkiye’de üniter yapı ve ulus-devlet yapısı 1990’lı yıllarda sorgulanmaya başlandı. 1980 sonrası Özal ile birlikte dünyaya ayak uydurmak adına bütün farklılıkları içine alan yeni bir politika izlenmeye başlanmıştır. Avrupa Birliği (AB) ile başlayan görüşmelerle öne çıkan azınlık sorunları çokkültürlülüğe ciddi bir şekilde adım attırılmıştır. Aleviler ve Kürtler gibi Müslüman olan dinsel ve etnik gruplarla beraber gayrimüslim grupların statü ve hakları üzerine oluşturulan çokkültürlü yaklaşımlarla meşgul olunmuştur. Türkiye toplumundaki çokkültürlülük anlayışı genellikle kimliklerine sahip çıkma isteği yönünde olmuştur. Özellikle 90’lı yıllarda Kürtlerin dil ve kimlik açısından olan istekleri askeri tedbirlerle çözümlenmiştir.

2004’te “Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu” tarafından Başbakanlık’a sunulan raporda, toplumsal, kültürel ve siyasi alanlardaki karşılaşılan sorunlarla ilgili açıklamalar sunulmuştur. Devamında, azınlık grupların geçmişe yönelik yapılan anlaşmalar seyrinde haklarının toplumsal ve siyasi alanlardaki seviyesinin arttırılmasına dair çözüm önerileri de olmuştur. Raporun sonucuna göre, Osmanlı yıkıldıktan sonra yeni bir rejimle kurulan Türkiye, Osmanlı’nın alt kimlik ve üst kimlik anlayışını miras olarak almıştır. Bu sonuç ise kendini Türk olarak görmeyen azınlık gruplar tarafından soruna sebep olmuştur. Sonuç olarak Türkiye, farklı grupların kendilerini istedikleri gibi varlıklarını kazanması, dini kimlikleri ve yaşayış biçimleri göz önünde tutularak “hoşgörülü” ve “özgürlük” anlayışı ile değerlendirilmektedir.¹²¹

3.4. Kanada’nın Çokkültürlülük Politikası ve Göç

Çokkültürlülük ve göç arasındaki ilişkiler temel olarak, göçmenlerin çokkültürlülük politikası çerçevesinde yerel ve kamu alanlarındaki yerleri ve entegrasyon çalışmalarıdır. Çokkültürlü devlet yapılarına sahip ülkeler hepsi aynı politikaları uygulamazlar çünkü her ülke arasındaki çokkültürlülük anlayışı farklı yapıdadır yani ülkeler arasında bir paradigma söz konusu vardır diyebiliriz. Fakat genel hatlarıyla bakacak olursak çokkültürlü toplumlarının yerel ve kamu yönetiminde çokkültürlülük anlayışları ise, 20. yy siyasi model anlayışına hâkim olan ulus devlet sistemi 21. yy da teknoloji, ekonomi, hukuk, sosyal alanlar, siyaset ve demokrasinin

---

¹²¹ Ecrins ve Görüşük age, ss.396-397.

değişmesi ve gelişmesiyle gücü erimeye başlamıştır. Demokratik yönetim anlayışı, yerelleşme, yönetime katılma, özerkleşme, yönetişim gibi yeni yönetim kavramları hakim olmaya başlamıştır. Ulus devlet sisteminden küreselleşmeye, sanayiden bilgi toplumuna geçişin olduğu dünyada devletler ile vatandaşları arasındaki etkileşim de değişmiştir. Okuryazar oranının da artmasıyla beraber insanların artan farkındalıkları ve kendini daha rahat bir şekilde ifade edebilme yeteneği de gelişmiş olup, hem toplu halde hem de bireysel istekleri kolaylıkla dile getirebilir hale gelmiştir.

Bu zaman içerisinde başlayan ekonomik küreselleşmenin getirisi, siyasi alanda devletleri rejimlerini değiştirmeye iterken diğer taraftan da sosyal çevrede de toplumların örgütlenmesini daha da kolaylaştırmaya başlamıştır. Katılımcı demokrasilerin artması sonucu devletlerin hâkimiyeti alanları daha da azalmış olup, özel kesim ile beraber sivil toplumlar gücü paylaşmaya başlamışlardır. Bilinçli ve örgütlenmiş bir toplum oluşturma fikriyle, halkın kendileri ile alakalı konularda alınacak kararlara katılarak yardımcı rol üstlenip sisteme de katılmışlardır. Bu dönem aslında katılımcı demokrasinin arttığı, yerel yönetimlerin kendini geliştirdiği, sanayi sisteminin merkezîyetçi anlayışını değiştirmeye başladığı dönemdir. Yerel yönetimlerin demokratik, teknolojik ve küresel gelişmeler ile meydana gelen yeniliklere yerel yönetim anlayışının uyma zorunluluğunu doğurmuştur.¹²²

Temelinde ayrımcılığa maruz kalma ya da bir gruba dâhil olmak zorunluluğunun önüne geçmeyi hedefleyen çokkültürlülük, eşit muamele edilmesi gerektiğini, kendi rızaları dışında batıya göç eden muhacirlerin azınlık siyasi haklarından faydalanması gerektiğini düşünür. Çokkültürlülük aynı zamanda, geniş kitlede siyasi bir felsefe anlayışının yanı sıra, tarihte ortak yaşam anlayışına aykırı olan sosyal demokrat, liberal ve yurttaşlık anlayışının ortaya çıkmasının değerlendirilmesi gerektiğini düşünen bir yaklaşımdır. Çokkültürlülük teorisyeni liberal Will Kymlicka, liberal tarafsızlık ile inşa edilen düşüncenin olduğu devletler, mevzu dini gruplar olduğunda dünyevi hayata yönelen, mevzu göçmenler ise çok uluslu anlayışa meyilli kendiliğinden evrenselleşmeye müsait bir yapıya sahiptir. Bunun dışında her farklılığı kendi tek başlarına kavrayan ve ütöpik bir toplummuş gibi veya düşünsel birliğin arasında yok olmaya yüz tutmuş kısmi çokkültürlülük anlayışı da mevcuttur. Kamu yönetiminin yükümü ise kültürden ziyade çokluk ve farklılığa, bütün olmayı

---

¹²² Hameş age, ss.13-14.

bireylikten değil gruplar halinde düşünen ve her eşitsizlik durumunda çokkültürlülük siyasi anlayışını pratiğe döken ve bu şekilde yoluna koyan bir sistem izlemelidir.

Çokkültürlülüğü birbirini destekleyen yaklaşımlar ve siyasi çağrışımlarla oluşturulan kurallar ile saf sosyolojik ve demografik tanımlamalardan meydana gelen çokkültürlülüğten ayrı tutmak gerekir. Çokkültürlülük sadece bir düşünce olmadığı gibi geçerli olan siyasi ve uygulamalarından doğan özellikle Batılı solun duyarlı kuralları ile şekillenmiştir. Bu özelliklerle çokkültürlülük günümüz siyasisinin tersi yönünde uygulandığını görmeyen saf iyimserlikle olduğunu değil bu koşullarla dahi kamu yönetiminde, dinamik, demokratik yurttaşlık yönlü ve farklılaşmanın bulunduğu bir düşünce olduğunu söylemek mümkündür. Birde çokkültürlülük içerisinde bürokrasi ve kamunun demokrasiye katılma alanında gittikçe şartlarının iyileştirilmesine yarar sağlamış, özel kimliklerin de bağlılıklarını ve varlıklarını kabullenmiştir. Çokkültürlülük özellikle kurumlarda ve siyasi kurallardaki özel şeyleri var olan ve işler hale getirmeyi önemsemeyen özgül politik anlayışı göstermesi ve toplumsal boyutta çoğulcu ve çeşitliliğin değerli bir yapıda çoğulculuğa dönmesine hizmet etmektedir.¹²³

1960, 70 ve 80'li yıllarda Kanada parlamentosunun önemli kararıyla çokkültürlü toplumun resmi olarak kabul edilmiş ve önünde engel kalmamıştır. Dewing, federal devletin çokkültürlülük politikasını tarihsel sıralamaya göre başlangıç, gelişim ve kurumsallaşma olarak üç aşamada sıralamıştır. 1971 yılı dönem başlangıç aşaması, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Macaristan, Hollanda, Baltık ülkeleri ve İtalya'dan gelen büyük orandaki göçlerle Avrupalı mülteci ve göçmenler için çokkültürlülük politikaları düzenlemeleri yapılmaya başlamışlardır. Bu göçmenler, Kanada İçişleri Bakanı ve aynı zamanda 1896'da ilk göçmenlik yasasının temellerini atan Clifford Sifton sayesinde kitlesel göç zamanında 1900'lü yıllarda Kanada'ya gelen Avrupalı göçmenleri takip ettiler. Sonrasında Kanada Vatandaşlığı Yasası'nın 1947'de kabul edilmesi ile bütün Kanada vatandaşları ile eşit oldular.

Kanadalılar kendilerini artık İngilizlerin hükmü altında olduklarını kabul etmediler. Bunun sonucunda Kanadalılar açısından, İngiliz kültürü egemenliğinin geçerliliğinin sorgulanması kolaylaştı. Bu sebeple de 1960'larda ortaya çıkan Quebec olayları ile *İki Dillilik ve İki Kültürlülük Kraliyet Komisyonu* kurulması,

---

¹²³Aydın ve Tuncer age, ss.132-133.

çokkültürlülüğün yasallaşması ve asimilasyon politikalarının da resmi olarak kaldırılması demek oluyordu. Başlangıç aşamasında, İngiliz vesayetinden çıkan ve kendi kimliğini oluşturmaya çalışan Kanadalılar ve çokkültürlülük politikalarının da temellerinin atılmaya başladığı görülmektedir.¹²⁴

Gelişim aşaması, etnik grupların toplum içerisine entegrasyonu ve her pozisyona eşit katılma hakları olması tavsiyesi ile 1971’de etno-kültürel politikasının ilanı ile başladı. Yenilikçi çokkültürlülük yasalarının planları arasında; etnik grupların kimliklerini geliştirme ve korumalarına destek olmak, toplum içerisine katılmalarına destek olmak, tüm gruplar arasındaki iletişim ve etkileşimleri teşvik etmek, Kanada resmi dillerden en az bir tanesini öğrenmelerine için göçmenlere yardımda bulunmak, vardır. Federal hükümet bu amaçlara ulaşmak amacıyla kültür ve dilleri korumak adına on yıllık zaman diliminde teşvik için 200 milyon dolarlık bütçe ayırmıştır. Etno-kültürel yapıları konu alan program ve politikaları daha da basitleştirmek için önce Çokkültürlülük Müdürlüğü sonrasında ise Çokkültürlülük Bakanlığı oluşturulmuştur. Böylelikle hükümet ve etnik kuruluşlar arasında, olası karar verme durumlarında sağlıklı kararlar alınabilmesi adına resmi bağ kurulmuştur. 1973’de kurulan Kanada Etno-Kültürel Konseyi’nin daha sonrasında Kanada Çokkültürlülük Danışma Konseyi isimi ile değiştirilmesi ise bu duruma örnektir. Konseyin amacı, çokkültürlülük politikalarının doğru şekilde uygulanmasına desteklemek adına kurulmuş olup ve 47 etnik gruba ait insanların da üye olarak atandığı danışma organıdır. Bu üye atamaları ise Devlet Bakanı aracılığıyla gerçekleşir. Konsey ayrıca, etnik grupların çıkar ve haklarını temsilen baskın yanıyla kurulmuştur ve dillerinin kökenlerinin araştırılıp saygı duyulması için hükümet gözetiminde bir takım çalışmalar yapılmıştır.

Gelişim aşamasında etnik grupların bir taraftan arka planda kendi kültürlerini koruyup yaşamalarına müsaade edilip diğer taraftan da Kanada toplumundan uzak kalmayıp bütünüyle katılmaları hedeflenmiştir. Farklılıkları ortadan kaldırmak yerine desteklenip resmi pozisyonda kurumsallaşmaya izin verilmiştir. Kanada tarihine bakıldığında, Batı Kanada’daki büyük projeler ve sanayinin gelişmesinde, doğudan gelen göçmen işgücüne her ne kadar güvenilse de bir süre sonra nüfusun azımsanamayacak kısmı göçmenlerden oluştuğu anlaşılınca 1967 yılında göçmenlik düzenlemelerine gidilmiştir.

---

¹²⁴ Hazır, age, ss.25-26.

Hükümet 1967’de, ulusal tercihe ve ırka dayalı olan göçmen seçim politikasını, herkese eşit muamele ile yaklaşılana evrensel puanlama sistemine geçerek değiştirmiştir. O dönem göçmenler öncelikli olarak Güney Avrupa sonrasında ise Güney Amerika, Asya, Karayipler ve Afrika’dan kabul edildi. İrkçı göçmen politikasının da son bulmasıyla görünürde olan azınlık gruplar öne çıkmaya başlamıştır. Rosalie Abella’nın 1984’de yayınlamış olduğu İstihdamda Eşitlik Komisyonu Raporu’na göre, “görünür azınlık” görüşü resmiyette kabul görmüştür. 1986 İstihdam Eşitliği Yasası’nda hükümetin yapmış olduğu değişiklik ile beyaz olmayan göçmenlerin iş hayatındaki varlıklarını geliştirmek ve istihdam sağlayabilmek adına işletme sözleşmelerinde “görünür azınlık” içermeye başlamıştır. 1991 yılında Kanada nüfusunun yüzde 7,6’lık gibi kısmını Üçüncü Dünya ülke vatandaşları oluşturuyordu ve yalnızca tek ırktan olan bir kesim de yüzde 10,7’sini kapsıyordu. Gözle görülür şekilde artan göçmen sayısı, göçmen gruplarındaki farklılıkların artması, etno-kültürel farklılığa duyulan bakışlarda değişikliğe gidilmeye karar verilmiş sonucunda da hesapsız ve kontrolsüzce gelişen göçü kontrol altına almak adına göçmen politikalarında yeni düzenlemelere gidilmiştir.¹²⁵

Kanada 1967’den bu yana kabul ettiği nitelikli ve donanımlı göçmenleri belirli bir puan sistemine tabii tutmaktadır. Bu puanlamanın asıl amacı göçmenlerin arasında meydana gelebilecek ayrımcılığın önüne geçmek maksadıyla yapılmış bir uygulamadır. Göç alan ülkeler genellikle daha çok Avrupa kökenli bireyleri kabul etmek isterlerken Afrika ve Asya kökenli bireylerin kabulü sırasında bir takım ırkçı politikalar sergileyebiliyorlar. Bu durum sonucunda eşitsizlikler meydana gelmeye başlayınca ve Kanada da çareyi puan sistemine geçmekle bulmuştur. Puanlama sistemini başlatan ilk ülkelerdendir. Puanlama ile beraber göçmenler arasında ortaya çıkan eşitsizliğin önüne geçilmesi, bireylerin etnik kimlik ve kökenlerinde sebeple kabul edilmedikleri değil de daha çok insanların kalifiye durumlarına bakılmaktadır. Bir taraftan da fazla deneyimi ve beceresi olmayan göçmenlerin ülkeye alımları zorlaştırılmaktadır.

Puan hesaplamalarında profesyonel beceriler, yaş, deneyim, eğitim durumu, dil yeteneği gibi avantajlara bakılmaktadır. Daha önceden Kanada’da okumuş, çalışmış, belirli bir para birikimine sahip insanlar da göçmenlik başvurularında öncelik sahibi

---

¹²⁵ Konak age, ss.265-266.

olabilirler. Göçmen adayları puanlamada 100 üzerinden değerlendirilirler. Göçmenlerin her bir özellikleri için ayrı puanlama sistemi vardır ve en önemli etken eğitimidir. Alınan eğitimin her yılı için 1'er puan toplamında da 20 puan olarak eğitim kriterine verilmektedir. Diğer bir özellik göçmenlerin sahip olduğu mesleklerdir. En çok tercih edilen ve istenen meslek grupları en fazla 15 puanda değerlendirilir. Başka bir önemli etken ise göç etmek isteyenlerin yaşıdır. Bireyler 35 yaşına kadar en fazla 10 puan alabilirken 35 ve üstü her yıl adına 1'er puan düşürmektedir. Kanada'da bulunan bir iş yeri sahibinden iş teklifi alan bireyler 10 puan alır. Bütün bu kriterler dışında geriye Fransızca ya da İngilizce dil yeteneği kalır oda göçmenlik ofisinde bulunan memurun inisiyatifine kalmıştır. Puanlama yöntemi, nitelikli göçmen alımlarının tamamında uygulanmaktadır.¹²⁶

Çalışma koşulları, refah düzeyi ve eğitim imkânları açısından göç için talep edilen ülkelerden biridir. Bu kadar tercih edilmesinin karşılığında da Kanada'nın göçmen kabulünde bazı kriterleri bulunmaktadır onlar ise,

- 18 ve üstü olarak yaş sınırlaması bulunmaktadır.
- Başvuruda bulunan bireylerin göçmen kartlarının olması gerekli ve aday olan şahıslarınsa kendi ülkelerinde bir suça ya da sahtekârlık işlerine bulaşmamış ve sabıklarının temiz olması gereklidir.
- Göçmenlik başvurusunda bulunan bireylerin Kanada'da atlı yıl içinde en az dört yıl yaşaması gerekir fakat bu dört yıllık süreç içine çalışmak ya da eğitim amacıyla bulunduğu zamanlar dâhil değildir.
- Başvurunun yapıldığı günden geriye yönelik 6 yıllık sürede her yıl düzenli olarak altı ay kısmi ya da tam zamanlı ikamet etmiş olmak gereklidir.
- Başvuruda bulunan bireylerin belirlenen zamanlarda vergi iadelerini sorunsuz yapmaları gereklidir.
- Göç etmek isteyen adayların göç sebepleri olan eğitim, iş kurma ya da çalışmak amacıyla olduğunu belgelemeleri zorunludur.
- 14-64 yaş aralığında olan adayların öncelikle Kanada hakkında yeterli bilgileri olması ve Fransızca ya da İngilizceden yeterli puanları alıp belge ile sunmaları gereklidir.

---

¹²⁶ Çelik age, s.49.

Göçmen hakları açısından incelendiğinde Kanada göçmen politikası için olumlu bir davranış sergilemektedir fakat sosyo ekonomik göçle meydana gelen büyük ve hızlı nüfus sonucunda yasakçı davranışlarda bulunmaktadır. Kanada dünyada göç edilecek ülkeler arasında en çok tercih edilenler arasındadır. Bu duruma asıl sebep ise çalışma imkânlarının fazla olması ve çalışma konusunda göçmenlere destek olunması, koşullarda da esneklik yapılmasıdır. Kanada nüfusunun belli oranına denk gelecek sayı kadar ülkesine göçmen kabul etmekte ve bu sayının büyük çoğunluğu iş amacıyla gelmektedir. İstihdam açığını daha da azaltmak amacıyla Kanada, yalnızca yüksek oranda donanımlı bireyler değil az ve orta seviyede olan vasıflı bireyleri de ülkeye kazandırmaktadır.¹²⁷

Tarihe bakıldığında Suriye Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı da dâhil olan bu zor zamanlar içerisinde Kanada birçok mülteciye kapılarını açmıştır. Kanada Vatandaşlık ve Göçmenlik Ofisi ise göçmenlerin kabulü ve sınıflandırılması hususunda görev yapmaktadır. Mültecilerin ülkeye kabulü edilmesi, yerleştirilmesi ve ülkeyle bütünleştirilmesine yönelik temel şartlar şu şekildedir;

- 1- UNHCR (*Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği*) ya da denkliği benzer kurumlardan mülteci pozisyonunda başvuru yapılır.
- 2- UNHCR ve dengi yerlerden ya da mülteci olacak kişinin sponsoru onun adına *Kanada Vatandaşlık ve Göçmenlik Kurumu*'na mülteci vasfında başvuru yapar.
- 3- Ülkeye kabulü onaylanan mültecileri özel sponsorlu, devlet destekli ve karma vize ofisi referanslı olarak farklı üç çeşit programa yöneltilirler.
- 4- Mülteciler bu programların çeşidine göre farklı yerlere yerleştirilirler.
- 5- Bölgelere yerleştirilen mültecilere yardımlarda bulunulur ve ülkeye uyum süreçleri başlatılır. Bahsettiğimiz gibi kabul ve yerleştirme aşamalarında üç tür uygulamaya tabii olurlar.

Bunlar ise, devlet destekli, karma vize ofisi referanslı ve özel sponsorlu mültecilerdir. Devlet destekli olanlara, hükümetin yapmış olduğu ekonomik ve barınma gibi destekler sağlamaktadır. Özel sponsorlular ise kısıtlı yardımlardan faydalanabilirler. Karma vize bürosunun gönderdiği mülteciler ise özel sponsorlu ve

---

¹²⁷ Enver Günay, Dilek Atılgan ve Emine Serin, “Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, 2021, ss.46-47.

hükümet desteğiyle karma şekilde maddi yardım alırlar. Özel sponsorlu programı; sözleşmesi, beşli grup sponsorluğu ve topluluk olarak farklara ayrılır. Sözleşme sahipleri olan grubun amacı, mültecileri tekrardan ülkeye yerleştirmek için hükümetle çoğunlukla inanç üzerine anlaşmalı olan anonim kuruluşlardır. Topluluk sponsorları grubu da, mültecileri özel olarak kendi toplumlarında yaşamalarını isteyip hükümetle anlaşmalar yaparak bunu gerçekleştiren kuruluşlardır. Beşli grup sponsorluğu olan taraf ise, beş veya daha fazla on sekiz yaş üstü kişilerin bir araya gelerek bir mülteciye sponsor olmalarını ifade eder. Bunlar dışında insanlar, Kanada'nın içinde ya da sınırında siyasi sığınma talebinde bulunabilirler.

Devlet destekli olan mültecilerin gelir durumları ve eğitim seviyelerine bakılıp ona göre belirli bölgelere yerleştirilmektedirler. Özel sponsorlu mülteciler de sponsorlarının yakın bölgelerine yerleştirilirler. Kanada'da göçmenler ve mülteciler; rehberlik hizmeti, akran desteği, iş imkânları ve dil eğitimi gibi birçok alanda destek alırlar. Bu pozitif imkanlar sayesinde göçmen ve mültecileri ülkeye entegrasyon süreci daha da kolay hal alır. Ayrıca tıbbi alanda yetersiz imanı olan, kalabalık aileye sahip fakat tek ebeveynli mültecilere kolaylık sağlanmaktadır.¹²⁸

Ülkeye kabulü onaylanan mülteciler yerleşim programlarının bulunduğu alanlara yakın şehir merkezlerine alınırlar. Kanada'da mültecilerin en fazla alındığı bölgeler Güney Ontario ve Toronto'dur. Ontario'da üç ana unsurdan oluşan mültecilere hizmete yönelik Destek Hizmet Programı bulunmaktadır. Bu hizmetler, mülteci ailelerin bir takım ihtiyaçlarını karşılamaya, hükümetin vermiş olduğu desteklere kolaylıkla erişmelerine, mülteciler için yapılan programların daha da geliştirilmesine ve iyileştirilmesini sağlamaya, yapılan ve geliştirilen bu programların uygunluğunu kontrol etmeye yönelik çalışmalardır.¹²⁹

1982'den günümüze kadar devam eden kurumsallaşma aşamasında, 1988 yılında Çokkültürlülük Yasası'nın kabul edilmesiyle çokkültürlülük Kanada'da resmiyet kazanmıştır. 1988 yılından önce kurumsal çoğulculuğu içeren çokkültürlü politikalar hâlihazırda yaşanmaktaydı fakat tek farkı resmi olmamasıydı. Her ne kadar bu konuda politikanın faaliyetleri tartışılrsa da, son otuz yıllık süre zarfında

---

¹²⁸ İlker Dere ve Emine Demirei, "Göçmenlerin Ülkeye ve Eğitime Entegrasyonu: Almanya ve Kanada'nın Politikalarının Karşılaştırılması", *Milli Eğitim Dergisi*, Cilt:50, Sayı: 1, 2021, ss.1063-1065.

¹²⁹ Erzurumlu age, ss.86-87.

kurumsallaşmanın var olduğu düşünülmektedir. 1982 yılındaki Kanada Haklar ve Özgürlükler Sözleşmesi'ne göre yaş, etnik köken, ırk, din, zihinsel engel, cinsiyet, renk, fiziksel özür, yaş gibi farkı ortaya koyabilecek unsurların önüne geçmek için herkesin eşit haklara sahip olduğunun kabul edilmesi bir kurumsallaşma örneğidir. 1986 yılında İstihdamda Eşitlik Yasası'nın yürürlüğe girmesi, 1988 yılında Japon ırklı Kanada vatandaşlarına ödenen tazminatın bir kısmı ile Kanada Irk İlişkileri Vakfı'nın 1996'da kurulması diğer kurumsallaşma örnekleridir. Yakın tarihlerdeki örnekleri de Kanada Çokkültürlülük Günü'nün 2012 yılından itibaren her yıl 27 Haziranda düzenli olarak kutlanmaya başlanması, Asya Kültürel Miras Ayı, Irkçılığa Karşı Kanada Eylem Planı'nın 2005 yılında kabulü ve 2010 yılında da çokkültürlülük politikası için yeni plan ve hedeflere başlanmasıdır. Halen daha günümüzde de kurumsallaşma aşaması devam sürecindedir.¹³⁰

Çokkültürlülük programlarına yapılan yenilikler, Kanada'daki ırksal, dini, etnik ve kültürel farklı grupların bütünüyle eşit şekilde kamu, yerel ve toplumsal alanlara katılımını kolaylaştırmak amaçlı yapılan çalışmalar olmuştur. Ayrıca yapılan bu yeni çalışmalar, toplum içerisinde yapılan kültürel, etnik, ırk ve din temelli karşıt eylemlerin ve tepkilerinde önüne geçmeyi amaçlar. Yapılan değişiklik ve yenilikler diğer taraftan da kamu kurumlarının kültürel, dini, etnik ve ırksal türlere daha da çok karşılık göstermesine müsaade etmektedir. Çokkültürlülük, kültürel çoğulculuk ve ırkçılık konuları hakkında diyaloglar ve kamuoyunun bilinçlendirilmesi diğer amaçlar arasındadır.

Çokkültürlük düşüncesini çeşitlilik adına kabullenmiş ülkeler içerisinde, çokkültürlülüğün gelişme hızının ulusal kimliklere nazaran oldukça fazla olmasından endişelenen olmaktadır. Kanada ve Avrupa'daki dini ve etnik amaçlı yapılan son tartışma ve çalışmalar, göçmen ve ailelerini topluma entegre çalışmaları hükümetlerde tekrardan konu olmaya başladı. 2000'lerde tam anlamıyla kabullenilen çokkültürlülük anlayışında Kanada kimliği ve bütünlüğüyle vatandaşlık inancı vurgulanmıştır. Entegrasyon planlarında asıl amaç diyalog ve karşılıklı anlayış yollarına gidilmesi uygun görülmüştür. Kanada hükümeti son zamanlarda, göçmenlerin ülkeye girişi ve yerleşmelerine yardımcı olmak için plan ve programlara daha fazla yönelmiştir. Bu

---

¹³⁰ Konak age, ss.267-268.

Çelik age, ss.47-48.

programların içerisinde, maddi yardımlar, dil eğitimi, istihdam sağlama, mesleki eğitim ve uygunluğu gibi yardımlar bulunmaktadır. Bu sebeple de göçmenler ve aileleri topluma zorlanmadan rahatça entegre olabileceklerdir.

Günümüzde de halen daha devam etmekte olan çokkültürlülük düşüncelerini daha net anlayabilmek adına uygulanan politikaların görüntüsünü ve pratikte nasıl uygulandığını belirlemek gerekir. Kanada’da ilk zamanlarda Frankofon Anglofon ikiciliğinin temel alındığı süreç, başka etnik tarafların tepkileri ile bu anlayış çoğulculuğa evirildi ve fazla olan azınlık grupların da artması ile ayrımcılık ve ırkçılıkla mücadelenin ele alındığı bir durum olduğu anlaşılmıştır. Son dönemlerdeki hedefleri ise farklı gruplarına rağmen, göçmenlerin kimliğe ve topluma intibakı bulunmaktadır. Kanada’da çokkültürlülük daha çok farklı etnik grupların istek ve taleplerinin paralelinde şekillendirilir. Çokkültürlülük politikalarını değişen şartların etkilediği fark edilmektedir.¹³¹

Kanada’nın kimlik yapısını araştırmak için yapılan çalışmaya göre, göçmenlerin toplum içinde kendi köken kimliklerini yaşarken bir sıkıntı olmadığını aynı Kanadalı kimliğini taşıyanlar gibi hissettikleri sonucu elde edilmiştir. Aynı araştırmada, farklı milletlerden gelen göçmen topluluklarının oluşturduğu Kanada’nın çokkültürlü yapısında, kendi öz kimliklerine bağlı olan ve kimliksizlik sorunu yaşayan toplulukların da varlığı tespit edilmiştir. En az üç nesildir bulunan kesimde, kendi kimliklerine bağlı kalanların oranında düşüş mevcuttur. Asya, Avrupa ve başka kıtalardan göçle gelip sonradan Kanadalı kimliğine geçen toplumların dışında Kızılderililer arasında Kanada Kimliğini kabul eden kesim oldukça az sayıdadır. Bunun sebebi ise, tarihlerinde kendilerine yapılan “beyaz kıyım” ve hayat şartlarını bilerek zorlaştırılmasından dolayı çoğunluk kesim kendilerini Kanadalı olarak hissetmemişlerdir.

Kendi toplum ve kültürleriyle aktif iletişim ve ilişkide olan toplulukların kendi kimliklerini unutup Kanada kimliğini benimsemeleri oldukça zordur. Bu durumda kendi ülkesi ve toplumuna ilgisi kalmayan kesim için Kanadalı kimliğini kabullenmek kolay olur ya da kimliğe sahip olmak kendi çıkarlarına hizmet ediyorsa da bu durumu

---

¹³¹ Erzurumlu age, ss.87-88.

Konak age, ss.269-270.

kolaylaştırabilir demek doğru bir yaklaşım olur. Tabii ki bu kesim içerisinde kendi kimliğini önde tutan ve kimliksizlik yaşayan belirli bir azınlık da bulunmaktadır. Başka bir görüş ise, diledikleri yaşam kalitesine sahip olan kesimin, Kanada'yı kendi vatani olarak gördükleri sonucuna varılmıştır.

Araştırmada elde edilen önemli sonuçlardan birisi de bir kesimin çokkültürlülüğün çok kötü bir politika olduğunu savunmasıdır. Kanada gibi çokkültürlülük ile dünyaya örnek olan ülkenin, kendi toplumunun azımsanmayacak kesiminin çokkültürlülüğü beğenmiyor olması kafalardaki sorulara sebep olmaktadır. Elde edilen veriler ışığında, Kanadalıların diğer topluluklara oranla çokkültürlülüğü kabul etmeleri oldukça düşük seviyede çıkmakta ve Kanada'nın temelde nasıl oluştuğuna bakacak olursak da bu sonuç bir o kadar da ironiktir.

Çıkan bu sonuçlara rağmen ülkenin toplam nüfusunun yarısından fazlası çokkültürlülüğü desteklemektedir. Yapılan bu araştırma ise 1985'de *Marketing Initiatives International Inc*'in yapış olduğu "MII" olarak yayımlanan araştırmadır. Aynı araştırma sonucu gösteriyor ki, Kanada kimliğinde fırsat eşitliği ve bireysel özgürlüğün en önemli değer ve ön planda tutulduğu sonucunda varılmıştır. Genel olarak da karşılıklı olarak kültürel değerlere ve etnik kökenlere eskisi kadar pek değer verilmemektedir. Değer veren kesim daha çok birinci kuşak yani göçü ilk gerçekleştiren grupların olduğu tespit edilmiştir.¹³²

Diğer taraftan bakıldığında da çokkültürlülük politikalarını uygulanmasında şüphesiz Kanada dünyada en iyi örnek olan ülkelerin başında gelmektedir. Kanada ise bu şöhretini 1968-1984 yılları arası aralıksız dört dönem başbakanlık vazifesini yapan Liberal Parti başkanı Pierre Trudeau'ya borçludur. Trudeau kendi döneminde, toplumun refah seviyesini yükseltme çalışmalarıyla birlikte ülkeye göç etmek isteyen göçmenlerin önünü açmış ve böylelikle de çokkültürlülüğü desteklemiştir. Kanada'da çokkültürlülük bugün bu seviyelere geldiye eğer bu başarı, Trudeau'nun Hak ve Özgürlükler Temel Yasası'nı (Charter of Rights and Freedoms) çıkarmasıyla olmuştur.¹³³ Kanada'da esasında birden fazla farklı grupların bir araya gelen farklı din,

---

¹³² Türk age, ss.166-168.

Yıldırım age, ss.37-38.

¹³³ Erzurumlu age, ss.86-87.

dil ve etnik yapıya sahip toplum içerisinde uyum ve saygı çerçevesinde yaşamayı kolaylaştırmayı sağlamak için ne yapılması gerektiği tartışılır olmuştur. Bu farklı grupları sorunsuz bir arada tutmanın formülü aranmıştır.

Kanada'nın bulmuş olduğu bu formül ise "çokkültürlü tek devlet" düşünce sistemidir. Devlet, Kanada'nın çokkültürlülük politikasında bugün bu yerlere gelmesini sağlayan ve 1971'de dört ana unsurdan oluşan kararlar almıştır. Bunlar;

- Farklı gruplar içerisinde kendi kültür ve kimliklerini devam ettirmek ve sahip çıkmak isteyenlere saygı gösterir aynı zamanda yardımcı olur.

- Aynı anda hem toplumla bütünleşmek hem de kendi kültürlerini geliştirmek isteyen her gruba destek verir.

- Toplumunu oluşturan en önemli unsurları bir arada tutmaya çalışmak.

- Kanada'nın dillerini göçmenlerin öğrenmesi için yardımcı olmaktır.

Bilhassa kendi etnik dillerini öğrenmek isteyen toplumlara da eğitim desteği sağlar. Dil hocasını kendilerinin bulması koşuluyla, yaklaşık 10 öğrencinin oluşturduğu sınıfın öğretmen ücretini devlet karşılar. Kanada hükümeti, toplumunda barındırdığı bütün farklı grupların öz kültürlerini de kendisininmiş gibi benimser. Bu anlamda da hükümet, kendi etnik kültür ve kökenini tanıtan her gruba maddi destekte bulunur. Kanada'da yaz mevsiminde bu tarz etkinliklerin olduğu festivallerle karşılaşabilirsiniz. Kanada, toplumunda bulunan herkesi temelinde "eşitlik, katılım ve takdir etme" ile bir araya getiren politika sergilemeye çalışır. Burada asıl anlatılmak istenen, herkesin eşit hak ve hukuka sahip olması eşitlikle, herkesin kendi kültürünü özgürce yaşayabilme ve yaşatması katılımı, kendi dil ve kültürlerini devamlılığı için takdir etme çalışmalarıdır. Çokkültürlü yapıda olan bu terimlerden hepsi çok değerli anlamalar ifade etmekte fakat en anlamlı ve anahtar kelime olanı kesinlikle "katılım" diyebiliriz.¹³⁴

Kanada'nın oluşumunda aldığı göçlerden en önemli ve baskın etnik gruplardan iki tanesi Anglofonlar ve Frankofonlardır. Anglofonlar İngilizce, Frankofonlar ise Fransızca konuşmaktadır. Ülkede bulunan grupların ve aynı zamanda tüm ülke nüfusunun yaklaşık üçte ikisi İngilizce geri kalan yaklaşık üçte biri Fransızca konuşur.

---

¹³⁴ Özensel age, ss.63-64.

Diğer azınlık gruplar da ülkede zaten var olan yerlileridir. Anglofonlara İngiliz Kanadalılar denir ve Kanada’da bir ulus olmuşlardır. Kanadalı ifadesi toplumdaki azınlıkları anlatmak için kullanılır bir de Kanadalılık terimi vardır. Kanadalılık ise, göç eden grupların ülkeye entegrasyon bahanesiyle kendi kültür ve dillerinin harcanması yönünde kullanılan bir tür çokkültürlülük uygulamasıdır.

1996’da yapılan araştırmada, toplam nüfusun yüzde 86’lık kısmı resmi diller olan Fransızca ve İngilizce ana dillerini kullanmakta, fakat yüzde 1,7’lik kesim ise iki dili de konuşmadığı anlaşılmıştır. Araştırma sonucunda Evelyn Kallen, göçmenlerin ana dillerini konuşmaları ve kültürlerini de yaşayabilmeleri gerektiğini savunmaktadır. Bu sebeple de devletin uygulamış olduğu çokkültürlülük politikası, grupların etnik kökenlerini tanımlamaları açısından teşvik edici bir yol olmalıdır. Devlet göçmenlere kültür, din, dil ve geleneklerini koruma imkânı sağlamalıdır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, göçmenlerin ya da grupların ülkede kaldıkları sürenin bir öneminin olmamasıdır. Kallen, bu çokkültürlü ve çokdilli düşüncesinde eksik bir tarafın olduğunu fark etmiştir. Göç eden topluluğun öteki gruplarla karşılaşması halinde olabilecek sunucun, bu karşılaşmalarda evliliklerin meydana gelebileceği, etnik kökenlerin karışabileceği ve sonucunda da kökenlerin tekil yapıdan çoğul yapıya dönüşebileceği yönünde olmuştur.¹³⁵

Diğer taraftan 1996’da devlet, farklı dinsel ve etnik grupların isteklerinin değerlendirilmesi ile özgürlüklerinin daha da genişletilmesi adına ayrı bir çokkültürlülük bakanlığı kurulmuştur. Bakanlık ise üç esas özellik belirlemiştir. İlki sosyal adalet, ikinci yurttaşlığa katılım imkânı, üçüncü farklı etniklere saygılı ve duyarlı olmaktır. Bu maddeler ışığında bakanlığın yaptığı işlere örnekler mevcuttur. Kama taşımanın yasak olmasına rağmen dini gereği zorunda olan bir Sih’e resmi görevinde kama taşımasına izin verilmesi, bir diğer örnek de Hintli bir vatandaşın dini görevi amaçlı başına sarık takması özgürlüğü tanınmıştır. Bakanlığın başka uygulamalarında farklı grupların çoğalmalarını, varlıklarının ve dillerini korumak ve devam etmelerini amaçlayıp maddi yardımlarda bulunmak da vardır. Kanada uyguladığı bu tarz çokkültürlü politikalarıyla, “*Mevlana’nın ne olursan ol yine gel*” politikasını sergilemiştir. Ülke din, kültür, dil, ırk ayrımı olmadan herkese kapılarını açar ve her farklılığın uyum içerisinde bir arada yaşama imkânı sunmaktadır.

---

¹³⁵ Yanık age, s.95.

Kanada, gayet başarılı bir şekilde izlediği göçmen politikasıyla, göçmenlerin istihdam ve kendilerine yeterlilikleri ile ilgili çeşitli çalışmaları bulunmaktadır. bu açıdan keskin bir hat ile Avrupa'dan ayrılır. Örneğin OECD 2004 verileri gösterir ki, Kanada'nın yerlilerinde işsizlik yüzde 6,5 iken göçmenler arasındaki oran yüzde 7,8 olmasındır. Avrupa'dan ayrıldığı nokta ise bu oranların Avrupa ülkelerinde oldukça fazla olmasıdır. Bu da Avrupa'da yürütülen göçmen politikalarında istihdam konusunda yetersiz uygulamalarının olmasıdır.

Kanada çokkültürlülük politikalarının uygulama başarısına başka örnek ise, Boston ve Toronto'da yaşayan Vietnamlı göçmenlerin entegrasyonu süreçlerini ele alan Bloemraad'ın çalışmasıdır. Bloemraad bu çalışmada, iki şehirdeki göçmenlerin hemen hemen aynı dil, eğitim ve ekonomik seviyeleri olmasına rağmen Toronto grubunun politik açıdan daha etkili entegre olduğu görülmüştür. Aynı entegrasyon işlemi Portekiz'den gelen göçmenlere de uygulanmış ve burada da Toronto daha iyi sonuç vermiştir. Sonuç olarak OECD'nin, Kanada göçmenlerinin eğitimini konu alan raporunda, dil ve kültürel farklılıklar üzerine geliştirilen politikalar olumlu sonuçlar vermiştir.¹³⁶

---

¹³⁶ Başaran age, ss.246-247.

4. DEĞERLENDİRME

Bugün insanlığın bulunduğu aşama, insanoğlunun varlığından bu yana çeşitli ihtiyaçları doğrultusunda bir şekilde yaşadığı ve alışkın olduğu yeri değiştirmek zorunda kalması sonucunda, dünya da tek başına olmadıklarını ve tek yerin yaşadıkları yerden ibaret olmadığını keşfetmesi ile başlayan ve bu başlangıçla çeşitli kavram, olgu ve anlayışları meydana getiren bir serüvenler silsilesi sonucundan dolaydır. Bu yer ve mekân değişiklikleri sadece günümüzde olan bir durum değil tarihten bu yana gerçekleşen bir hadisedir. Bireysel, grup halinde ya da büyük kitleler şeklinde gerçekleşen bu eylemler mutlaka kendine göre bir sebep içererek gerçekleşmiştir. Bütün bunlar olurken ülke sınırları bir insan için hiçbir zaman asla aşılabilir durumuna gelmemiştir. Önce küçük topluluklar halinde bulunan insanlık sonrasında gruplaşma, kabile, devlet, hükümet ve ayrı ayrı ülkelere ayrılma gibi farklılaşmışlar ve bunun sonucunda da insanların sorunsuz ve rahat yaşayabilmeleri adına sistem otomatik olarak hukuk düzenini meydana getirmiştir. Bu hukuk düzenine göre herkesin her ülkeye özgürce girişi yasaklanmış fakat tümüyle engellenmemiştir her ülke kendine göre belirli kurallar belirlemiştir. Alınan bu kural ve tedbirlerin nedeni ise öncelikle kendi halkının düzenini bozmamak, ekonomisine zarar vermemek adına negatif yönlü olabilecek bazı durumları kendi yönünde pozitif çevirmeye çalışma durumudur.

Göç aynı zamanda savaş ve coğrafi nedenler haricinde hızla sanayileşen Batı'nın ihtiyacı işgücünü Doğu'dan karşılamaya başlamasıyla oluşan da bir süreçtir. Küreselleşme ile beraber göçün anlam, önemi ve boyutu doğal olarak değişiklik göstermeye başlamıştır. Esasen küreselleşmeye bakıldığında olumlu bir olgu fakat sömürü anlayışı ile hareket eden dünya düzenimize göre küreselleşme çoğunlukla olumsuz yanı ile karşımızdadır. Göç mantığında da önemli unsurdur. Göç alan bölgeler için güvenlik sorunu teşkil ederken, göç veren bölgeler için de ekonomi önemli önceliktedir.

Tarih boyunca varlığını bir şekilde devam ettiren göç kavramı, dünya düzeni açısından önemli bir yapıya sahip ve detaylı incelenmesi gereken mevzular arasındadır. Politikalar ve küresel ekonominin büyük şirketlerin elinde olduğuna dair iddiaları göz önünde tutarsak göçün, göç veren ve göç alan bölgeler arasında uluslararası boyutta meydana getirdiği domino etkisini görmemek pek mümkün değildir. Bu sebeple de geliştirilebilecek göç stratejilerinin sistemli işlemesi ve acil

olarak yapılması gerekmektedir. Yapılan stratejilerin yeterlilik sevipleri, göçmenlerin her türlü psikolojik ihtiyaçlarını da içine alan mikro düzeyde, politik ekonomi tarafından ise makro düzeydeki etkileri incelenmelidir. Göçün hem uzun hem de kısa vadede kültürel, sosyal, politik ve ekonomik anlamlarda da incelenip gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Göç olgusu, Uluslararası Politik Ekonomi esasında, içinde bulunduğu ekonomi politik ve sosyal alanların bilimsel boyutta incelenip göçe uygun stratejiler geliştirilmesi gerekir. Göçe, ortaklaşa güvenlik alanı düşüncesi ile yaklaşılmalı ve karşılıklı etkileşim içinde meydana geldiği kabul edilmelidir. Tek penceren bakılmaması gerekir geniş ve ortak bir pencereden bakılıp politikalar üretilmesi gerekir. Göç, dün de vardı bugün de var ve gelecekte de sadece yapısını değiştirerek olmaya devam edecektir. Küresel dünyamızın bir tek pozitif yanlarını ele almak yerine göç açısından da farklı boyutlarıyla ele alınıp kalıcı çareler bulunmalıdır.

Günümüzde devletler, göç politikalarının sebeplerinden önce sonuçlarına odaklanmaktadır. Sanayileşme ve küreselleşmenin hızla artmasıyla dünyada Kuzey-Güney ve Doğu-Batı ayrımı daha da belirgin hale gelmiştir. Küreselleşmenin göçün asıl sebebi olduğu düşünülürse, dünyadaki kıt kaynakların şursuz kullanımı ve tüketimi sebebiyle göç olgusu bugün olduğu gibi gelecek nesiller için de kaçınılmaz olacaktır. Dünya da göç yönetiminin sağlıklı bir şekilde ele alınmaması ve devletlerin uyguladıkları politikaların oldukça yetersiz olması, neredeyse insanlıkla bütünleşmiş olan göç olgusu açısından olumsuz yönde dikkat çekici hal almıştır. Farklılığın yönetilmesi, göçmenlere yönelik eğitim programları gibi hassas konularda göçmen çocuklarının farklı olduğu göz önünde bulundurularak diğer çocuklardan ayrı tutulmadan bütüncü politikalar uygulanmalıdır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar olan süreçte Avrupa'nın bir gerçeği haline gelen göçle birlikte hızla artış gösteren negatif davranış ve tutumlarla karşılaşmaya başlanır, oluşturulan göç politikalarının yanı sıra toplumun vermiş olduğu tepki ve davranışlarla göçmenlerin sayısı, kökeni ve kimliği gibi seçici farklılıklar belirleyici özellikte olmuştur. Bu nedenle de Avrupa'da göçmenlerin artması, iç güvenlik temelinde ve siyasette göç, ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda önemli sorunlar teşkil etmeye başlamıştır. Batı göçmenlere uyguladığı kısa süreli çok kültürlü politikalarından bugün vazgeçmiş durumda çünkü göçmenlerin varlığı, farklı

kültürleri toplum açısından bir tehdit unsuru olarak nitelendirilmeye başlanmış ve onların olduğu bölgelere asimilasyon çalışmalarını ekonomik, toplumsal, siyasi ve hukuki açılardan yaşamlarına bir şekilde empoze ederek ve onları zorunlu kılarak başlatmışlardır.

Şu sürecin politik alanlarda en önemli şekilde çok kültürlülük kavramı ilgilenirken, şu an bir tek sosyal alanlarda değil siyasi mercilerin de temelde farklılaştırarak ayrımcılık ve dışlama ya da ırkçılıkla asimile etmeye çalışmak gibi yani ötekileştirmeye çalışmak gibi davranışları görülmektedir. Önceden evrensel diye adlandırılan günümüzde ise küresel planlarında farklılıkların dışlaması, ötekileştirilmesi, hoş karşılanmaması, tek düşünce yapısına sahip olmak, davranış, siyasi duruş ve tutum etrafında tek bir çatı altında toplanılmaya zorlanması tamamen bir ırkçılık örneğidir.

Son zamanlarda çokkültürlülük olgusunun yerini ayrımcılığa, dışlanmışlığa, ırkçılığa, etnik merkeziliğe karşı durmayı kendine görev bilen kültürlerarasılık almış da olsa göçle gelen sosyal, siyasal ve kültürel sorunlar siyasetçileri asimilasyon çalışmalarına yöneltmekte bırakıp bir de Avrupa ve ABD’de artış gösteren yabancı düşmanlığının siyasi arenalarda seçimlere de yansımaktadır. Bulduğumuz çağda da var olan göç hareketleri sonucunda meydana gelen göçmen politikaları, kültürlerarasılık, farklılık, çok kültürlülük anlayışlarına rağmen bir arada yaşamının en doğru bir biçimde nasıl olması gerektiğine dair yapılan çeşitli teori, yöntem ve yaklaşım çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmalar asimilasyonla sonuçlanacak toplumsal bütünleşme ve kültürleri farklı olan toplulukların birlikte yaşamasından kaynaklı meydana gelebilecek sorunlara çözümler üretmek amacıyla gerekli olup önemlidir.

Kanada’nın nasıl oluştuğuna dair tarihi ve siyasi yapısına bakıldığında çokkültürlülük anlayışı Kanada için önemli yere sahiptir. Anayasal bir monarşi yönetimi olan Kanada’nın başında sembolik olarak İngiltere Kraliçesi bulunmakta, hükümetin başında ise Avam Kamarasının çıkarmış olduğu Başbakan bulunmaktadır. Ülkede Kraliçe’yi temsil eden Genel Vali bulunmakta ve Başbakanın tavsiye ettiği Kanadalı olan bu şahıs Kraliçe’nin yetkilerini kullanmaktadır. Kanada parlamentosu Senato ve Avam Kamarasından oluşmakta olup nüfus yoğunluğuna göre belirlenen eyalet ve bölgelere atanan vekil ve senatörler tarafından yönetilmektedir. Ülke

yönetiminde oldukça etkili olan Başbakan ve kabinesi bulunmaktadır. Yönetimde Başbakana çeşitli tavsiye ve önerilerde bulunan Kraliçe'nin Özel Konseyi de görev almaktadır. Tarihten bu yana farklı kolonilere ev sahipliği yapan Kanada'nın bir tarafındaki topluluğa İngilizler, bir tarafındaki topluluğa da Fransızların egemenliği hâkimdir. Bu farklı hâkimiyetler ülkede siyasi, kültürel, hukuki, ticari ve sosyal hayata olumsuz açıdan yansımaktadır.

Her ne kadar Kanada'nın İngilizce ve Fransızca olan resmi dilleri yasalarca onaylı ve korumaya alındıysa da Quebec'teki Frankofonların ayrımcı politikaları, İngilizcenin hâkim olduğu bölgeler açısından ciddi anlamda sorun teşkil etmektedir. Quebec kendisinin bir eyalet olarak değil ayrı bir toplum olarak kabul edilmesini istemektedir. 1960'lı yıllardan başlayarak Kanada'dan bağımsız olmak isteyen egemenlikçi grup ile Kanada'ya bağlı olmak isteyen federalci gruplar arasındaki mücadele halen daha sürmektedir. Federal yönetim bu sıkıntıları demokrasi ile çözmeye çalışmış, ulus inşa sürecine girmiş ve Quebec'i birlik olmaya ikna etmeye çalışmıştır. İki dil ve çokkültürlülük politikaları ile Kanada'nın bayrağı bugünkü halini almıştı çünkü eski bayrağı İngilizlere ait simgeler içermekteydi. 1982 yılında düzenlenen Anayasa ile alınan Kanada Haklar ve Özgürlükler Şartı kararı da bu politikalarından biridir. Quebec halkı için yapılan 1980 ile 1995 referandum sonuçlarına göre yüzde 60 ve 50,58'lik oranlarla Kanada'ya bağlı kalma yönünde sonuçlar çıkmıştır. Kanada'dan ayrılma isteğine neden olan dini, ekonomik ve kültürel sebepler halen daha sorun olarak devam etmektedir. Fakat son referandum sonuçları göstermiştir ki bu nedenler ülkeden bağımsız olma kararını almaya yetmemektedir.

Kanada, farklılıklardan oluşan toplumsal yapısının istikrar ve uyumunu korumak adına uygulandığı devlet politikasını çok kültürlülük ışığında bir uygulama ve yaklaşımda bulunduğunu açıklamış ülkedir. Gerçek şu ki uygulanan bu politikaların asıl sebebi göçle gelen farklı toplumların oluşturduğu bir ülke olması ve ona göre şartların uygulanması yanı sıra, ülke kurucularının sağladığı şartlar ve tarihsel nedenlerin meydana getirdiği etkenlerin rolü de büyüktür. Dünya da çok kültürlülük politikalarının uygulanışı ile kendinde sıkça söz ettiren bir ülkedir Kanada, çok kültürlülüğü kullanarak çokça ihraç edilen bir ürün konumuna sokup ticari bir olgu haline getirmiş ve bunu da gayet başarılı bir şekilde yapmaktadır. Günümüzde farklı grupların beraber saygı çerçevesi içinde yaşamanın giderek sorun olmaya başladığı eşitlik, barış ve huzur esasında halkı bir arada tutacağı görüşünü savunan Kanada,

sergilediği çok kültürlülük anlayışı ile kendisinden dünyada en fazla söz ettiren ülkedir ve bunu da hak etmiştir.

Dünyanın hızla globalleştiği şu zamanda çok kültürlülük politikalarından ve uygulamalarından kaçınılamayacağı ve farklı grupların bulunduğu uygulandığı alanlardan da geri dönüşünün pek oluru olmayacağı görülmektedir. Bu sebeple de tek başına çokkültürlülüğü tartışmak yerine bunun en doğru biçimde kimseye zarar vermeden saygı çerçevesi içerisinde insanların bir arada nasıl yaşayabileceği ve eğer çıkarsa sorunları çözüme kavuşturmak için neler yapılabileceği üzerine tartışılması gerekmektedir. Kanada ise bunda farkındalık bakımından dünyada önde gelen ülkelerdendir. Kanada çokkültürlülüğün caymanın olamayacağı bilince varmış durumda, ülke sınırları içinde yaşamlarını sürdüren farklı toplulukların sıkıntılarını, isteklerini ve sorunlarını dinleyip bir çözüm üretmeyi görev bilmiş bir ülke olarak dünyaya çok kültürlülüğün uygulanış şekli ile ilgili model olmuştur. Fakat bu noktada halen daha kendi içerisinde Quebec tartışmaları sürse de hükümetin bu konunun üstesinden geldiğini söylemek yanlış olmaz. Kanada kendi politikalarının izin verdiği yere kadar Quebec'in taleplerini kısmi boyutta yerine getirmiş bu şekilde de ülkenin bölünmemesi adına bir başarı sağlamıştır.

Dünyadaki çokkültürlülük uygulamaları ile ilgili bilinmesi gereken önemli bir husus var ki o da Amerika ve Batı'nın uygulamış olduğu politikalar ile Kanada'nın uyguladığı politikaların fark gösterdiğidir. Bu sebeple de diğer ülkelere nazaran Kanada çokkültürlülüğünün bir üst seviyede olduğunu söylersek yanlış olmaz. Şüphesiz ki bu kaniya varmak için bazı sebepler bulunmaktadır. Bu durum için son zamanlarda Avrupa ve Amerika'nın çok kültürlülüğün artık vazgeçtiklerini, insanları ırk ve din gibi faktörlerden ötürü ayrımcılığa maruz bırakacak tutumlar sergilendiğini söyleyebiliriz. Örnek verecek olursak, şu zamanda ve halen daha Amerika'da yaşayan siyahileri hedef alan ırkçı politikalara gidilmesi, Batı'da da Suriyeli mültecilere yönelik ayrımcı ve çelişkili uygulamaların yapılması çok kültürlülüğün varlığını sorgulatır olmuştur.

Batının ötekileştirerek sakıncalı olarak adlandırdıkları farklı kimlik, din ve kültürlere sahip olan toplulukları, bugün sorunsuz bir şekilde benimseyip kabullendiklerini düşünmek maalesef çok erken olacaktır. Yeni oluşan bir inşadan bahsederek eğer bu insanın tekrardan rasyonel sebeplerden dolayı mı yoksa tamamen

insani kaygılardan sebeple mi olduğunu söylemek güçtür. Modern düşünce, uygulayıcı ve sahipleri tarafından da fark edilen bir gerçek var ki o da yine modern düşüncenin bazı mevzularda başarısız ve yetersiz kaldığıdır. Bu sebeple bugün görünen, yeni rasyonel düşünce oluşturulmasına yönelik çalışmalar olursa bir bütünlüğü kapsayıcı olarak yorumlanıp uygulanabilir. Kanada'daki çok kültürcü uygulamalarının olumsuz tarafının meydana gelmesi toplumsal yapıda meydana gelen ve önceden hesaplanamayan değişikliklerdir. Bu değişikliklerin getirisi ise farklı grupların isteklerine yönelik gönüllü ya da gönülsüz olarak verilen karşılıkların olmasıdır. Bir başka ifadeyle, bilinçli bir şekilde kendilerinin farkına vardırılmış kimlikler, asimilasyonun tek çare olduğunu ispatlar niteliğindeki bazı göçmen profilleri, hızla artan aşırı milliyetçi düşünce ve duygular ve de bu düşüncelerin alenen edilen talepleri gibi şekilde gerçekleşen durumlar yönetim anlayışını bu tarz durumlara karşılık ve cevap vermeye mecbur bırakmıştır.

Bazı ülkelerde modern dönemlerin ulus inşa anlayışı yerini kültürel farkların olduğu talepler içeren çok kültürcülüğe bırakırken, yeniden oluşum içerisine girilen bu sürecin ileri evrelerinde ne tür sıkıntıların doğacağı belirsizdir. İnsani duyguları ön planda olan birçok insan, yaşadığı toplum içerisinde farklı grupların dinlerini, dillerini, kültürlerini bir arada karşılıklı olarak rahatsızlık duyulmadan ya da rahatsızlık vermeden özgürce yaşayabilme ve bu farklılıkları aynı zamanda da koruma haklarının olduğunu buna da saygı gösterilmesi gerektiği kanaatindedir. Bir yandan da ister istemez akla gelen, bu farklılıkları ötekileştirmeden, insanların egolarına kapılıp kendi kültürünü yüceltip başkasının kültürünü aşağılamadan bulunduğumuz dünyada sevgi ve saygı çerçevesinde yaşam sürdürmek çok mu ütöpik olur? Aslında insanların, toplumların birbirleriyle alışverişinden, karşılıklı diyaloglarından, paylaşımlarından, ortak bir noktalarından kimlikler ve kültürler meydana gelmiştir. Farklı olduğu kadar bir o kadar da benzerlikler gösteren kültürlere sahip toplumların bir arada yaşayabilmeleri adına kimsenin kendi kimliğini ya da kimliğini üstün görmeyip eşit görmesi ve başka kültürleri tanınması gerekmektedir. Küreselleşme ile farkına varılan yalnız olmadığımız gerçeği ile koca bütünlüğün içerisinde tümü değil sadece bir parçası olduğumuz gerçeğini kabullenmek bu kadar zor olmamalıdır.

Küreselleşmenin etkileri her geçen gün daha da artarken toplumlara ya da insanlara etkileri bir tek kültürel alanlarda değil birçok alanlarda da olmuştur. Teknolojinin, insanlara dünya gerçekten küçükmüş şeklinde yorumlar yaptırırçasına

ilerlemesi, ekonomi, siyaset, müzik, kültür gibi etkileşimlere insanları dâhil etmiştir. Çok değil yarım yüzyıl öncesine kadar duymaya alışkın olmadığımız hatta birçoğumuzun bilmediği küreselleşme terimi şimdi ise akademik alanlarda, televizyondaki ekonomi ve siyaset programlarında, sanatsal faaliyetlerde, edindiğimiz elektronik cihazlar gibi yaşamımızın birçok alanında sıkça duymaya maruz kaldığımız kelime olmuştur. Şüphesiz küreselleşme, herkesin hayatına ama olumlu yönde ama olumsuz yönde bir şekilde dâhil olmuş, değiştirmiş, etkilemiş olsa da, bugün ise yaşadığımız dünyayı insanları, farklılıkları, kültürleri daha iyi anlamaya, öğrenmeye, çözümlenmeye yardımcı en önemli kavramdır. Şu zamanda küreselleşmenin her türlü etkisinden herkes, her meslek alanına sahip bireyler de bir şekilde pozitif ya da negatif anlamda da olsa etkilenmektedir bundan kaçmak ya da etkilenmemek pek mümkün değildir. Giderek küçülen bugünkü dünyada, birçok şeyin değiştiği gibi zaman ve mekân kavramları da değişmiş olup bununla beraber, siyasetlerin ve ekonomilerin beraber bağlanıp yürütülmeye başlaması da kaçınılmaz olmuştur.

Küreselleşmenin insanları birbirine yakınlaştırıp bağladığı ve aralarındaki iletişim ile her konuda etkileşime girerlerken, farklı etnik kültür ve grupların birbirleri ile temas ve yakınlaşmaları artmış olup aynı dünyanın üstünde farklı yaşamlar meydana gelmiştir. Geçmişe kıyasla günümüzde kültürler arası etkileşim daha da artmıştır. Bunun en önemli sebebi göçlerle gerçekleşmekte olup, çok uluslu şirketlerin ekonomilerini birleştirip insanlara çeşitli iş imkânı sağlamaları ile de küreselleşme kaynaklıdır. Aslında her şeyin bir insanın bir yerden bir yere hareket etmesi yani göç etmesiyle başlayıp kültür, küreselleşme ve çokkültürlülük gibi çeşitli kavramları meydana getirmesi ile başlamıştır demek yanlış olmaz. Yirmi birinci yüzyılda meydana gelip kendinden çok söz ettiren küreselleşme olgusu gibi aynı şekilde ve aynı zamanlarda meydana gelip kendine karşıt ya da yandaş düşüncelere sahip olanlar arasında oldukça ve halen daha tartışmalar çıkmasına sebep olan bir diğer ve önemli kavram da çokkültürlülüktür. Bazı toplumların tarihsel süreçlerine bakıldığında pek de hoş olmayan asimilasyon çabaları, ayrımcılık gibi uygulamalarına karşılık olarak meydana gelen çok kültürlülük politikası ise, halen daha kendi içerisindeki sorunları ile bazı başarıları elde edememiştir.

Çokkültürlülüğün ayrımcılık, asimilasyon gibi politikaları ortadan kaldırmadığı ve aslında bu politikaları çokkültürlülük altında biraz şekil değiştirerek yürütüldüğü yönünde karşıt görüşte olanlar da vardır. Toplum içerisinde farklı kültür ve kimliklerin

bir arada kendilerini koruyarak değil de bütünleşip birbirleri içerisinde eriyerek hatta bazen de bütünleşerek bir şekilde asimilasyona benzeyen bir politika olduğunu savunmaktadırlar. Bir bakıma bu düşüncede haklılık payı olabilir fakat kasıtlı olarak mı yoksa doğal sebeplerden ötürü mü oluşuyor orası tartışılır. Çünkü farklı kültürülüğün bir aradayken erime yaşaması, çok kültürülük politikasındaki kimlikleri kabul etmenin sınırının olmama mevzusundaki bir sonuçtur. Farklı kültürlere verilen özgürlük haklarının da çok kültürülük anlayışına göre farklılıkların birbirlerine benzemesi amacıyla kullanılan bir taktik olduğu söylenir. Çünkü insanın fitratında olan yasakların daima cazip gelme düşüncesi ile ters mantıkla hareket edilip giderek daha da özgürleşen insanların kültürlerinden ya da köklerinden kopması, erimesi daha da kolay olacaktır. İmparatorluk tarihlerinde uygulanan özgürlük verilerek yönetme politikaları ne yazık ki bugünün tarihinde aynı olumlu sonuçları vermemektedir. Asırlar boyunca kültürlerini özgürce ve koruyarak yaşayabilen toplumlar şimdi ise çok kültürlü dünyada kültür ve köklerini unutup gitmekle karşı karşıya kalmış durumdadırlar. Acaba çok kültürülük gerçekten özgürce farklı kültürleri yaşatmak mı yoksa asimilasyonun evrim geçirmiş hali mi?

Tarihteki ulus devlet anlayışının ortaya çıkması ile çok kültürlü anlayışlı toplum yadsınamaz hale gelmiştir. Bir toplum içinde farklı kültür ve etniklere sahip topluluklar bir arada yaşamak zorunda kalmışlar ve kalmaya da devam etmektedirler. Ulus devletlerin ulus kimlikleri oluşturmak adına çok çaba sarf etmeleri de tartışma konusu olmuş ve bu kavram zamanla değerini kaybedip tarihe karışmıştır. Ulus devlet anlayışı da küreselleşme ve çok kültürülük kavramları gibi birçok açıdan değerlendirmelere konu olmuştur. Bu kavramlara yönelik farklı bakış açıları oluşurken de bazı toplumlarda çok kültürülük politikaları resmiyet kazanmıştır. Kanada, ABD ve Avustralya başta olmak üzere birkaç Avrupa ülkesinde de toplumsal entegrasyon çalışmaları resmi boyutlarda başlamıştır fakat Rusya ve Türkiye de dahil olmak üzere çokkültürülük politikaları hepsinde de aynı şekilde uygulanmamaktadır.

Taylor çok kültürülüğü, bir toplumda büyük ya da küçük gruplar halinde var olan farklı etnik, dil, din ve kültürlerden oluşan toplulukları kabullenme şeklinde gördüğü bu görüşü ile tartışmalara farklı bakış açısı katmıştır. Örf ve adetlere ne kadar saygı gösterilmesi gerektiği, hangi toplumun ne boyutta kabul edilmesi, farklı olan grupları tanımaya verilen değerler gibi ortaya çıkan tartışmalar ve her toplumun kendine ait çok kültürülük algısı ile çözümünün farklı olması, temelinde çok

kültürlülük için bir bakıma sorundur. Dünyada en çok göç alan ülkelerden biri olan Kanada'nın bu göçler sonucunda meydana gelen çok kültürlülük tartışmalarının Dünya basınında en bilineni olan Quebec sorunudur. Quebec sorunu ile devamında gelen çok kültürlülük politikalarının bir arada olan toplumları birbirinden ayırmaya müsait bir ortam oluşturduğu yönünde tartışmalar olmaktadır. Elde edilen bazı hakların zamanla yetmeyip daha fazlasını isteyerek özerk olan toplumun tam bağımsızlığını elde etme arzusuyla daha fazla isteklerde bulunabileceği ve sonucunda da karışıklıklar çıkabileceği konusunda savlar bulunmaktadır. Quebec olayları göz önünde bulundurulduğunda bu savlar pek de haksız değil gibi görünmektedir. Ne kadar haklılık payı vardır? Çok kültürlülük politikaları azınlık grupların bağımsızlık isteği yolunda yardımcı, çok kültürlü devletlerin kolaylıkla bölünmesine bir neden olabilir mi? Yaşadığımız 21. yüzyıldaki çokkültürlülük anlayışı halen daha aynı anlamı mı içerir?

KAYNAKÇA

- ABOUT OUR DEPARTMENT (2020), <http://www.agr.gc.ca/eng/about-our-department> , (ET: 25.07.2022).
- ABOUT PUBLIC SERVICES AND PROCUREMENT CANADA (2020), <https://www.tpsgc-pwgsc.gc.ca/apropos-about/prps-bt-eng.html> , (ET: 10.07.2022).
- ABOUT VETERAN AFFAIRS of CANADA (2019), https://www.veterans.gc.ca/eng/e_services , (ET: 25.07.2022).
- AKAY YUSUF MEHMET, “Kanada Federasyonu’nda Kabine”, (Ed. Metin Özkartal ve Yasin Taşpınar), Kabine Bağlamında Karşılaştırmalı Ülke İncelemeleri, Nobel Akademik Yayıncılık, Konya.
- AL ARZU, “Politika- Ekonomi Kesişmesi: Yeni Bir Bilim Dalı Olarak Uluslararası Politik Ekonomi”, *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, 2015, ss.143-159.
- ALARÇİN KÜBRA, “Uluslararası Göç Hareketleri’nde Türkiye’nin Konumu; Uluslararası Göç ve İç Göçün Karşılaşması, Kentsel Gerilim: Şanlıurfa ve Gaziantep Örneği”, *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2019.
- ARSLAN EVİN, “Etnik Farklılık, Kendini Anlamlandırma ve Göç: Denizli’ye Doğudan Göç Eden Kadın ile Batıdan Göç Eden Kadının Kimlik ve Cinsiyet Deneyimleri”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Sosyoloji ve Metodoloji Ana Bilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2012.
- ASLAN YANIK SİBEL, “Avrupa Birliği Güvenlik Politikalarında Uluslararası Göç Sorunsalı: Afrika ve Suriye Kökenli Göç Krizleri”, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çanakkale, 2021.
- ATAK METİN, “Türkiye’de İç Göç Akımları, Bu Göçlerin Emniyet ve Asayiş Etkileri ve Göçlere Karşı Kolluk Kuvvetlerinin Alabileceği Tedbirler”, *Avrasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2016.
- ATEŞ ELİF, “Küreselleşmenin Çokkültürlülük ve Çokdillilik Üzerine Yansımalar”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yabancı Diller Eğitimi Ana Bilim Dalı Fransız Dili Eğitimi Bilim Dalı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2020.

- AYDIN BARIŞ ve TUNCER FATİH FUAT, “İsviçre, İspanya, Kanada ve Malezya Örneklerinde Kamu Yönetimi Pratikleri Eksenli Birlikte Yaşama Modelleri”, *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı:2, 2019, ss.131-143.
- BAŞARAN EMRAH, “Çokkültürlülük Olgusunun Kanada Örneği Ekseninde İncelemesi”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Cilt:7, Sayı:12, 2017, ss.237-253.
- BLACKWELL TOM (2015), <https://nationalpost.com/news/politics/jane-philpott-first-md-to-be-named-health-minister-on-mission-to-help-poor> , (ET: 20.07.2022).
- BORLAT COŞKUN, “1989 Zorunlu Göçü, Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonu: Çanakkale Şirinköy Bulgaristan Göçmenleri Üzerine Bir Araştırma”, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2019.
- CANATAN KADİR, “Avrupa Toplumlarında Çokkültürlülük: Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, Cilt:3, Sayı:27, 2014, ss.317-332.
- CEYLAN AHMET, “1990 Sonrası Türkiye’ye Yönelik Göçlerin Değişen Yapısının Siyasal Partilerin Göç Politikalarına Etkileri”, *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Beşeri ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2022.
- COŞKUN ASLI, “Göç Yönetiminden Göç Yönetişimine: Bir Model Önerisi”, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2021.
- CROWN- INDIGENOUS RELATIONS AND NORTHERN AFFAIRS CANADA (2020), <https://www.canada.ca/en/crown-indigenous-relations-northern-affairs.html> , (ET: 25.07.2022).
- ÇAKI ASLI, “Geçmişten Bugüne Türkiye’nin Göç Politikası ve Suriyeli Göçmenler Bağlamında Göç Yönetişimi”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman, 2018.
- ÇAKMAKLI ERAY, “Asimilasyon ve Çokkültürlülük Sarmalında Amerikan Kimliği”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:49, 2022, ss.123-144.
- ÇELİK HACER, “Çokkültürlülük ve Türkiye’deki Görünümü”, *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:9, Sayı:15, 2008, ss.319-332.

- DERE İLKER ve DEMİRCİ EMİNE, “Göçmenlerin Ülkeye ve Eğitime Entegrasyonu: Almanya ve Kanada’nın Politikalarının Karşılaştırılması”, *Milli Eğitim Dergisi*, Cilt:50, Sayı: 1, 2021, ss.1055-1080.
- EKİCİ SÜLEYMAN ve TUNCEL GÖKHAN, “Göç ve İnsan”, *Birey ve Toplum Dergisi*, Cilt:5, Sayı:9, 2015, ss.9-22.
- ENVIRONMENT AND CLIMATE CHANGE CANADA’S MANDATE (2019), <https://www.canada.ca/en/environment-climate-change/corporate/mandate.html>, (ET: 10.07.2022).
- ERCİNS Gülay ve GÖRÜŞÜK Levent, “ Türkiye’de ve Batı’da Çokkültürlülük Gerçeği”, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Sayı:11/2, 2016, ss.383-401.
- ERDOĞAN NALAN YEŞİM, “Yeni Sorunlar Karşısında Ulus-Devletin Geleceği Küreselleşme, Çokkültürlülük ve Ulus-Devlet”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2017.
- EROL MESUT, “Kanada’da Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hakim Teminatı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı:86, 2009, ss.313-338.
- ERZURUMLU SEVGİ, “Çokkültürlülük Politikası ve Kanada’da Çokkültürlülük”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2008.
- GEMİCİ ESER ve ÇATAL SEFA, “Göç ve Çokkültürlülük”, *Anadolu Strateji Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 2019, ss.51-60.
- GÜLER AYŞEGÜL, “Göç Olgusunun Çok Boyutlu Etkileri ve Türkiye’ye Yansımaları”, *Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:10, Sayı:2, 2021, ss.218-239.
- GÜNAY ENVER, ATILGAN DİLEK ve SERİN EMİNE, “Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, 2021, ss.37-60.
- GÜNER ALİ, “Anadolu ve Rumeli’nin Nüfus Durumu ve Göçler”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1996.
- HAMEŞ ÖZGE, “Yerel Yönetimlerde Çokkültürlülük”, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2016.

- HAZIR MESUT, “Amerikan Çokkültürlülüğü Ve Meluncan Kimliği”, *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya, 2010.
- IMMIGRATION, REFUGEES AND CITIZENSHIP CANADA (2018), <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/mandate.html> , (ET: 10.07.2022).
- INFRASTRUCTURE CANADA (2020), <https://www.infrastructure.gc.ca/index-eng.html> , (ET: 25.07.2022).
- KALAYCI HÜSEYİN, “Referandumla Ayrılma Konusunda Yüksek Mahkemenin Tutumu: Kanada-Quebec Örneği”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:63, Sayı:1, 2008, ss.151-174.
- KANADA ÜLKE PROFİLİ 2020, T.C. Ticaret Bakanlığı Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü, <https://ticaret.gov.tr/> , (ET: 24.01.2022).
- KANADA ÜLKE PROFİLİ 2021, T.C. Ticaret Bakanlığı Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü, <https://ticaret.gov.tr/> , (ET: 24.01.2022).
- KANADA ÜLKE RAPORU AĞUSTOS 2015, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), <https://www.deik.org.tr/> (ET: 23.01.2022).
- KANADA ÜLKE RAPORU OCAK 2018, Küresel Fuar Acentesi, https://www.bolutso.org.tr/dosyalar/kanada_ur.PDF , (ET: 24.01.2022).
- KANADA ÜLKE RAPORU 2020, Ankara Ticaret Odası, <https://www.atonet.org.tr/> , (ET: 23.01.2022).
- KATITAŞ GÖKHAN, “Uluslararası Politik Ekonomi”, (Ed. Arzu Al, Meral Balcı ve İmam Bakır Kanlı), *Uluslararası Politik Ekonomi: Var Olanın Fark Edilişi*, Savaş Yayınevi, 2017.
- KEMAL NURSEL, “Göç Olgusu, Avrupa’ya Giden Güncel Göç Rotaları ve Bu Göçlerin AB Ekonomisine Etkisi”, *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonomi ve Finans Ana Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2019.
- KONAK İHSAN, “Liberal ve Komüniteryan Çokkültürlülük: Kymlicka ve Taylor Perspektifinden ABD ve Kanada Örnekleri”, *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya, 2020.
- KUTLU EROL, “Uluslararası İşgücü Hareketi Teorisi Çerçevesinde Türkiye’den AT’ye İşgücü Göçünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkilerinin Analizi”,

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir, 1991.

MANDATE (2020), <https://www.dfo-mpo.gc.ca/about-notre-sujet/mandate-mandat-eng.htm> , (ET: 10.07.2022).

MEMİŞOĞLU FULYA ve YİĞİT CELİL, “Uluslararası Göç ve Kalkınma: Teori ve Güncel Meseleler”, *Yıldız Social Science Review*, Cilt:5, Sayı:1, 2019,ss.39-62.

MÜTERCİMLER EROL, “Avustralya Örneğinde Türk Göçü ve Sorunları”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1998.*

NATURAL RESOURCES CANADA (2019), <http://www.nrcan.gc.ca/nrcan/about-us/10383> , (ET: 17.07.2022).

NOORI KHAIR MOHAMMAD, “ABD, Kanada, Meksika Arasındaki Ticari Anlaşmalar ve Dış Ticarete Etkileri”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2020.*

OK SELÇUK TAYFUN ve GÖKAKIN ZEYNEP, “Kanada Ülke Profili ve Deri Eşya-Ayakkabı İhracat Pazar Araştırması”, *İstanbul Ticaret Odası, Sayı:60, 1997.*

ÖRKİ ARMAĞAN, “Realist Uluslararası Politik Ekonomi Kuramı Bağlamında Türkiye- İsrail İlişkileri”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Edirne, 2019.*

ÖZCAN YALÇIN EMİNE, “Türkiye’den ABD’ye Göç Sürecinde Göçmen Ağlarının Rolü: Giresun Yağlıdereliler Örneği”, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2020.*

ÖZENSEL ERTAN, “Çokkültürlülük Uygulaması Olarak Kanada Çokkültürlülüğü”, *Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt:7, Sayı:1, 2012, ss.55-69.*

ÖZGÜZEL SEYFİ, “Batı Avrupa’da Çok Kültürlü Toplum olgusu ve Kültürlerarası İletişimin Önemi; Çok Dillilik, Çok Kültürlülük ve Dünya Bireyi Olmak”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:2, Sayı:4, 2013, ss.143-152.*

ÖZTÜRK NAMIK KEMAL ve HAMEŞ ÖZGE, “Kanada’da Temsili Bürokrasi Uygulamaları”, *Strategic Public Management Journal, Cilt:4, Sayı:8, 2018, ss.81-94.*

- PRIORITIES (2019), <https://www.international.gc.ca/gac-amc/priorities-priorities.aspx?lang=eng> , (ET: 17.07.2022).
- PUBLIC SAFETY CANADA (2019), <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/bt/index-en.aspx> , (ET: 16.07.2022).
- ŞAĞIRLI MUHİTTİN, “Eğitim ve İnsan Kaynağı Yönünden Türk Beyin Göçü: Geri Dönen Türk Akademisyenler Üzerine Alan Araştırması”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana bilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2006.
- ŞAHİN ALİ UTKU, “Kitlesele Zorunlu Göçlerin Afetselliği: Suriyeli Göçü Perspektifinden Göç Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar”, *Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yönetim Bilimleri Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa, 2018.
- ŞAN MUSTAFA KEMAL ve HAŞLAK İRFAN, “Asimilasyon ile Çokkültürlülük Arasında Amerikan Anaakımını Yeniden Düşünmek”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt:7, Sayı:1, 2012, ss.29-54.
- ŞEN ALİ, “Uluslararası Politik Ekonomi (UPE) Nedir?”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:12, Sayı:1-2, 2010, ss.393-409.
- ŞENER BİRSEN NURİYE, “Küresel Boyutta Göçün Uluslararası Politik Ekonomiye Etkisi ve Türkiye’deki Yansımaları”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası Politik Ekonomi Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.
- STATUS of WOMEN CANADA (2019), <https://cfc-swc.gc.ca/abu-ans/who-qui/index-en.html> , (ET: 20.07.2022).
- TERZİ HACI MURAT, “Rusya’da Çokkültürlülük ve Tatar Kimliği”, *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2019.
- TREASURY BOARD of CANADA (2019), <https://www.canada.ca/en/treasury-board-secretariat.html> , (ET: 25.07.2022).
- TOPBAŞ FERHAT, “İç Göçün Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Model Çalışması: 2000 Türkiye Örneği”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı İktisat Programı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon, 2007.
- TÜRK OZAN, “Küreselleşme ve Çokkültürlülük”, *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Ana Bilim Dalı Uluslararası*

Ticaret ve İşletmecilik Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013.

YANIK CELALETİN, “Dünyadaki Çokkültürlülük Tartışmaları Bağlamında Türkiye’de Çokkültürlülük Eleştirel Bir Bakış ”, *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa, 2012.

YAVUZ İBRAHİM, “Sosyal Bilgilerde Vatansızlık Değerinin Kazandırılmasında Farklı Ülke Uygulamaları (ABD, Kanada, Singapur, Türkiye)”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Haziran 2018.

YILDIRIM GEYİK SELDA, “Kanada’da Çokkültürcülüğün Ortaya Çıkış Nedenleri”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1, 2018, ss.22-42.

YILDIRIM ŞÜKRÜ, “Avrupa’ya Göç, Avrupa’nın Göç Politikası ve Batı Avrupa’da İlegal Göçmenlerin İstihdamı”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yönetim Bilimleri Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2001.

YILMAZ ABDURRAHMAN, “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, *Turkish Studies*, Cilt:9, Sayı:2, 2014, ss.1685-1704.

ÖZGEÇMİŞ

Eda DEMİRBAŞ 2006 yılında Safranbolu Lisesini tamamladıktan sonra 2012 yılında Bülent Ecevit Üniversitesi Muhasebe bölümünden mezun olmuştur. 2018 yılında Karabük Üniversitesi Uluslararası İşletmecilik bölümünden mezun olmuştur. 2018 bahar döneminde Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı'nda tezli yüksek lisans öğretimine başlamış Eylül 2022'de tamamlamıştır.